

T. C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DÜNYA MİRASI SAFRANBOLU ALAN YÖNETİM PLANININ
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

HAZIRLAYAN
ÇİĞDEM BOGENÇ

DANIŞMAN
PROF. DR. MEHMET SABAZ

BARTIN-2016

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

DÜNYA MİRASI SAFRANBOLU ALAN YÖNETİM PLANININ
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
Çiğdem BOGENÇ

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman	: Prof. Dr. Mehmet SABAZ	- Bartın Üniversitesi
Üye	: Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU	- İstanbul Kültür Üniversitesi
Üye	: Doç. Dr. Suat ÇABUK	- Karabük Üniversitesi
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Nurhan KOÇAN	- Bartın Üniversitesi
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Ercan GÖKYER	- Bartın Üniversitesi

BARTIN-2016

KABUL VE ONAY

Çiğdem BOGENÇ tarafından hazırlanan “Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma” başlıklı bu çalışma, ... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mehmet SABAZ (Danışman) .....

Üye: Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU .....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nurhan KOÇAN .....

Üye: Doç. Dr. Suat ÇABUK .....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ercan GÖKYER .....

Bu tezin kabulü Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... / ..... /2016 tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. H. Selma ÇELİKAY
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. Mehmet SABAZ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma” başlıklı doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

İmza

19/08/2016

Çiğdem BOGENÇ

ÖNSÖZ

UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin Dünya Mirası Listesi'nde yer alma koşullarından biri olarak yönetim planı talep etmesi ile birlikte, koruma alanları için bir yönetim planının hazırlanması zorunluluk haline gelmiştir. Bu tez çalışmasında fiziksel çevrenin sosyal ve ekonomik boyutu ile birlikte korunması anlayışını getiren yönetim planı kavramı doğrultusunda, Safranbolu koruma alanının etkin bir şekilde yönetimi için yönetim planının hazırlanma süreci tartışılmaktadır. Bu tez çalışması ile ülkemizde hazırlanan ve onaylanan yönetim planlarının etkin bir şekilde uygulanması için katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi sürecinde fikir ve yönlendirmeleriyle desteğini esirgemeyen tez danışmanım Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Mehmet SABAZ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarım sırasında beni yönlendiren ve her konuda destek olan Prof. Dr. Mehmet TUNÇER, Doç. Dr. Banu BEKÇİ, Doç. Dr. Suat ÇABUK, Yrd. Doç. Dr. Yasin Sönmez, Dr. Ege YILDIRIM, Mimar İbrahim CANBULAT, Gazeteci Yazar Aytekin KUŞ, Peyzaj Mimarı Pınar AYDEMİR ile Seldanur BÜYÜKBEKTAŞ'a ve burada adını sayamadığım nice dost ve meslektaşlarıma tarafıma yaptıkları tüm destekleri ve katkıları için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezde komite üyesi olma nezaketini gösteren, tezin incelenerek hatalarının düzeltilmesinde değerli vakitlerini harcayan olumlu ve bilge katkılarıyla tezin gelişmesine katkıda bulunan hayatım boyunca örnek alacağım değerli hocam Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU'na şükranlarımı sunarım.

Tez İzleme Komitesi hocam Yrd. Doç. Nurhan KOÇAN'a gösterdiği rehberlik ve her türlü destek için teşekkürlerimi sunarım.

Tez İzleme Jürisi hocam Yrd. Doç. Ercan GÖKYER'e gösterdiği rehberlik ve her türlü destek için teşekkürlerimi sunarım.

Görüşme yaptığım, zamanlarını gönüllü olarak benimle paylaşan Karabük Valiliği ve çalışanları, Bursa Alan Başkanlığı çalışanları, Safranbolu Belediye Başkanlığı ve çalışanları ile ve diğer kurum yetkilileri ve görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmanın tamamlanmasında da her türlü aşamasında maddi, manevi yardım ve desteği benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında bana sonsuz sevgisi ve desteği ile yol gösteren, daima iyi bir insan olmamı öğütleyen ve beni tüm kalbiyle destekleyen anneme tüm yaptıkları için müteşekkirim. Bu çalışmayı, onunla adım attığım doktora sürecini ne yazık ki onuz tamamladığım rahmetli anneciğim Azize BOGENÇ'e (1950-2011) adamak isterim.

Çiğdem BOGENÇ

ÖZET

Doktora Tezi

DÜNYA MİRASI SAFRANBOLU ALAN YÖNETİM PLANININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Çiğdem BOGENÇ

Bartın Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet SABAZ

Bartın 2016, Sayfa: XV + 169

Koruma kavramı varlığı tek başına muhafaza etme yaklaşımından, doğal ve kültürel peyzaj alanlarının bütüncül bir şekilde korunması yaklaşımı ile gelişerek yeni bir boyut kazanmıştır. Bu süreçte koruma yaklaşımının tüm paydaşlarla daha başarılı bir şekilde yapılabileceği düşüncesi UNESCO'da yer bulmuş ve Dünya Miras Alanı Adayları ve mevcut miras alanları için Alan Yönetimi Planı hazırlanması etkili bir koruma statüsü olarak kabul edilmiştir. Yönetim Planı tavsiye kararı 2005 yılında 2863 sayılı kanun ile ulusal mevzuatımız da yer almıştır. Dünya Miras Alanı Safranbolu 1994 yılında Dünya Miras Alanı Listesine girmesine rağmen halen Alan Yönetim Planı'na sahip değildir. Dolayısıyla doğal ve kültürel miras alanı Safranbolu bir takım tahribat ve tehditler ile yüz yüzedir. Bu bağlamda tez çalışmasının amacı Dünya Miras Alanı (DMA) Safranbolu için "Alan Yönetimi Plan'ını hazırlama" sürecine rehberlik etmek ve Türkiye'deki yönetim planı anlayışını ortaya koyarak Safranbolu tarihi kenti için alana rehberlik edecek yönetim planı tema, hedef ve eylemlerini belirlemektir. Sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerini geleceğe aktarma misyonunu üstlenmiş Dünya Miras Alanı Safranbolu'da eşgüdüm ve şeffaflık içerisinde yürütülen bir alan yönetim planının geliştirilmesi çalışmanın hedefleri arasındadır. Bu çalışma kapsamında Dünya Miras Alanı Safranbolu için Alan Yönetim Planı geliştirilerek DMA Safranbolu'nun doğal ve kültürel peyzaj alanlarının sürdürülebilir şekilde geleceğe aktarılması amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle DMA Safranbolu'nun

mevcut durumunu tespit etmeye yönelik yüz yüze görüşmeler yapılarak temalar tespit edilmiş ardından temalara yönelik hedefleri belirlemek için paydaşlara SWOT analizi yapılmıştır. SWOT analizi bulgularından hedefler ve eylemler belirlenerek DMA Safranbolu'nun Yönetim Planı geliştirilmiştir. Geliştirilen Yönetim Planı kapsamında kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi temasına yönelik kapsamlı önerilerde bulunulmuştur. Henüz ülkemizde yasal boyutta yer edinememiş olan kentsel ve kırsal peyzaj alanlarının yönetim eksikliği ekolojik ve görsel olarak hem ülkemiz hem de dünyamız açısından ciddi problemlere yol açmaktadır. Bu nedenle ülkemiz kentsel ve kırsal peyzaj alanlarının yürürlükte olan Alan Yönetim yönetmeliği ile korunarak geleceğe aktarılabilmesi de çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler Kültürel Miras, Koruma, Alan Yönetimi, Yönetim Planı, Safranbolu, Kentsel Peyzaj.

Bilim Kodu

502.11.01

ABSTRACT

Ph. D.Thesis

A STUDY for the DEVELOPMENT of the MANAGEMENT PLAN for the WORLD HERITAGE SITE SAFRANBOLU

Çiğdem BOGENÇ

Bartın University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Landscape Architecture

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mehmet Sabaz

Bartın, 2016, pp: XV + 169

While the concept preservation has had the approach to keep the existence alone, it has had a new dimension by developing with the protection approach in a totalitarian form of natural and cultural landscape sites. Within this period, the idea that the protection approach will be done more successfully with all the partners has found a position in UNESCO and it has been acknowledge that for he members of World Heritage Site and Present Heritage Sites, preparing a “Site Management Plan” will be an effective preservation status. The advice decision of UNESCO Management Plan took part in our national legislation with 2863 numbered law in 2005. Although Safranbolu, the heritage site of our country was added to the list 1994, the Site Management Plan of World Heritage Site, Safranbolu hasn’t been prepared yet. So, Safranbolu the natural and cultural heritage site faces with threats and destructions. In this context, the aim of the thesis study is to guide the process of “Preparing Site Managment Plan” theme, aims and actions that will guide to the site fort he historical city. Safranbolu by revealing the comprehension of Management Plan. In Safranbolu (WHS) having the mission of carrying its natural and cultural values into future, the development of a Site Management Plan conducted in coordination and transparency is among the aims of the study. Within the study extent, the Site Management Plan will be developed for Safranbolu (WHS). Within the study, by developing Site Management Plan and natural landscape site of DMA Safranbolu

sustainability into the future. In the study face to face meeting was primarily arranged to determine the present condition of DMA Safranbolu and themes of Site Management Plan were determined and then SWOT analysis related to the themes was applied to the partners to determine the aims for the themes. By specifying the aims and actions from SWOT analysis finding, The Site Management Plan of DMA Safranbolu has been developed. The Management deficiency of urban and rural landscape sites that hasn't got a foothold legally yet our country has caused serious problems visually and ecologically in terms of our country and world. Carrying the urban rural landscape sites of our country by protecting them with the Site Management regulations is among the aims of this study. So within the study, extensive suggestions were made for the theme of urban landscape and life quality in the Management Plan developed for Safranbolu (WHS).

Key Words Cultural Heritage, Preservation, Site Management, Management Plan, Safranbolu, Urban Landscape.

Science Code

502.11.01

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
TABLolar DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvi
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	5
1.2 Çalışmanın Kapsamı	9
1.3 Çalışmanın Materyali ve Yöntem	10
1.3.1 Çalışmanın Materyali.....	10
1.3.2 Çalışmanın Yöntemi	13
BÖLÜM 2 GENEL KAVRAMLAR.....	19
2.1 Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Kavramı	19
2.2 Koruma Kavramı.....	22
2.3 Koruma Anlayışının Gelişimi	22
2.3.1 Dünya’da Koruma Anlayışının Gelişimi	27
2.3.2 Türkiye’de Koruma Anlayışının Gelişimi	33
2.4 Tarihi Alanların Yönetimi Konusunda Yapılan Çalışmalar.....	38
2.4.1 Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi, ICCROM.....	40
2.4.2 Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi, IUCN	40
2.4.3 Tarihi Çevrelerin Yönetimi, ICOMOS-UK	40
2.5 Yönetim Planı Tanımları, İlkeleri ve İzlenen Süreç.....	42
2.6 Bölüm Değerlendirmesi	54

BÖLÜM 3	ARAŞTIRMA ALANI OLARAK BELİRLENEN SAFRANBOLU’NUN DOĞAL VE KÜLTÜREL PEYZAJ ÖZELLİKLERİ	57
3.1	Araştırma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri	57
3.1.1	Jeolojik Yapı	57
3.1.2	Topografik Yapı.....	58
3.1.3	Toprak Özellikleri.....	63
3.1.4	Akarsular.....	66
3.1.5	İklim.....	66
3.1.6	Doğal Bitki Örtüsü.....	67
3.1.7	Flora	67
3.2	Araştırma Alanının Kültürel Peyzaj Özellikleri.....	69
3.2.1	Safranbolu’nun Tarihsel Gelişim Süreci.....	70
3.2.2	Sosyo-Ekonomik Yapı	70
3.2.3	Nüfus.....	74
3.2.4	Ulaşım.....	75
3.2.5	Turizm.....	77
3.2.6	Kültürel Yapı	79
3.2.7	Koruma Kapsamındaki Alanlar	82
3.2.8	Kentsel Yerleşim Özellikleri.....	85
3.2.9	Geleneksel Mimari ve Konut Dokusu.....	88
3.3	Çalışma Alanının Planlanma Evreleri.....	92
3.4	Safranbolu’nun Zamanla Değişimi ve Yaşanan Sorunlar	97
3.4.1	Ulusal Dünya Miras Alanı Yönetim Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar	98
3.4.2	Alan Düzeyinde Yaşanan Sorunlar	103
3.5	Bölüm Değerlendirmesi	105
BÖLÜM 4	DÜNYA MİRAS ALANI SAFRANBOLU İÇİN SWOT ANALİZİNİN UYGULANMASI	106
4.1	Yöntemin Araştırma Alanına Uygulanması Sonucu Elde Edilen Bulgular ve Hedeflere Yönelik Eylemler.....	110
4.1.1	Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Yönetim ve Eşgüdüm” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler	110

Sayfa

4.1.2 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Turizm ve Tanıtım” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler	113
4.1.3 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Koruma ve Planlama” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler	120
4.1.4 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Kültürel Yapı ve Kültürel Mirası Destekleyen Ekonomik Girdiler” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler	128
4.1.5 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma” Yönelik Temasına Hedefler ve Eylemler	133
4.1.6 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler.....	136
4.2 Bölüm Değerlendirmesi	154
BÖLÜM 5 SONUÇ ve ÖNERİLER.....	156
KAYNAKLAR	160
ÖZGEÇMİŞ	167

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa No
1. Araştırma alanı Dünya Miras Alanı Safranbolu'nun ülke sınırlarındaki konumu.....	11
2. Çalışmanın aşamaları.....	16
3. Araştırma alanına ait yükseklik grupları.....	60
4. Araştırma alanına ait eğim grupları.....	61
5. Araştırma alanına ait Bakı durumu.....	62
6. Araştırma Alanına ait Toprak grupları.....	64
7. Araştırma alanındaki erozyon dereceleri.....	65
8. Safranbolu'nun endemik türü Safran Çiçeğine (<i>Crocus sativus</i>) ait bir görünüm.....	68
9. Yöre bağcılığı ürünlerinden Çavuş üzümü (<i>Vitis vinifera</i>).....	69
10. 1937 Karabük Demir Çelik Fabrikası inşaatı.....	71
11. Safranbolu'da zanaat.....	73
12. Safranbolu ulaşım ağları haritası.....	76
13. Ülkelere göre Safranbolu'yu ziyaret eden turist sayısı.....	77
14. Bulak Mencilis Mağarası'na ait görünüm.....	79
15. Beyaz İş (Delik İş) Örneği.....	80
16. Safranbolu'da üretilen kuru otlara ait görünüm.....	81
17. 1932 yılında çekilmiş Safranbolu Halk Oyunları ekibine ait bir fotoğraf.....	82
18. Safranbolu vadi Topografyasına ait görünüm.....	87
19. Hıdırlık tepesinden Safranbolu evlerine ait bir görünüm.....	91
20. Safranbolu Arasta Çarşısı'na ait bir görünüm.....	92
21. Safranbolu kentsel sit alanlarının İmar Planı içerisindeki konumu.....	96
22. Topografyaya uyumlu ve komşuların güneş ve manzarasına saygıyı gözetken Safranbolu Evleri.....	97
23. Safranbolu Çarşı'da özgün taş doku ile uyumsuz yeni bir döşeme uygulaması.....	101
24. Safranbolu'nun arnavut kaldırımlı sokak döşemelerine ait bir görünüm.....	102
25. Tarihi Çarşı'da çökmüş arnavut kaldırımları ve arnavut kaldırımlar ile uyumsuz döşeme örnekleri.....	102
26. Tarihi Çarşı'da restorasyonu yapılmamış konut örneği.....	103
27. Geleneksel konuttaki oturma odasının pansiyonculuk sonrası yatak odasına dönüşümüne ait bir görünüm.....	104
28. Yapılaşmanın tarihi kent üzerindeki baskısına ait bir görünüm.....	104

Şekil	Sayfa
No	No
29. Safranbolu Çarşı'da kendi haline terk edilmiş bir ev.	127
30. Safranbolu Çarşı bölgesinin çeperlerinde kent silüetini olumsuz etkileyen	127
31. Venedik Murano Ada'sında ziyaretçilere cam yapımı gösteri alanı.....	132
32. Tarihi Kent Dubrovnik'e ait çiçeklendirilmiş cephe görünümü	146
33. Tarihi Kotor Kenti'ne ait tarihi doku içerisinde dış cephe ile uyumlu dükkan tabelası görünümü	147
34. DMA Safranbolu Çarşı alt yapı çalışmaları sonrası tarihi doku ile uyumsuz yer döşemelerine ait görünüm.	148
35. DMA Safranbolu Çarşı'da toplanma ve dağılma mekanı olarak kullanılan alana ait bir görünüm.....	149
36. Milano'da kent içi bisiklet kiralama noktasının görünümü	152
37. DMA Safranbolu Çarşı'da yaya bölgesine park edilmiş araçlar	152
38. DMA Safranbolu Çarşı bölgesi bakımsız kaldırım örneği.....	153
39. Tarihi doku ile uyumlu herkes için erişimi sağlayan rampa	154

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
1. Yönetim Planı aşamaları.....	50
2. Karabük ili iklim verileri (1980-2015) (DMİGM).....	67
3. Safranbolu son nüfus sayımı verileri (TÜİK 2016).....	75
4. Safranbolu’da tescilli yapılara ait veriler (2016).....	85
5. SWOT analizinde kullanılan temalar.	107
6. SWOT analizleri için kullanılan şablon.	109
7. “Yönetim ve Eşgüdüm” temasına yönelik SWOT bulguları.....	111
8. “Turizm ve Tanıtım” temasına yönelik SWOT bulguları.	115
9. “Koruma ve Planlama” temasına yönelik SWOT bulguları.....	122
10. “Kültürel Yapı ve Kültürel Mirası destekleyen ekonomik girdiler” temasına yönelik SWOT bulguları.	129
11. “Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma” temasına yönelik SWOT bulguları.....	134
12. “Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi" temasına yönelik SWOT bulguları.....	140

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

KISALTMALAR

CIAM	:	Uluslararası modern mimarlık kongresi (<i>International Congresses of Modern Architecture</i>)
CBS	:	Coğrafi Bilgi Sistemleri
DMA	:	Dünya Miras Alanı
GEEAYK	:	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOMOS	:	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (<i>International Council On Monuments and Sites</i>)
ICOMOS- UK	:	İngiltere Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (<i>International Council On Monuments and Sites-United Kingdom</i>)
ICRROM	:	Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma Araştırma Merkezi (<i>International Centre for The Study of The Preservation and The Restoration of Cultural Property</i>)
IUCN	:	Dünya Doğayı Koruma Birliği (<i>International Union for Conservation of Nature and Natural Resources</i>)
STK/NGO	:	Sivil Toplum Kuruluşu (<i>Non-Governmental Organization</i>)
SWOT / GZFT	:	güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler (<i>Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats</i>)
UNESCO	:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
WHC	:	Dünya Miras Merkezi (<i>World Heritage Centre</i>)

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Doğal ve kültürel miras alanları içerisinde buldukları mekânsal yapıdan farklılıkları ve sahip oldukları eşsiz nitelikleri ile insan uygarlığının kanıtı olarak korunarak geleceğe aktarılmalıdırlar. Ancak bu miras alanları sahip oldukları özellikler nedeniyle koruma sürecinde bir takım kısıtlamalara maruz kalmaktadırlar. Doğal ve kültürel miras alanları diğer kentsel alanlardan farklı olarak değerlendirilmeli ve kendilerine özgü planlama süreçleri ile yönetilmelidirler.

Tarihi süreç içerisinde öncelikle gelişmiş Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tarihi yapıların korunması konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Sanayi devrimi ile tarihi ve doğal çevrenin hızla tahrip olması, I. ve II. Dünya savaşı sonrası zarar gören kentlerin onarımı ve yok olan kentlerin yeniden inşası kentsel koruma anlayışına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu süreçte koruma kriterleri, korumanın nasıl ve kimler tarafından yapılacağı gibi konular tartışılmış, uyulması gereken ilkelerin neler olduğu belirlenmiştir.

Tarihi çevreleri koruma, sanayi devrimiyle birlikte yaşanan hızlı kentleşmenin gerçekleştiği dönemde de önemini korumuştur. Kırsal kesimden kentlere olan göç sonucunda kentler hızla büyümüş, nüfusu ve trafik yükü artmış, tarihi çevreler üzerinde baskılar meydana gelmiştir. Bir toplumun tarihsel belleğini oluşturan ve kültürel sürekliliğini sağlayan tarihi çevrelerin, geçmişle gelecek arasında köprü olma özelliğini devam ettirebilmeleri için korunmaları gerekmektedir.

Koruma altındaki alanlar geçmişte sadece insanlara yönelik faaliyetlerin sınırlandırıldığı ya da yasaklandığı alanlardı. Fakat zamanla anlaşıldı ki salt insan faaliyetlerinin kısıtlandığı koruma yaklaşımı çok da başarılı sonuçlar vermemiştir. Bu nedenle koruma altındaki alanlar için klasik ve merkezîyetçi yaklaşımların yerine daha etkin olan yerel koruma ve planlamanın gerekli olduğunun farkına varılmıştır. Bu yaklaşım yönetimle ilgili kararların alanın tüm paydaşlarının desteğinin alınarak oluşturulan katılımcı yönetim planlarını gerektirmiştir (Güneş, 2011).

Tahrip olmuş ya da yerine yenisinin getirilmesi mümkün olmayan miras öğelerinin korunarak geliştirilmesi, sürdürülebilir şekilde kullanımı ve sürecin başarılı şekilde yapılması adına sosyal, finansal ve örgütsel bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Bu süreçte tüm paydaşların katılımının sağlandığı bir mekanizma oluşturulmalıdır. Bu mekanizma; miras alanlarının tüm paydaşlar ile korunarak yaşatılmasını sağlayan bir yönetim sistemini öngörmektedir (Yürü, 2009).

Dünya üzerinde kent kimliğinin belirleyici öğeleri arasında yer alan miras alanlarının önemi her geçen gün daha da fazla artmaktadır. Artan önemle beraber korumaya yönelik stratejiler gelişmekte ve başarılı koruma için alan yönetimi kavramı gündeme gelmektedir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin dünya mirası listesinde yer alacak alanlardan yönetim planı talep etmesi üzerine aday alanlar ve daha önceden miras listesine girmiş alanlar için yönetim planlarının hazırlanması gerekliliği doğmuştur. Yeryüzünde üstün evrensel değere sahip ve UNESCO'ya bağlı Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenerek, buldukları ülkenin devleti tarafından korunma garantisi altına alınmış, doğal ve kültürel varlıklar Dünya Kültür Mirası olarak tanımlanmaktadır. 1993 yılında Fielden ve Jokilehto tarafından "Dünya Miras Alanları için Yönetim Rehberi" hazırlanmış 1998 yılında güncellenerek yönetim planlarının hazırlanması sürecinde yönlendirici bir kaynak olmuştur (Yürü, 2009).

Dünya Miras Listesine aday olarak gösterilen alanlardan yönetim planı istenmesiyle birlikte tarihi alanlar için yönetim planlaması Türkiye'de Kültür Bakanlığı açısından önem kazanan bir sorun haline almıştır (Ahunbay, 2005). UNESCO'nun 2004 yılında İstanbul'u "Dünya Mirası" listesinden çıkarıp "Tehdit Altındaki Dünya Mirası" listesine alma konusundaki uyarısıyla Yönetim Planı hazırlanması koruma gündeminde önemli bir yere oturmuştur.

Anayasa'nın 63. Maddesinde, "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir" ifadesi ile korumayı güvence altına almıştır.

1983 yılında çıkarılan ve bugün hala yürürlükte olan, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ise Türkiye’de koruma alanındaki temel kanundur. Bu kanuna dayanılarak hazırlanan ve 2005 yılında yürürlüğe girmiş olan Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ise ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere düzenlenmiştir.

Dünya Mirası olan ve Dünya Mirasına aday olarak gösterilen alanlardan yönetim planı istenmesiyle birlikte tarihi alanlar için yönetim planlaması Kültür Bakanlığı açısından önem kazanan bir sorun haline almıştır (Ahunbay, 2005).

Ülkemiz kentlerinde bilinen bir gerçektir ki insan elinin değdiği tüm alanlar, insan hayatının devam ettirilmesi adına yönetim faaliyetleri ile biçimlenmektedir. Bu biçimlenme her kurum tarafından başarılı olarak görülse de çoğu zaman yönetimde yetki çatışmaları, gecikmeler, yanlış kararlar ekonomik, ekolojik ve kültürel değerlerin verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır. Bu problemlerin önüne geçilebilmesi adına koruma alanları ve sitlerde koruma-kullanma ve sürdürülebilirliği sağlayan bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Şüphesiz ki bu sistem bir eşgüdüm platformu olan Alan Yönetim Planları ile mümkündür. Koruma alanlarının etkili bir şekilde alan yönetimi ile yönetilmesi katılımcı ve şeffaf bir yönetim ile hayata geçirilebilecektir.

Türkiye’de Yönetim Planı çalışmaları Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projeleri ile bütünleştiğinde başarılı bir korumayı da beraberinde getirecektir. Korumanın başarılı bir şekilde yapılması neyi, nerede, hangi kadrolarla sağlıklı bir şekilde gerçekleştireceğini bilen kararlı yönetimlerin varlığı ile mümkündür. Ancak alan yönetimi sisteminin başarılı bir şekilde işlemesi merkezi ve yerel yönetimlerin korumanın önemini farkında olması kurumlararası bilgi paylaşımı ve ortak sorumluluklar altına girebilmeleri ile sağlanacaktır. Doğal ve kültürel varlıkların korunmasında sürekliliğin sağlanması, anıt eserlerin çağdaş yaşam koşulları içerisinde toplumsal amaçlarla kullanılarak değerlendirilmesi, her türlü kazı, onarım ve düzenleme çalışmalarında çağdaş teknolojiden

yararlanılması ve gerçekleştirilen her eylemin arşivlenmesi başarılı bir koruma yaklaşımını da beraberinde getirecektir. Türkiye’de başarılı bir koruma yaklaşımı alan yönetim sisteminin uygulanmasında merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin ve taşra teşkilatlarındaki kadroların korumanın gerekliliği konusunda farkındalıklarının yaratılması ile mümkündür. Bu kadrolar ortak çalışma ve bilgi paylaşımı konusunda sorumluluk sahibi ve istekli olmalıdırlar. Türkiye’de kültürel miras yönetimi uygulamaları çok eskilere dayanmamaktadır. Ülkemizde kültürel mirasın turizmle bağlantılı olarak ekonomik anlamda değer arz ettiği yerel yöneticiler ve halk tarafından anlaşılmış 1990’lı yıllar ile birlikte Dünya Miras Alanları için Alan Yönetim Planlama çalışmalarına başlanmıştır. Ülkemizdeki ilk Yönetim planı Kültür Bakanlığı tarafından Dünya Bankasının desteği ile 2002 yılında tamamlanmış olan “Pamukkale Sit Alanı Yönetim ve Sunum Planı”dır. Daha sonra 2004 yılında “Çatalhöyük Yönetim Planı, 2009 yılında İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (2010), Selçuk- Efes (2011), Bursa (Hanlar Bölgesi & Sultan Külliyesi) ve Cumalıkızık Yönetim Planı (2013) Mudurnu Yönetim Planı (2014) hazırlanmıştır. Zaman içerisinde Alan Yönetim Planı gerekliliğinin anlaşılması ve uygulamaya konulması bazı miras alanlarımız için hayata geçirilmiş ise de Dünya Miras Listesinde olup ta halen Alan Yönetim Planına sahip olmayan miras alanlarımız mevcuttur.

Ülkemiz DMA’ ları perspektifinden baktığımızda miras alanlarımızın iki tehdit ile karşı karşıya kaldığını görmekteyiz. Birincisi terk edilen DMA’ ların çöküntü bölgesine haline dönmesi ikincisi ise turizmin artan taleplerine cevap vermeye çalışan doğal ve kültürel miras alanlarının hızlı bir değişime uğramasıdır. Yaşayan kırsal ve kültürel miras alanları sürekli kullanılmaları nedeniyle bakım ve onarım ile karşı karşıya olduklarından yapılan müdahaleler sonucu doğal ve kültürel varlıklar hızlı bir değişime uğramaktadır. Yaşayan tarihi çevre insanlığın ortak mirası Safranbolu turizmin artan taleplerine cevap vermeye çalışırken konut alanlarının konaklama (restorasyon sırasında konaklama ağırlıklı olarak evlerin işlev değişikliğine uğraması) ve eğlence sektörüne dönüşümü, zemin kat duvarlarının yıkımı, bahçelerin otopark ve rekreasyon talebine cevap vermek üzere geçmişteki kullanım özelliğini kaybetmesi alanın üstün evrensel değerini yitirmesine neden olmaktadır.

Tarihi İpek Yolu üzerinde yüzyıllar boyunca ticaret ve yaşam merkezi olarak gelişmiş bir Osmanlı kenti olan Safranbolu tarihi kentsel dokusu ve kent kültürü ile özgünlüğünü

korumuş bir kültürel peyzaja sahiptir. Tabakhane deresinin meydana getirdiği vadi içerisinde topografik ve ekolojik şartlar ile uyumlu olarak gelişmiş yazlık ve kışlık yerleşim dokusu, örneğine az rastlanır bir morfoloji oluşturmaktadır. DMA Safranbolu'nun sahip olduğu bu doğal ve kültürel değerlerden taviz vermeden koruma-kullanma-yaşatma dengesinin sağlandığı şeffaf ve eşgüdümlü bir Alan Yönetim Planına ihtiyacı vardır.

Türkiye'nin ilk ağır sanayi yatırımı Karabük Demir ve Çelik İşletmeleri Safranbolu'yu 1930'lara taşıyan sosyo-ekonomik yapıyı hızla buhrana sokmuş, Safranbolu ekonomik olarak çöküş sürecine girmiştir. 1990'lardan başlayarak Türk Turing ve Otomobil Kurumu'nun Beybağı sokağında bulunan Havuzlu Asmazlar Konağını restore ettirip bir otel olarak işletmesi, 1994 yılında UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Miras listesine girmesiyle Safranbolu turizm ile tanışmıştır. Kent ölçeğinde bozulmadan korunan sit alanına kültür turizmi ile ekonomik girdi sağlanmaya çalışılmış fakat zaman içerisinde artan turist sayısı ile birlikte yüksek gelir arzusu içindeki halk yerel özelliklerden en fazla karı elde etmek adına, ticari kaygıların etkisinde kalmış, özgün ve yerel özelliklerini değiştirmeye başlamıştır.

Bu çalışma kapsamında Yönetim Planı'nın tanımlanan hedef ve temaları doğrultusunda hazırlanacak Yönetim Planı'nın uygulanması ile Safranbolu kültürel kimliğini korurken, ekonomik refah düzeyini de arttırarak sürdürülebilir bir kalkınma stratejisi belirlemiş olacaktır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Doğal ve kültürel değerleri ile yüzyıllar boyunca harmanlanarak günümüze kadar gelen geleneksel yerleşimler sanayileşme ve modernleşme hareketleri ile ciddi bir şekilde tahribata uğramıştır. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme, teknolojik gelişmeler ve modern olma dürtüsü toplumları geleneksel kentsel mirasın taşıdığı değerlerden uzak bir kentleşme sürecine sokmuştur.

Geleneksel yerleşimler modernleşme sürecinin etkisi altında kalarak ya terk edilmiş ya da kentsel dönüşüm süreci ve yanlış politikalar sonucu hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Modernleşme ile mekansal uygulamalar standart ve akılcı bir hal alırken geleneksel yerleşmelerin kültürel ve doğal değerleri de zaman içerisinde yok olma ile karşı karşıya

kalmıştır. Günümüzde geleneksel yerleşimler yıllar boyunca kazandıkları tarihsel imajı kaybederek özgün karakterini oluşturan ortak şuurun yok olması ile yüz yüze gelmiştir.

Ülkemiz imar politikalarının doğal ve kültürel varlıklara verdiği zarar her geçen gün giderek artmaktadır. Oysaki geleneksel yerleşimlerin modern kentlerimizi planlarken bize yol gösterici olabileceğinin farkına varılamamıştır. Modern dünyanın zorlayıcı baskısından kurtulup geçmişi incelediğimizde tüm canlılara saygı duyan yerleşimlerin planlanabilmesinin geçmişte başarılı bir şekilde yapıldığını görmek mümkündür.

Günümüzdeki gelişmeler, kentsel mekan organizasyonu, kentsel yaşam kalitesi ve mimarinin biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır. Küreselleşmenin etkisi ile yaşanmakta olan bu değişimler geleneksel mekânsal düzene aykırı bir yapılaşmayı da beraberinde getirirken kentlerin kimlik kaybına da neden olmuştur.

Bir kenti koruyarak geleceğe aktarmak tarihi bir eşyayı muhafaza etmekten çok daha zordur. Çünkü şehirler canlı varlıklar gibidir. Tarihi bir kenti sahip olduğu özellikleri muhafaza ederek geleceğe aktarmak multidisipliner bir çalışma, maddi olanaklar ve duyarlı bir kamuoyu desteği ile mümkündür (Ahunbay, 1999), bir başka deyişle koruma süreci başarılı bir şekilde yönetilmelidir.

Yani tarihi kentin korunarak geleceğe aktarılması hedeflerin tanımlanması, koruma sürecinde görev alacak kişilerin belirlenmesi ve kamuoyunun bir arada olduğu başarılı bir organizasyon ile gerçekleştirilebilmektedir. Bunun sağlanması da ne zaman, nerede hangi çalışanlar ile ne yapacağını bilmekte olan bir yönetim süreci ile olacaktır. Bu nedenle koruma alanlarının etkin yönetimi için, yönetim planı sürecinin çağdaş koruma anlayışına uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Gelecek kuşaklara karşı sorumluluk çerçevesinde her kuşak, bir önceki kuşaktan devralmış olduğu, bilgi ve kültür birikiminden oluşan mirası bir sonraki kuşağa devretmelidir (Keleş ve Hamamcı, 1993). Kültürel ve doğal mirasımızın içerdiği değerleri doğru tanımlamak, miras alanının tam olarak neleri içerdiğini anlamak mirasın geleceğe aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Geleneksel yerleşim çevreleri bu anlamda daha yakından incelenerek, içerdikleri kaynak değerler ve potansiyeller daha iyi anlaşılmalıdır.

Ülkemiz geleneksel yerleşimlerinin sahip olduğu kültürel ve doğal kaynak değerlerinin koruma politikaları iyileştirilmeli, geleneksel yerleşmelerdeki sosyo-ekonomik yapının doğal ve kültürel kaynakları olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmelidir. Doğal ve kültürel kaynakların özellikle korunması ve geliştirilmesi gereken bir kamu kaynağı olduğu düşüncesinin yerleşmesi, günümüz ve gelecek nesiller için doğal ve kültürel değerlerimizin çok yönlü kullanımının sağlanması için alan yönetimine dikkat çekilmesi gerekmektedir.

Özellikle, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), ICCROM (Uluslararası Kültürel Varlıkların Restorasyonu ve Korunması Çalışmaları Merkezi) ve ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) gibi kurumlar doğal ve kültürel kaynakların korunarak geleceğe aktarılması sürecinde yapılacak çalışmaların belirlenmesine yönelik ilgili rehberler ortaya konulmaktadır. Bu kuruluşlar yasal ve hukuksal yaptırımları bulunmamasına rağmen yönetim planı hazırlanmasında yol gösterici bir rol oynamaktadırlar.

Koruma altındaki ya da korunması gereken alanların yönetiminde üç temel öge vardır. Birincisi yönetime konu alanlardır. İkincisi korunacak alanın neden, ne zaman, nasıl ve kimler ile korunacağına dair yapılması gereken eylemlerdir. Bu öge “Alan Yönetimi” olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü öge ise alan yönetiminin başarılı bir şekilde yürütülmesi ve eşgüdümün sağlanması amacı ile hazırlanan yönetim planıdır.

UNESCO Dünya Miras Merkezi'nin 1998 yılından itibaren Dünya Mirası Listesi'ne girmek için başvuran taraf ülkelerden 'alan yönetim planı' talep etmesi, kültürel ve doğal tüm koruma alanlarında bilimsel koruma yaklaşımlarının esas alındığı bir yönetim anlayışının gerekliliğindedir.

Bu anlamda UNESCO'nun, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile STK'ların çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Ancak, Kentsel ve Arkeolojik sit Safranbolu için herhangi bir kurum veya STK tarafından hazırlanmış bir yönetim planı bulunmamaktadır. Bilinen en az 7500 yıllık geçmişin değerleri arasında, arkeolojik mirası, Roma-Bizans-Osmanlı sürekliliğini gösteren yapı sistemleri, iyi korunmuş kent dokusu, anıtsal mimarisi, kentsel sit dokusu, geleneksel konut ve arasta dükkânlarının oluşturduğu sivil mimarisi, ahilik kültürü ve birçok somut olmayan kültürel mirasa sahiptir. Sayılan özellikleri nedenleriyle tez

çalışması için tercih edilmiş, çalışmanın konusu, "Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planı Tema ve Hedeflerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma" olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada Safranbolu üzerinde yapılan araştırmalar ve ulaşılan bulgular ile Dünya Miras Alanı Safranbolu'nun Alan Yönetim Planının geliştirilmesine yönelik temalar, hedefler ve eylemlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmaya yön verecek konular ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- "Tarihi çevre" ve "Kültürel miras" kavramlarının günümüz koruma yaklaşımı içinde ele alınması,
- Koruma çevreleri için yönetim planı kavramının incelenmesi,
- Tarihi çevrenin korunması ile yönetim planı arasındaki etkileşimin ortaya konulması,
- Dünya Kültür Mirasını oluşturan tarihi alanların korunması ve yönetimi için geçerli güncel tanımlamaların yapılması,
- Tarihi alanların yönetiminde temel alınan rehberlerin incelenerek, yönetim planı hazırlama sürecinin belirlenmesi,
- Yönetim planı hazırlama sürecine dayanarak Safranbolu Tarihi kenti için Yönetim Planı temaları, hedefleri ve eylemleri belirlenecektir.

Alan yönetimi ve kültürel miras konularına yönelik olarak hazırlanan bu çalışma ile ülkemizdeki kültürel varlıkların korunması ve yönetimine örnek teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın amacı, tarihi çevre, kültürel miras ve yönetim planına ilişkin kavramsal çerçeve oluşturmak, yönetim planının oluşturulması için gerekli doğal, kültürel ve sosyo ekonomik verileri tanımlamak, tarihi kentten etkilenen ve tarihi kenti etkileyen ilgi gruplarını belirlemek, DMA Safranbolu örneğinde, alana yönelik potansiyelleri ve sorunları değerlendirmek ve DMA Safranbolu Yönetim Planı temalarını, hedeflerini ve eylemlerini ortaya koymaktır.

Bu kapsamda çalışma, tarihi kent ölçeğinde yönetim planlarının geliştirilme süreçlerine yol göstermesi, eylem planlarına rehber olması açısından ve sadece geleneksel yerleşimleri değil kentsel sitlerdeki tüm potansiyelleri ve riskleri değerlendiren yönetim planı tema ve hedefleri ile diğer miras alanlarına örnek teşkil edecektir.

İnsanlığın ortak mirasından yararlanma, sağlıklı ve ekolojik açıdan dengeli bir çevrede yaşamaya gelecek nesillerin sahip olma hakkının bulunması, sit alanı içindeki doğal kültürel peyzaj ve ekonomik değerlerin bütüncül olarak korunmasını gerektirmektedir. Bu amaçla, tarihi kentten etkilenen ve tarihi kenti etkileyen tüm aktörlerin ortak sorumluluğunun bulunması çalışmanın bir varsayımdır. Doğal peyzaj değerlerine erişimin herkesin hakkı olduğu kadar diğer tüm canlıların da hakkı olduğu çalışmanın diğer bir varsayımdır.

Batı Karadeniz içinde yer alan tarihi kent Safranbolu çalışma alanı olarak seçilmiştir. Seçilen bu alan sahip olduğu doğal, kültürel ve ekonomik potansiyeli ile tezin hipotezlerini test etme imkânı sunmaktadır. Tarihi kentte tanımlanan sorunsallar da dikkate alınarak hazırlanan tezin hipotezleri aşağıdaki verilmiştir;

Birinci hipotez: Tarihi kent yönetim planı hazırlık sürecine ilgili grupların dahil edilmesi ile yönetim planının tema ve hedeflerinin belirlenmesi başarılı bir şekilde yapılabilir.

İkinci hipotez: İnsanlardan ve fiziksel koşullardan kaynaklanan çevrenin doğal ve kültürel yapısına zarar verecek ekonomik faaliyetlere (turizm, aslına uygun olmayan restorasyon vb.) yönelik önlem alınmazsa tarihi kentin kaynak değerlerinin sürdürülebilirliği sağlanamaz.

Üçüncü hipotez: Yöre halkının sosyo-ekonomik durumu gelişirse, yönetim planının uygulama aşamalarında katılım sağlanır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Tez çalışması, beş ana bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde, çalışmanın sorunsalı, amacı, varsayımları, hipotezleri konulmuştur. Ardından araştırmanın temel amaçlarına

ulaşmasında ve araştırmanın gerçekleştirilmesinde faydalanılan materyal ile araştırmada izlenen yöntem açıklanmıştır.

İkinci bölümde tarihi çevre, kültürel miras kavramı ile koruma kavramının tarihsel süreç içerisinde yaşadığı evrim incelenecek ve değişimine dünyadaki ve ülkemizdeki sonuçları, ortaya konulmuştur. Tarihi çevreler için yönetim planı kavramı tanımlanarak, bu konuda temel alınan Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi, Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması, Tarihi Çevrelerin Yönetimi ile ilgili rehberler incelenmiştir. Daha sonra temel rehberler ve tanımlar doğrultusunda yönetim planlaması süreci incelenmiş ve son olarak da yönetim planı hazırlanma süreci anlatılmıştır.

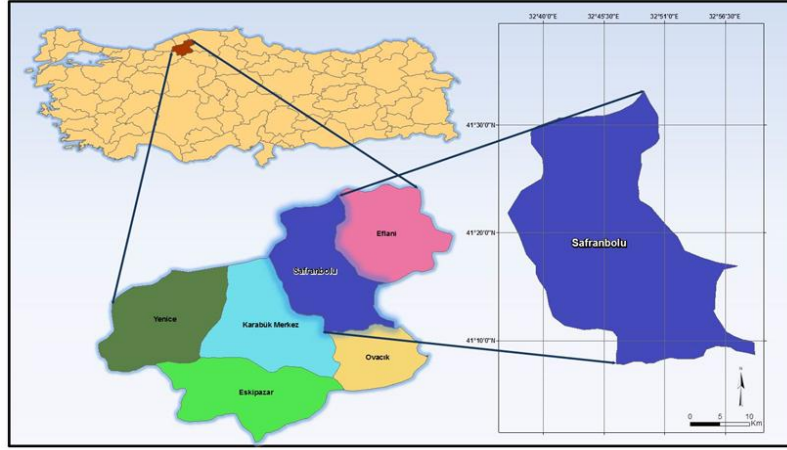
Üçüncü bölümde, araştırma alanı olarak belirlenen Safranbolu'ya ilişkin bulguları ortaya koymak amacıyla Safranbolu'nun doğal ve kültürel peyzaj öğeleri, demografik yapısı, ekonomik yapısı ve mevcut durumu incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde, alana ilişkin veriler ve tarihi kent ilgi grupları (uzman grubu, merkezi ve yerel yönetim, yöre halkı) ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılarak yönetim planı temaları belirlenmiş bu tema başlıkları ile ilgili olarak paydaşlara güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler (SWOT) analizinin, uygulanması ve değerlendirilmesi yaptırılmıştır. Sonuç olarak çalışma kapsamında yönetim planı temaları, hedefleri ve belirlenerek özellikle kentsel peyzaj ve yaşam kalitesine yönelik eylemler detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Beşinci bölümde ise yapılan çalışmalar ışığında sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1.3 Çalışmanın Materyali ve Yöntem

1.3.1 Çalışmanın Materyali

“Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma” başlıklı çalışmanın temel araştırma materyalini, Dünya Miras Alanı Safranbolu oluşturmaktadır. Batı Karadeniz Bölgesinde yer alan Safranbolu Karabük il merkezine 8 km uzaklıkta ve denizden 65 km içeride yer almaktadır. İlçe Karabük, Bartın ve Kastamonu ile çevrilidir. Araştırma alanının ülke içerisindeki konumu Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1: Araştırma alanı Dünya Miras Alanı Safranbolu'nun ülke sınırlarındaki konumu (Google Earth, 2015).

Bu araştırma ile sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerini geleceğe aktarma misyonunu üstlenmiş Dünya Miras Alanı Safranbolu'da eşgüdüm ve şeffaflık içerisinde yürütülen bir alan yönetim planının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Yönetim planının geliştirilmesi sürecinde temalar, hedefler ve eylemlerin tespiti sonucunda Dünya Miras Alanı Safranbolu için alan yönetim planı ortaya konulacaktır. Geliştirilen yönetim planı ile Dünya Mirası Safranbolu'nun sahip olduğu doğal, kültürel ve sosyo ekonomik değerlerin koruma ve gelişme dengesi içerisinde geleceğe aktarılacaktır.

Tarihi kent Safranbolu Yönetim Planı ile alanın kültürel, tarihsel ve ekolojik değerlerinin bütüncül ve katılımcı yaklaşımla etkili yönetimi ve sürdürülebilirliği için karar vericilere, yöneticilere ve paydaşlara destek sağlanmış olacaktır. DMA Safranbolu'nun yönetim planının hazırlanması ile UNESCO tavsiye kararı ve 2005 yılında yürürlüğe girmiş olan, "Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek" adlı kanun uygulanarak yasal çerçeve yerine getirilmiş olacaktır.

Bu araştırma ile temel olarak; tarihi çevre ve kültürel miras kavramlarının tanımının yapılması, koruma kavramının tarihi süreç içerisinde gelişimi ile tarihi alanların yönetimi konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra Yönetim Planı hazırlanmasında yol gösterici rehberler olan ICCROM, IUCN, ICOMOS-UK detaylı bir şekilde incelenmiş yönetim planı yapımına temel prensipler ortaya konulmuştur.

Alanın planlama çalışmalarından sorumlu ilgili kurum ve kuruluşlarla görüşülerek alan için yapılan ve yapılacak çalışmalar hakkında detaylı bilgiler alınmıştır. Alan çalışmaları sırasında çekilen fotoğraflarla alanın sorunları ve potansiyelleri görsel hale getirilmiştir. Çalışmada anket, gözlem, görüşme araçları ile rapor, kitap, bilimsel araştırmalar gibi yazılı materyaller ve iletişim araçlarından elde edilen yazılı olmayan materyallerden faydalanılmıştır.

Ana materyalin incelenmesi amacı ile aşağıda belirtilmiş bazı yardımcı materyaller kullanılmıştır.

- Araştırma konusu ile ilgili yayınlar, raporlar ve planlar,
- Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ile yüz yüze yapılan görüşmeler,
- Safranbolu Belediyesi İmar müdürü ve mimarları ile görüşmeler,
- Safranbolu Belediyesi İmar Müdürlüğünden Safranbolu'nun Arazi Kullanımı Haritası, Korunmuşluk Haritası, Mülkiyet Durumu Haritası, Koruma Alan Sınırı Haritalarına, yıllara göre İmar Planları ve Araştırma Raporları,
- Safranbolu mahalle muhtarlarından eski dönemlere ait fotoğraflar,
- Çeşitli üniversitelerin kütüphaneleri ve internet siteleri,
- Araştırma Alanlarının Google Earth'den elde edilen Uydu Görüntüleri,
- Alanın mevcut durumunu ortaya koymak için alanda çekilen fotoğraflar,
- Ayrıca fotoğraf düzenlemeleri için kullanılan Photoshop 2013,
- Anket istatistik analizi için kullanılan SPSS (Statistical Package for Social Science) 16.01 paket programı ve Microsoft Word bilgisayar yazılımı,
- Alana ait haritalarının yapımında Coğrafi Bilgi Sistemleri yazılımı ArcGIS 10.2 kullanılmıştır.

Ayrıca Bursa Alan Başkanı ve kurumda görevli uzmanlar, Mudurnu Alan Başkanı ve Üniversitelerin Tarihi Çevre Koruma, Kültürel Miras ve Yönetim Planı konularında Uzmanları, ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma) Vakfı üyeleri, Safranbolu'da buluna vakıf ve dernek yetkilisi kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde Safranbolu ile ilgili yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalar ve yapılan analizler detaylı bir şekilde görüşülmüş yapılan araştırmalar, derlenen bilgi ve belgelere de çalışmada yer verilmiştir.

Çalışma alanına ait haritaların yapımında ve analizinde; Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılmıştır. CBS konumsal veri ile coğrafi bilgiyi sentezleyerek analizler yapmaktadır. Analizler sonucunda ise çalışmada bulunan haritalar üretilmiştir. Veriler Microsoft tabanlı File geodatabase veri tabanında toplanmış olup CBS yazılımı olarak ise ArcGIS 10.2 kullanılmıştır.

1.3.2 Çalışmanın Yöntemi

Yüzyıllardır kullandığımız, kirlettiğimiz ve üzerinde yaşadığımız her şey bugün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Her geçen gün kaybolan doğal değerler ve kültürel miraslar, günümüzde toplumlar için çok büyük bir önem taşımaktadır. Geçmişten günümüze kadar insanın içinde bulunduğu doğa ile inşa ettiği ve bugün "Kültürel ve Doğal Miras" olarak nitelendirdiğimiz değerlerin korunarak geleceğe aktarılması insanlığın ortak problemi olmuştur.

Bu nedenle konunun önemini anlayan dünya ülkeleri koruma kavramına yeni bir boyut getirmişlerdir. Koruma yaklaşımı tüm dünya ülkelerin de amaç, yöntem ve uygulamaları ile büyümeye devam etmektedir.

UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Miras Listesinde yer alan kültürel ve doğal miras kapsamındaki öğelerin doğal ve doğal olmayan nedenler sonucu tahribatı ve yitirilmesini önlemek amacıyla 1999 yılında yönetim kavramı çerçevesinde bir kurumsal yapılanma önerisi getirmiştir. Dünya Miras listesin de yer alan alanlar alan yönetim planının hazırlanması talebi ile yönetim planı çalışmalarına ağırlık vermişlerdir.

UNESCO Dünya Mirası Merkezi (WHC) Dünya Miras Listesi'ne aday olan ya da listede yer alan miras alanının ne şekilde korunacağını belgeleyen bir stratejik planın olması gerektiğini ifade etmektedir.

Doğal ve kültürel değere sahip miras alanlarımızın korunması ve gelecek nesillere aktarılması 5226 sayılı kanun ile ülkemiz yasalarında da yer almıştır. Bu kanun ile sit alanları ve etkileşim geçiş sahalarının sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda bütüncül bir anlayışla korunması gerektiği önemle vurgulanmıştır.

Günümüzde imkanları kısıtlı, tüm problemlere çözüm bulmaya çalışmakta olan bir merkezi yönetimin geneli içinde, kısıtlı olan destekler ile Safranbolu korunmaya çalışılmakta artan göç, hızlı sanayileşme, derinlemesine düşünülmemiş yaklaşımları içeren turizm anlayışı yerleşimin üstün evrensel değerini tehdit etmektedir.

Tarihi kenti tehdit eden bütün bu sorunlar ve sorunlara çözüm arayışı ile 1994 yılında UNESCO Dünya Kültürel Miras listesine kabul edilen DMA Safranbolu'nun günümüzde bir Alan Yönetim Planına sahip olmaması sorununa odaklanılmıştır. Bu odak kapsamında sürdürülebilir bir DMA Safranbolu için Alan Yönetim Planı'nın geliştirilmesi hedeflenmiştir. Dünya Miras Alanı Safranbolu için Yönetim Planı gerekliliğini incelediğimizde;

- 1) **UNESCO koşulu olarak Yönetim Planı Gerekliliği:** Dünya Mirası komitesi tarafından yayınlanmış olan "Operasyonel Kurallar" çalışmasında uzun vadeli ve sürdürülebilir koruma için Yönetim Planları vazgeçilmez yol göstericidirler. Yönetim planları alanın yönetilmesi ile ilgili yasal çalışmaların yapılabilmesi için ihtiyaç duyulan kuralları uygulamaya koyarak, metodolojik bir çalışma düzeni belirlemektedir.
- 2) **Türkiye Cumhuriyeti Yasalarına Göre Gerekliliği:** 5226 sayılı Kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Ek-2a maddesi ve 3. maddesine ilave edilen tanımlar ile "Yönetim Alanı" ve "Yönetim Planı" kavramları ulusal hukuk mevzuatının içinde ilk kez yer almışlardır. Bu kapsamda Türkiye'de yönetim planlarının sadece "Dünya

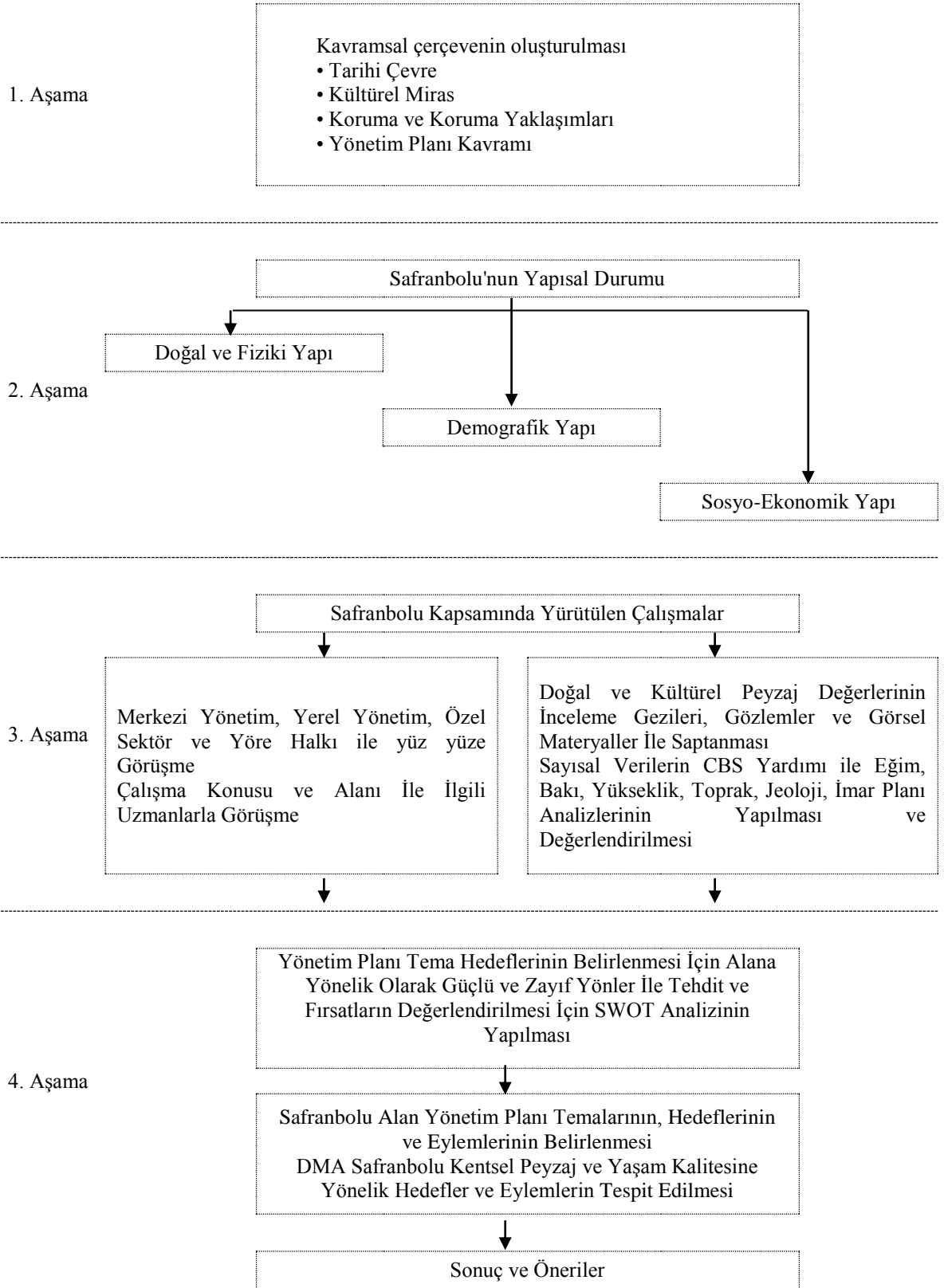
Miras Alanları” için değil, tüm sit alanları için hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.

“Yönetim Planı” Yönetim Alanı’nın korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planı dikkate alınarak oluşturulan koruma ve gelişme projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar” olarak tanımlanmaktadır (5226 sayılı kanun, 2005).

Dünya Miras alanlarının evrensel değerini koruyabilmek, uzun vadeli koordinasyon sağlayabilmek ancak bir birimin kurulması ile mümkündür. Yönetim Planı tüm bunları düzenleyecek temel doküman niteliğindedir. Bu çalışma dört aşamadan oluşmaktadır.

Şekil 2’de çalışmanın aşamaları görölmektedir.

Şekil 2: Çalışmanın aşamaları.

Birinci aşamada araştırma konusu ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuş kuramsal bilgi, yasal ve yönetsel politikaların incelenmesine yönelik literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında tarihi çevre, kültürel miras ve koruma kavramları ile ilgili genel bilgiler derlenmiştir.

Literatür taraması kapsamında ICCROM' un Dünya Miras Alanlarının Yönetimi için temel rehber olan “*Management Guidelines for World Heritage Sites*” (1993) adlı, Dünya Mirası Alanları için Yönetim Rehberi, IUCN önderliğinde Thomas, Middleton ve Philips tarafından hazırlanan “*Guidelines for Management Planning of Protected Areas*” (2003) adlı, Koruma Alanları için Yönetim Planı Rehberi ve 2005 yılında İngiltere ICOMOS tarafından “*Management of the Historical Environment*” adıyla hazırlanan, Tarihi Çevre Yönetimi çalışmaları da incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında alana ilişkin doğal ve kültürel peyzaj değerleri topografik yapı, jeolojik yapı, hidrolojik yapı, iklim durumu, doğal bitki örtüsü, somut ve somut olmayan kültürel değerleri) detaylı olarak araştırılmıştır. Safranbolu'nun doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin yerinde tespit, araştırma ve gözlem sonucu elde edilen veriler ile CBS ortamına aktarılması yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında amaç örneklem alanının mevcut durumunu ortaya koyabilmek, problemleri tanımlamak ve paydaşların Safranbolu hakkındaki düşüncelerini ve algılarını tespit etmektir. Bunun için yerinde gözlem, inceleme ve ilgili taraflar ile yüz yüze görüşmelerde bulunulmuştur.

Safranbolu'da ön inceleme, gözlem, koruma ve yaşatmada taraf olanlarla (Safranbolu Belediyesi, Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanları ve bazı kurul üyeleri, akademisyenler, zanaatkarlar, araştırmacılar, gazeteciler, yerel halk, ziyaretçi, belediye yetkilileri, merkezi yönetim yetkilileri, muhtarlar, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) mensupları, turistler vb.) görüşmeler ve farklı belge ve dokümanların değerlendirilmesi (arşiv taraması, Safranbolu'ya ait imar planları vb.) ve günlük yaşama ilişkin çeşitli görüntü kayıtlarının elde edilmesi ve incelenmesi yapılmıştır.

Çalışmanın dördüncü aşamasında yönetim planı temalarının, hedeflerinin ve eylemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. DMA Safranbolu'ya yönelik olarak güçlü ve zayıf yönler ile

tehdit ve fırsatların tespit edilmesi için SWOT analizi yapılmıştır. Yapılan SWOT analizi bulguları, literatür ve teorik söylemler ile Türkiye’de Alan yönetimine ilişkin yasal hükümlerin, veri analizi sonuçlarına ve uygulama ve/veya gerçeklemeye yönelik sorgulanması ve bu tez çalışmasının sorularının yanıtlanması ile elde edilen çıkarsamalara göre önerilerin geliştirilmesi yapılmıştır. Dünya Miras Alanı Safranbolu için Alan Yönetim Planı Tema ve Hedefleri ve hedeflere yönelik eylemler belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında Safranbolu’da sanayileşme ve nüfus artışı ile tarihi miras alanı ve çevresinin her geçen gün bozulmakta ve özgün niteliğini kaybetmekte olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmış miras alanlarının içinde buldukları peyzajla birlikte korunarak çağdaş yaşam koşulları ile uyumu sağlandığında yaşanabilir mekânlar olabileceği üzerinde durulmuştur.

Bu kapsam da DMA Safranbolu “kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi” başlığı altında tarihi kentsel peyzajın korunması, iyileştirilmesine yönelik olarak açık ve yeşil alanlar, meydanlar, caddeler, sokaklar, ulaşım ve yol dokusu hakkında detaylı inceleme ve tespitlerde bulunularak alana ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

BÖLÜM 2

GENEL KAVRAMLAR

2.1 Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Kavramı

Kültürel miras ve tarihi çevre kavramlarının uluslararası çevrelerde sıklıkla gündeme gelmesi ortak tanımların yapılmasını gerektirmiş böylece uluslararası platformda ortak tanımlar üzerinde mutabık kalınmıştır.

Bir tarihi çevre onu yaratan dönemin ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel koşullarına bağlı olarak oluşmuştur. Tarihi çevrenin korunmasında temel amaç ise tarihi çevreyi meydana getiren değerler bütünüünün korunarak geliştirilmesi ve yaşatılmasıdır. Tarihi çevredeki kültürel varlıkların nitelikleri korunacak değerlerin çeşitliliği, koruma yöntemleri gibi değişkenler ile belirlenmektedir. 20. Yüzyıl ile tarihi çevre korumaya yönelik yaklaşım değişmiş sadece fiziki özellikleri ile “yapı stoku” olarak değerlendirilen tarihi çevreler taşıdıkları tüm değerler ile korunması gereken alanlar olmuşlardır (Ahunbay, 1999).

Tarihsel bir belge ve kültürel kimlik kaynağı olan tarihi çevreyi gelecek nesillere bırakmak kentsel korumanın temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Birçok ülkede tarihi çevre korumaya yönelik yasal düzenlemelerin yapılması, farklı birçok kurumu yetki ve sorumluluk verilmesi korumanın yasal bir olgu haline gelmesini sağlamıştır. Ülkemiz de ise tarihi çevre koruma anayasal bir görev olarak devletin yetki ve sorumluluğu altındadır. Tarihi çevre korumanın evrensel statüsü toplumların çağdaşlaşması ile paralel olarak gelişmektedir. Kültürel mirasın korunması sahip olunan değerlerin geleceğe aktarılmasından öte geçmişin birikimin geleceğin oluşturulmasında önemli bir kaynak olması zorunluluğu dandır. Çünkü ulusların kültürel kimliklerinin yeni yaşam alanları ile harmanlanması kişilikli toplumların oluşmasında önem teşkil etmektedir (Kuban, 2000).

Somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olarak iki ayrı kategoride incelenen kültürel miras geniş bir alanı kapsamaktadır. Bir kültürel miras ekonomik, sosyal, politik, tarihi, estetik, sanatsal ve simgesel değerler içerebilmektedir. Yerine konulması mümkün

olmayan kültürel mirasın, Türk toplumu için önemli bir kavram olan “emanet” kavramıyla özdeşleştirilerek geleceğe aktarılması toplumsal sorumluluğumuzdur (ICOMOS, 2013). Ülkemiz kültürel miras alanlarına dair 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 3. maddesinde geçen kısaltmalar ve tanımlamalara göre (2863 sayılı kanun, 1983) ;

- *Kültür varlıkları*, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

- *Tabiat varlıkları*; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.

- *Sit*; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

- *Koruma ve Korunma*; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

- *Korunma Alanı*; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

- *Değerlendirme*; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır.

ICOMOS 2013 Bildirgesi’ndeki kültürel miras alanları kapsamındaki tanımlamalar, 2863 sayılı kanun kapsamındaki tanımlamalara göre daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır;

- *Kültürel Miras*: Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir.

- *Mimari Miras*: İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, bütünlük koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır.
- *Koruma Alanı*: Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde buldukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır.
- *Etkileme Geçiş Alanı*: Koruma alanı dışında, sınırları iyi belirlenmesi gereken bir geçiş bölgesidir. Koruma alanını çevreleyen ikincil koruma alanı olan etkileşim geçiş alanı, onu fiziki, görsel ve sosyal olarak etkiler ve bu alandan etkilenir.
- *Sit, Sit Alanı*: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların ait oldukları dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan, süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve/veya yerleşme kalıntılarıdır. Sitler; kentsel, kırsal, arkeolojik, tarihi, doğal ve karma sit olarak nitelendirilirler.
- *Kentsel sit*: Kentsel sitler, mimari, tarihsel, sanatsal ve yerel özellik taşıyan ve bir arada bulunmaları ve bütünlükleri nedeniyle değerleri artan kültürel ve doğal çevre öğelerinin (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlardır.
- *Arkeolojik sit*: Tarih öncesinden günümüze ulaşan eski uygarlıkların yerüstü, yeraltı veya su altında bulunan ve varlıklarını sürdürdükleri dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan kültür varlıklarının yer aldığı alanlardır.
- *Kırsal sit*: Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır.
- *Geleneksel Mimari Miras*: Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.
- *Endüstri Mirası*: Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamları ve yerleşimler ile içinde buldukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur.

- *Modern Mimarlık Mirası*: Türkiye’de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş, gerek uluslararası, gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

- *Sualtı Kültür Mirası*: Sualtı kültür mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan çıkarılmış olan arkeolojik miras olarak anlaşılmaktadır. Sualtında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleriyle doğal çevreleri de bu kapsama girmektedir.

- *Kültürel Peyzaj Alanları*: Toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlardır.

2.2 Koruma Kavramı

20. yüzyılla birlikte, koruma alanı uluslararası ölçekte tartışılan bir olgu haline gelmiş ülkeler koruma alanında yaşadığı tecrübelerini, bilgi ve birikimlerini uluslararası platformlarda dile getirmekte, yaşadığı sorunlara çözüm ararken bu alanda uyguladığı teknikleri diğer ülkelerle paylaşmaktadırlar. Uluslararası ölçekte yapılan bütün bu paylaşımlar ile uluslararası örgütlenme çalışmaları devam etmektedir.

2.3 Koruma Anlayışının Gelişimi

Türk Dil Kurumu’na göre "Koruma" eylemi “Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek” olarak tanımlanmaktadır.

Kent bilimleri sözlüğüne göre ise “koruma” aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır: Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapılarla, anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması (www.tdk.gov.tr).

Yapıtta veya mekânda yaşam işlevini sürdürebilmek için yapılan günlük bakım ve onarımlar korumanın en yalın hali olarak nitelendirilebilir. Fakat korumanın öznesi bir kültür varlığı olduğunda bu varlığın korunması sadece yaşam işlevini sürdürebilmek için değildir. Korunması gereken varlık varoluş amacına hizmet edemiyorsa, korunması kültürel bir görev haline gelmiştir.

Teknik bir terim olarak, amaca göre değişen, çok farklı yorumlara açık olan koruma kavramı, en yaygın olarak doğal ve yapısal çevre ile ilgili konularda kullanılmaktadır. Doğal kaynakların etkili kullanımı veya enerji korunumu gibi ekonomik ve maliyet yönü ön plana çıkan çabaları içerebileceği gibi; tarihi kentlerdeki zengin birikimin yaşatılması, insanın hayat kalitesinin artırılması ya da fizyolojik sağlığının korunması amacına uygun olarak doğanın değerlendirilmesi koruma kavramı içerisinde yer almaktadır (Kain, 1981).

ICOMOS korumanın tanımını, tarihi kentin veya bölgenin korunması ve tanıtımının sağlanması için alınacak tüm önlemler olarak yapmaktadır. Bu önlemler korumanın yapılacağı alanın belirlenmesini, sağlıklılaştırılmasını, yenilenmesini ve restorasyonunu içermektedir (Larkham, 1996).

Tarih boyunca tüm uygarlıklar kendilerinden önceki uygarlıklara merak duyarak ve onların eserlerine ilgi göstermişlerdir. Bu merak ve ilgi birçok nedene bağlı olmakla beraber korumaya bazen olumlu bazen de olumsuz etki etmiştir. Günümüze ulaşmış birçok kültür varlığı her uygarlığın kendine has koruma yaklaşımı ile korunarak günümüze kadar gelebilmiştir. Günümüzde ise koruma yaklaşımı daha da gelişerek korumanın sadece o ülke insanları için değil tüm dünya insanları için yapılması gerektiği yolundadır. Koruma politikası koruma/geliştirme süreci ile daha da gelişmiş yasal, yönetsel ve örgütsel bir takım koruma politikalarının geliştirilmesine neden olmuştur (Madran, 1996).

Çağdaş korumanın bir etkinlik alanı olarak çok geniş bir kapsamı vardır ve araç olarak kullanmak zorunda kaldığı bilgiler, mimarlık ve kent bilim alanlarının bilgisini aşmaktadır (Kuban, 2000).

Doğal ve tarihi öğelerin korunması zaman içerisinde anlamını değiştirmiştir. Dünyada öncelikle tekil yapıların korunması ele alınırken, sürdürülebilir gelişme bağlamında yapıların çevreleriyle ele alınması ve tüm kültürel mirasların/emanetlerin korunması

anlayışı gelişmiş bu durum da planlamanın bir yaklaşımı olarak ele alınmıştır. Planlamada kentsel ve kırsal gelişme ile koruma arasında dengenin sağlanmasına çalışılmaktadır. Geçmişten miras olarak alınan değerlerin gelecek kuşaklara emanet olarak aktarılmasında, koruma alanları ile çevresinin iç içe yaşaması amaçlanmaktadır. Tarihi çevrenin Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi'nin Avrupa Kültürel Mirası Envanteri çalışmasındaki tanımına bakıldığında; doğal ya da insan eliyle oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleriyle korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünler olarak tanımlandığı görülmektedir (Öztürk, 2007)

UNESCO (The United Nations Organization for Education, Science and Culture), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites, 1965), ICRROM (International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property, Rome, 1959) ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar, tüm dünyadaki koruma alanındaki faaliyetlerin organizasyonu görevlerini yürütmektedirler, (Ahunbay, 1999)

ICOMOS koruma alanında tüm dünyada bilimsel danışmanlık görevini sürdürmektedir. Bu amaçla ICOMOS'un şu ana kadar geliştirdiği dokuz belge bulunmaktadır. Bunlar: (Ahunbay, 2005).

1. Floransa Tüzüğü-Tarihi Bahçeler (1981)
2. Washington Tüzüğü- Tarihi Kentler ve Kentsel Alanlar (1987)
3. Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990)
4. Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1996)
5. Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü (1999)
6. Ahşap Yapıların Korunması ile İlgili İlkeler (1999)
7. Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999)
8. Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Taşıyıcı Sisteminin Onarımı için İlkeler (2003)
9. Duvar Resimlerinin Korunması/Onarımı için İlkeler (2003)

ICOMOS koruma alanında sürdürdüğü eğitim faaliyetleri kapsamında düzenlediği sempozyumlar sonucunda alınan tavsiye ve ilke kararları ve bildirgeler de koruma kuramı ve uygulanması açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bunlar (Ahunbay, 2005) :

1. “Çağdaş mimarinin tarihi yapı grupları arasına girmesi” konulu sempozyum (1972)
2. “Küçük tarihi kentlerin korunması” ile ilgili kararlar (1975)
3. “Küçük yerleşmelerin yeniden canlandırılması” ile ilgili Tlaxcala Bildirgesi (1982)
4. Dresden Bildirgesi (1983)
5. Roma Bildirgesi (1983)
6. Anıt, Külliye ve Sitlerin Korunması Konusunda Eğitim ve Yetiştirme için Rehber (1993)
7. Özgünlük konusunda Nara Bildirgesi (1994)
8. Kültür Mirasının Korunmasında Yönetim ve Özgünlük konulu Amerikalılar arası sempozyum sonunda açıklanan San Antonio Bildirgesi
9. Anıtların, Bina Gruplarının ve Sitlerin Belgelenmesi için İlkeler, (1996)
10. İnsan hakları Bildirgesinin 50. yıldönümü dolayısıyla alınan Stockholm Bildirgesi (1998)

Günümüzde uluslararası örgütlerin varlığı ile koruma alanındaki çalışmalar, teknolojinin de yardımı ile daha bilimsel uygulamaların sürdürülmesi ve bu uygulamalarda katılımın artırılabilmesini hedeflenmektedir.

Pek çok ülkede korumaya yönelik düzenlemelerde bütünlüğün sağlanmasında ve ana politika ve programların oluşturulmasında esas yönlendirici olan devlet, aynı zamanda mirasın sahipliğini de üstlenmiş durumdadır. Bu noktada devletin en önemli sorumluluğu, ulusal, bölgesel ve yerel yetki ve bütçe olanakları çerçevesinde mimari mirasın çevresi ile birlikte onarım ve restorasyonunu gerçekleştirmek için, bünyesinde bulundurduğu organlar aracılığı ile, ekonomik arayışlara gitmek olmuştur. Devlet, gerekli olduğu hallerde, mirasın

korunabilmesi için mali koşulları kolaylaştırıcı önlemlere başvurur ve mimari mirasın bireyler tarafından onarım ve restorasyonunu teşvik edici önlemler alır (Tapan, 1998).

Uluslararası alanda korumaya yönelik ortaya konmuş ilkelerde, devletlerin korunacak kentsel alanlarda, bireysel girişimleri desteklemesi üzerinde durulmaktadır. Yerel ve bölgesel yönetimler, kültürel kuruluş ve birlikler ve halkın, mimari mirasa yönelik tanımlama, koruma, restorasyon, işletme ve teşvik ölçütleri ile ilgili kararların alınmasının çeşitli aşamalarında sürece katılımlarının sağlanması ve bu amaca uygun kar gözetmeyen birlik ve derneklerin kurulmasının teşviki de devletin önemli bir görevi olarak kabul edilmiştir. Bu görev, korumaya yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarını da içermektedir (Eke ve Özcan, 1987).

En basit ifade ile muhafaza anlamına gelen koruma kentsel alanda daha geniş bir tanım ile doğal ve kültürel alanların muhafaza edilerek geleceğe aktarılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani kentte yer alan doğal ve kültürel miras öğelerinin bugünkü insanlar kadar gelecek kuşaklarında yararlanması için maruz kalabileceği her türlü yıkıcı ve zararlı durular karşısında güvence altına alınmasıdır (Keles, 1998).

Günümüz koruma kavramı geçmişteki müzecilik yaklaşımından uzaklaşarak bir kültürel varlığın çağdaş yaşam koşulları ile bütünleştirilmesi, toplumsal bir fayda sağlaması, sağlıklılaştırılması şeklinde yorumlanmaktadır. Dünya Miras Sözleşmesi'nde kültürel miras: anıtları, yapı gruplarını ve sit alanlarını içermektedir (NARA, 1994)

Koruma kavramı sadece onarım ve saklama değil geçmiş ve devamlılığın sağlanması olarak bir bütün halinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda kentsel koruma “Bir toplumun geçmişteki ekonomik ve sosyal koşullarını, kültürel değerlerini çağımızın değişen koşullarına ayak uydurarak çağdaş gelişmelerle bütüncül yaşamasını sağlamak” olarak tanımlanabilir (Gülersoy, 2003).

Tekeli (1987)' ye göre kentsel korumada temel hedefler şu şekilde tespit edilmektedir;

- Bireyin sağlıklı bir şekilde toplumsallaşabilmesi için yaşanmakta olan çevrenin tarihsel simgeleri önemli bir araçtır. Kültürün sürekliliği bilinci

geçmişe ait göstergeleri taşıyan bir çevrede yaşayan bireyde daha iyi gelişecektir.

- Ulusal kimlik ve benliğin oluşması ve sürdürülmesinin sağlanmasında koruma önemli bir araçtır.
- Korunması gerekli değerler, tarihsel, sanatsal, kültürel ve çevresel özellikleri bakımından da önemli varlıklardır.
- Yapılan turizm amaçlı düzenlemeler ile farklı kültürlerden gelen kişilerin beğenisini kazanmak mümkündür.

2.3.1 Dünya’da Koruma Anlayışının Gelişimi

19. yüzyılın ikinci yarısına ait bir olgu olan koruma kavramının kökeninin insanlık tarihi ile eş zamanlı olduğunu söylemek mümkündür. Günümüze kadar gelişerek gelen koruma kavramı 18. yüzyıl ile kavramsallaşmış ve kurumsallaşmıştır. Bu tarihten itibaren tarihi ve kültürel miras bilinciyle koruma kavramı üzerinde durulmuştur. 19. Yüzyıl ile toplumsal gelişmeye bağlı olarak korumaya olan ilgi artmıştır (Erder, 1975).

18. yüzyılda Fransız ihtilalinin yıkımları sonucu önem kazanan koruma düşüncesi kısa sürede Avrupa’ya yayılmıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru mimari eserlerin korunmasına yönelik ilk yasalar hazırlanmış “tarihsel anıt” fikri gelişmeye başlamıştır. Endüstri devrimi ile doğal ve tarihi çevrenin hızla yok olması doğal ve tarihi çevreye olan ilgiyi de arttırmıştır. Sonuç olarak çevre koruma düşüncesi belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır (Gülersoy, 2003).

Doğal ve tarihi çevrelerin korunmasına yönelik olumlu gelişmeler bu yasaların yürürlüğe girmesi ile olmuştur (Okyay, 2001).

Geçmişte sanatçıların, mimarların ve derneklerin çabaları ile oluşan koruma kavramı birinci dünya savaşında yaşanan tahribatın etkisi ile toplumdaki diğer uzmanlarında dikkatini çekmiş uluslararası çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa’da geniş ölçekte koruma uygulamaları başlamış 1931 yılında Atina’da Uluslararası Müze Örgütü ilk defa “Tarihi Anıtların Korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı" yapılmıştır (Erder, 1975). Böylece koruma konusunda ilk ciddi adım atılmıştır. Bu belgede yer alan ilkeler aşağıdaki gibi sırlanabilir;

- Yapıların tarihi ve estetik kimlikleri korunarak kullanılması yaşamlarını sürdürmeleri açısından öne taşımaktadır.
- Kamuda yetkili kişiler özel mülkiyetteki anıt ve eserlerin korunması için başarılı önlemler alabilecek şekilde güçlendirilmelidir.
- Tarihi anıtların bakım ve onarımında güncel tekniklerin tüm imkanların dan akıllıca faydalanılmalıdır (Ahunbay, 1999).

Atina Tüzüğü'nde üzerinde durulan bir başka nokta da belgeleme ve uluslararası işbirliği olmuştur. Bu konuda alınan kararlarla tüm ülkeler anıtlarını belgeledirerek koruma çalışmalarında uluslararası bilgi ve tecrübe alışverişinde bulunarak işbirliği yapmalıdır. (Ahunbay, 1996).

Atina Tüzüğü'nün hemen ardından Atina'da 1933 yılında Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi (CIAM) düzenlenmiştir. Kongre sonunda mimari değerlerin özellikle “geçmiş bir kültürün anlatımı” ise korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Bir kentteki yaşam o kente özel kimliğini kazandırırken benliğini de ortaya koyan ve maddi eserlerle nesiller boyunca oluşmakta olan sürekli bir olaydır. Bu nedenle geçmişe tanıklık etmiş insanın yaratıcılığının en üst düzeyde ortaya koyduğu eserler için daima saygı gösterilmelidir. Bu eserler, insanlığın miraslarındandır onları ellerinde bulunduranlar veya onları korumakla görevlendirilmiş olanlar, bu soylu mirası geleceğin yüzyıllarına buldukları gibi ulaştırmak için haklı görülen her şeyi yapma sorumluluğu ile yükümlüdürler (CIAM, 1933).

Londra'da 1945 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) kurulmuştur. 1954 yılında Uluslararası düzeyde La Haye Sözleşmesi ve Avrupa Kültürel Konvansiyonu imzalanmış, UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi topluluklar uluslararası alanda yer almaya başlamışlardır. 1960'lı yıllardan itibaren pek çok ülke tarihi çevre yaşam koşullarının yeni yaşam koşulları ile bütünleştirmek için yeni yasalar çıkararak mevcut yasaları düzenleme yoluna gitmiştir (Dobby, 1978).

1960'lardan sonra yapılan uluslararası toplantılarla korunacak değer kavramı tek yapıdan çevre boyutuna çıkarılmıştır. Tarihi anıtların korunması konusundaki diğer önemli adım ise 1964'te Venedik'te atılmıştır. Venedik'te düzenlenen “II. Uluslararası Tarihsel Anıtların

Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi” korunacak değerin evre boyutuna çıkmasındaki en önemli adım olarak belirlenmiştir (Gülersoy, 2003).

Venedik Tüzüğünde ilk olarak “tarihi anıt” kavramı tanımlanmıştır. Tüzüğü göre tarihi anıt bir mimari eser olmaktan öte bir uygarlığın gelişmesine tanıklık eden kırsal ya da kentsel yerleşmeyi de kapsamalıdır. Ayrıca sadece büyük sanat eserleri değil, kültürel bir anlamı olan tüm eserlerin anıt kapsamına girmesini de belirterek kapsamlı bir tanım yapılmıştır. Eserlerin korunması ve onarımında günün tüm tekniklerinden yararlanılmalıdır. Venedik Tüzüğü’ne göre korumada temel amaç anıtların tarihi birer belge niteliğinde olması iken koruma sırasındaki temel yaklaşımda korumanın kalıcı olması ve sürekliliğin sağlanmasıdır (Venedik Tüzüğü 1964). Bu içeriği ile Venedik Tüzüğü tarihi anıtlar ve çevrelerinin korunmasına yönelik ağdaş düşüncelerini belirtmektedir (Palalı, 1992).

Venedik Tüzüğü’nün yayınlanmasından bir yıl sonra, 1965 yılında ICOMOS’un kurulması ile korumanın milletlerarası kabul edilmiş yaklaşımı belirlenmiştir. Aynı dönemde ICOMOS’un da rolü tanımlanarak, resmi statü kazanması sağlanmıştır. 15 ye ile kurulan ICOMOS günümüzde Türkiye’nin de aralarında yer aldığı 107 üyesiyle koruma çalışmalarında ortak bir dil ve seviye oluşturulması ile koruma prensip ve uygulamalarının tartışıldığı toplantılarda uluslararası fikir alış verişlerinin yapılmasını sağlamaktadır.

Brüksel’de 1969 yılında yapılan Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar toplantısında tarihi çevrelerin korunmasında bütünleşik koruma kavramı yeniden ele alınmıştır. Savaş sonrası yapılan kitlesel imar çalışmaları sosyo-ekonomik ihtiyaçları gözetirken insancıl olmayan yerleşim alanlarının inşa edilmesi sonuçlanmıştır. Bunun sonucu olarak tarihi kent merkezleri nüfus kaybına uğrayarak terk edilmiştir. Eski kent merkezlerinin bu okşn önlemek adına bütünleşik koruma kavramı uygulamaları ile tarihi dokunun çevresi ile beraber korunmasına karar verilmiştir (Eke ve zcan, 1988).

UNESCO’da bu dönemde Dünya Miras listesini ilan ederek olayın uluslararası zemine oturtulmasını sağlamıştır. 1972’de yayınlanan Dünya Mirası Sözleşmesi, yönetimlerden Dünya Mirası Alanının korunmasının sağlanmasını talep etmiştir. Dünya Mirası alanlarının koruma durumunun tayini ve izlenmesi için adaylık dosyaları, koruma durumu raporları ve periyodik raporlar olarak üç ana sistem belirlenmiştir (UNESCO, 1972).

UNESCO'nun 1972'de Paris'te yapılan toplantısında, dünya üzerinde yok olan kültürel değerleri kontrol altına almak ve uğrayacakları tahribatı engellemek amacıyla Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) imzalanmıştır. Bu kapsamda, 1976 yılında Dünya Miras Komitesi oluşturulmuştur. 1978 yılında da dünyada "Üstün Evrensel Değer"e sahip olan doğal ve kültürel varlıkları, bütün insanlığın ortak mirası kabul ederek tanıtmak, toplumlarda evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve bu değerlerin korunması için gerekli işbirliğini sağlamak amacı ile Dünya Miras Listesi (The World Heritage List) uygulaması başlatılmıştır. Bu sözleşme (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu), kurulduğu tarihten itibaren UNESCO'ya üye olan Türkiye'de 1982 yılında onaylanmış ve 1983 yılında Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Dostoğlu, 2014). UNESCO Genel Konferansı'nda üye devletlerce kabul edilmiş olan "Dünya Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunmasına Dair Sözleşmesi"nde geniş kapsamlı ve detaylı tanımlamalar yapılmıştır.

Anıtlar: Sanatsal, bilimsel ve tarihsel yönü bulunan sıra dışı bir değere sahip mimarlık eserleri, resim ve heykeller, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara ve eleman grupları,

Yapı Toplulukları: Mimarileri, birlikleri ya da manzara ile bütünleşmeleri nedeniyle sanatsal, bilimsel ve tarihsel yönü bulunan ya da bilimsel açıdan olağanüstü evrensel bir değeri olan ayrı ya da birleşik yapı toplulukları,

Sitler: Sıra dışı evrensel bir değere sahip tarihsel, estetik, etnolojik ya da antropolojik önemi olan yapıtlar veya insan ya da doğanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar olarak açıklanmıştır (UNESCO, 1972).

Avrupa Mimari Miras Yılı'nın 1975'te ilan edilmesinin ardından Amsterdam Bildirgesinin yayınlanması ile mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel korumanın temel hedeflerinden olmuştur. Bu bildirme ile yasal, yönetsel, ekonomik ve sosyal boyutların gözetildiği bir koruma modeli olan bütünleşik koruma uygulamalarında gerekli olan araçlar tanımlanmıştır. Bütünleşik koruma uygulamalarında Merkezi yönetim, yerel yönetimler kamuoyunun katılımının önemi vurgulanarak teknik uygulamalar için onarım yapabilecek ustaların yetiştirilmesi öngörülmüştür. Bunun yanı sıra Avrupa mimarlık mirasının sadece

ortak bir kültürel değer değil halklarına ortak tarih ve gelecek bilincini aşılması nedeniyle önemli olduğunun üzerinde durulmaktadır (Ahunbay, 1996).

1979 yılında Avustralya ICOMOS'u tarafından kabul edilmiş olan Burra Tüzüğü'nde korumanın 10 ilkesi tanımlanmıştır. Tüzük korumanın amacını alanın kültürel değerinin yitirilmemesi ve onun güvenliği, bakımı ve geleceğinin düşünülmesi olarak belirlemiştir (ICOMOS, 1979).

1980–1982 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından yapılan 'Kentsel Yenileşme Kampanyası' nda kent planlama kentsel miras kavramı çerçevesinde tartışılmıştır. Kapanış konferansında ise kentlerin gelişmesi ve yaşatılmasında onarımın yapılması, tarihi çevrelerin toplumsal yeniden üretim merkezi olarak onarılması ve nüfusun o bölgelere yaklaşımının arttırılması üzerinde sunulmuştur (Eke vd.,1988).

1985 yılında yapılan Avrupa Konseyi Avrupa Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde, korunması gerekli kültür varlıklarının; bilimsel, tarihsel, arkeolojik, sanatsal ve teknik yönden dikkate değer olmaları gerektiği üzerinde durmuştur (Avrupa Konseyi, 1985).

1987 yılında Washington'da Venedik Tüzüğü'nü tamamlamayı amaçlayarak yayınlanan Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü ile tarihi kentlerin ve alanların korunması ilkeleri, yöntemleri ve hedefleri belirlenmiştir. Washington Tüzüğü'nün ilk ilkesi ekonomik ve sosyal gelişme politikalarına ve bütünleşik yaklaşımın gerekliliğine dikkat çekmektedir. Tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması; ancak sosyo-ekonomik gelişme ve her düzeydeki kent-bölge planlaması politikaları ile bir bütün oluşturduğunda etkili bir biçimde gerçekleştirilebilir. Washington Tüzüğü'nün üzerinde durduğu önemli bir diğer konu da halkın katılımı olmuştur. Tüzüğe göre koruma programının başarılı olmasının kentlinin programa katılımı ve görev alması ile sağlanabileceğini; o nedenle halk katılımının sağlanmasının korumada başarıyı getireceğini belirtilmektedir. Ayrıca tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda koruma yaklaşımının orada yaşayan halkı ilgilendirdiğine dikkat çekilmiştir (ICOMOS, 1987).

UNESCO tarafından öngörülen eylemlerde kültürün gelişmenin odağında yer alması için, gerek sanayileşmiş ülkelerde gerekse 3. dünyadaki, özellikle karar yetkisine sahip kimselerde (devlet yöneticileri, politik yöneticiler, planlamacılar vb.) yeni bir zihniyet

oluşturmaya yönelik olacağı; bu amaçla hazırlanan "Eylem Programının dört ana hedefinin ise; gelişmenin kültürel boyutunun göz önünde bulundurulması, kültürel kimliklerin tanınması, geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi, kültürel yaşama katılımın genişletilmesi, uluslararası kültürel işbirliğinin yükseltilmesi olduğu vurgulanarak, kültürel mirasın korunmasının gerekliliği ortaya konulmuştur (Mimarlar Odası, 1990).

1992 yılında, Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan "Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu"nda kentsel mirasın; insanların kentlerde yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleri olduğu; insanların geçici olan yaşamda kalıcılık duygusuyla geleceğe hazırlanmalarını sağladığı; ortak geçmiş ve gelecek bilincinin içeriğini oluşturan kültürel referans olduğu; geçmiş, günümüz ve gelecek arasında önemli bir bağ oluşturduğu; kentin geçmişini ebedileştirerek aynı zamanda günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik aşılayarak bütünlük duygusu verdiği ve toplum duygusunu oluşturduğu, bu nedenle korunması gerektiğini açıklanmaktadır (Avrupa Konseyi, 1992).

ICOMOS'un 1993 yılında Sri Lanka'da yapılan 10. Genel Kurulu'nda yayınlanan Anıtların, Külliye ve Sitlerin Korunması, Eğitim ve Öğretimi Temel ilkelerine ilişkin Sözleşme'de; mimari mirasın kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olarak korunması gerektiği vurgulanmış (ICOMOS, 1993), ICOMOS tarafından 1995 yılında yapılan Uluslararası Eğitim Komitesinin toplantısında kabul edilen "Koruma Etiği" metninde ise kültür ürününün, sosyal ve fiziksel çevresiyle kazandığı çeşitli anlamlar ile birlikte kültürel, teknolojik ve sosyal tarihine değinilmiştir (ICOMOS, 1995).

Dünya Miras Komitesi 30. Yıl kutlamaları kapsamında Budapeşte'de toplanmış Dünya Mirası ile ilgili olarak Budapeşte Deklarasyonunu 28 Haziran 2002 tarihinde yayınlamıştır. Budapeşte Deklarasyonu'nun ana maddelerine göre;

- 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu'na henüz katılmamış ülkeleri davet etmek;
- Dünya Mirası Listesi'ni geliştirmek;
- Koruma-geliştirme-sürdürülebilirlik çerçevesinde sosyal ve ekonomik kalkınmayı ve halkların yaşam kalitesini arttırmayı sağlamak;

- Dünya Mirasına zarar verenlerin insan ruhuna ve dünyaya zarar verdiklerini anlatmak;
- Toplulukların her düzeyde, Dünya Mirasının korunması ve yönetimi ile ilgili aktif katılımlarını sağlamak;
- Toplum bilincini yükseltmek ve iletişimle Dünya Mirasına destek sağlamak olarak belirlenmiştir.

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda çağdaş bir zemine oturtulan korumanın gelişme ile dengeli olması gerektiği kararına varılmıştır. Ayrıca kültürel mirasın yok olarak tüketilmesi gereken bir emanet olarak görülmesi yerine, kültürel varlıkların gelecekte emanet alındığı, toplum içerisinde daha çok yer tutması gereken bir yaklaşım olarak benimsenmesini sağlamıştır.

2.3.2 Türkiye’de Koruma Anlayışının Gelişimi

Anayasa’nın 63. Maddesinde, “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir” ifadesi ile devlet korumayı güvence altına almıştır.

Kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenlemeler, Osmanlı imparatorluğu zamanının da gerçekleştirilmiştir. 18. yüzyıla dayanan koruma yaklaşımı, eski dönemden kalan her insan eserini eski eser olarak tanımlamış ve taşınır eski eserlerle birlikte taşınmaz eski eserleri de koruma kapsamına almıştır (Zeren, 1984).

İlk olarak 1869 yılında Asar-ı Atika Nizamnamesi adı ile yayınlanan Eski Eserler Tüzüğü’nü 1874’te ikinci, 1884’te ise üçüncü nizamname izlemiştir. Son nizamname 1906 yılında yayınlanmış ve Osmanlı döneminin son koruma mevzuatı olarak tarihe geçmiştir. Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesinde Yunan ve Roma kalıntılarını kapsayan eski eser tanımı, sanat değeri olan yapı, heykel gibi mimarlık ürünlerini de içine alacak şekilde genişletilirken, son nizamnameyle Türk İslam sanatı, görsel sanatlar, menkul ve gayrimenkul eserlerinin de korumaya alınması kabul edilmiştir (Zeren, 1981). Tanzimat’la birlikte başlayan bu koruma düşüncesi salt “taşınır eser’ i kapsamıştır. Avrupa’da modern

kent planlamanın kabul gördüğü dönemlerde Türkiye halen kentsel ölçekte koruma yaklaşımını oluşturamamış ve tarihi kentsel dokusunu koruyamayarak tahrip etmiştir (Dinçer vd.,1994).

20. yüzyılda Kent planlama “Güzel kent” yaklaşımı ile şekillenirken anıtsal yapıların çevrelerinin temizlenerek tüm ihtişamları ile ortaya çıkarılmasını amaçlayan Haussmann yaklaşımı Türkiye’de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu koruma anlayışı ile anıtlar çevrelerinin açılması ile meydanlarda tek başına kalmış, geleneksel kent dokusunu bozan ve ikincil görülen anıtlar yıkılmıştır. 1923’te Cumhuriyetin kurulmasıyla, korumada yeni ve çağdaş ilkeler getirilmiştir (Kejanlı, vd., 2007)

Ankara’nın başkent olması planlama ve koruma kavramlarının gelişimi ve kurumsallaşmasında etkin olmuştur. 1930 ile 1950 yılları arasında koruma konusunda yeni ve çağdaş ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkeler kanunlaştırılarak 1930 yılında tüm belediyelere plan yapma mecburiyeti getiren 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 1593 sayılı “Umumi Hıfzısıhha Kanunu” ile 2033 sayılı “Belediye Bankası Kuruluş Kanunu” ile yasallaştırılmıştır (Dinçer vd., 1994). 1930’da itibaren eski eser anlayışı taşınmazları da kapsayarak koruma yaklaşımı gelişmiştir. Aynı dönemde Türkiye’de 3500 eser uzmanlar tarafından tespit edilmiştir (Tekeli, 1998).

Savaştan yeni çıkmış insan gücünü ve birçok kaynağını kaybetmiş bir devlet öncelikle siyasanın gerektirdiği çalışmaları yapmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında eğitim, sanayi, bayındırlık ve ulaşım gibi birçok alanda çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde koruma olgusu kamuoyu ile ilişkisi olmayan bir aydınlar hareketi olarak görülmüştür (Madran, 2002).

1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” 1973 yılında yürürlüğe girmiş ve koruma ile ilgili değerler benimsenmeye başlanmıştır. Bu yasa korumayı yasallaştırırken yeni tanımlamalar ve kısıtlamalar da getirmiştir. Yasa ile sit ve koruma alanı kavramları tanılanarak bir yapının ya da alanın eski eser olarak nitelenmesi için gerekli olan süreç tanımlanmış, tescil ve onarım kararları ile ilgili açıklamalar yapılmıştır (Zeren, 1981).

Türkiye 1980’de bir kırılma noktası yaşamış 1982’de yeni bir anayasa ile yönetilmeye başlanmıştır. Bu Anayasa’da da daha öncekinde olduğu gibi koruma hakkındaki hükümler

yer almış koruma yasal yaptırımlar ile kamu yararına gerçekleştirilmiştir. 1982 Anayasası 63. Maddesi ile "Devletin tarih ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlayacağı, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alacağı" ifade edilmiştir (Tekeli, 1998).

UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi'nin 1982'de kabul edilmesinin ardından, 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş ve 1987 yılında yürürlüğe giren 3386 sayılı Kanun ile bir takım değişikliklere uğramıştır. 1983 yılı itibariye "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları" ve "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) söz konusu yetkilerini almıştır.

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun kentsel koruma çalışmalarında yetersiz kalması nedeniyle 21 Temmuz 1983'te yürürlükten kaldırılmış 2863 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile korunması gerekli taşınmaz doğal ve kültürel varlıklar yeniden belirlenerek GEEAYK kaldırılmıştır. 1987'de ise bu yasanın bazı maddelerinin değiştirilmesine yönelik 3386 sayılı yasa yürürlüğe konulmuştur. Bu süreci izleyen 2004 yılında ise 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması" hakkında kanun kabul edilmiştir. 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası" ile korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıkları yeniden saptanmış ve GEEAYK kaldırılmıştır.

Bu yasa ile "Anıt" kavramı yerine "Kültür Varlıkları" kavramı getirilmiştir. Yasa ile tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ve sitler olarak iki kavram ön plana çıkmıştır. 2863 sayılı yasa ile koruma, tek yapı ölçeğinden kentsel çevre boyutuna geçmiştir. Tek yapı ve objelerin korunması hakkında detaylı tanımlamalara 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununda yer verilmiştir. Burada sit kentsel ölçekte bir plan ile korunması gerektiği vurgulanmış ve bu plan "Koruma Amaçlı İmar Planı" olarak belirlenmiştir. 5226 sayılı Kanun 27 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girerek 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile koruma ile ilgili diğer bazı yasalarda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Ülkemizde tek yapı ölçeğinden kentsel alan ölçeğinde korumaya geçiş uzun zamana yayılmış uluslararası koruma modellerine uygun ölçeğe gelmesi 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile

sağlanmıştır. 5226 sayılı kanun ile alan yönetimi, yönetim planı gibi yeni tanımlamalar yapılmıştır.

5226 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" uyarınca;

“Belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yasayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlar” olarak ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.

Ayrıca Kanunda yönetim alan ve planları ile müze ve anıt eser kurullarına ilişkin Ek Madde 2'nin uygulanması ile ilgili usul ve esasları içeren yönetmeliğin Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanmasına karar verilmiş ve 2005 yılında yönetmelik yayınlanmıştır.

“Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 27 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Yönetmeliğin amacı;

- Ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak,
- Yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve

denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmektedir.

Yönetmelik, sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının yönetim alanlarının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Yönetim planını hazırlayacak ekip, yönetim planının incelenerek değerlendirilmesi, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi belirlenmiş ve alan yönetimi birimlerinin kuruluş ve görevleri tanımlanmıştır.

2005 yılında onaylanan, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dur. Bu yasanın amacı, "sit alanları olarak tescil edilen ve ilan edilen bölgeler ve bu bölgelere ait koruma alanlarında, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelere konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması yaşatılarak kullanılmasıdır. Sonuç olarak; Koruma ile ilgili yasalar, tek obje korumasından başlamış tek yapı ve sonrasında kentsel ölçeğe doğru gelişim göstermiştir.

Bu gelişim sürecinde;

- Bu süreçte 20. yüzyıl ile korumanın hukuksal ve kurumsal altyapısı oluşturulmuştur. "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" (GEEAYK) koruma konusunda yapılan ilk kurumsallaşma çalışmasıdır.
- 1950 itibari ile kent planlama daha geniş bir boyuta yayılmış ve akademik ortamlarda gündeme gelmiştir.
- 1970' li yıllarda koruma kavramı daha geniş bir ölçeğe yayılarak sit alanı ölçeğine ulaşmış ve akademik duyarlılıklarla "Eski Eserler Yasası" çıkarılarak, Türkiye'deki taşınmazları saptama, belgeleme ve tescil işlemleri yapılmıştır.

- 1980’li yıllar da koruma ve planlamanın aktif olarak hayata geçmesi için kurumsallaşma başlatılmış, akademik çevreler kentsel koruma uygulamalarına bilimsel olarak katılmış uluslararası çalışmalar yol gösterici olmuştur. Bu amaçla, “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” çıkarılarak bu yasa ile Koruma Amaçlı İmar Planı kavramı ön plana çıkartılmış sit alanlarının ayrı bir planla yönetimi yapılmaya başlanmıştır.
- 2000’li yıllarda koruma ve planlamada kurumsallaşma devam ederken akademik çevreler de bilimsel olarak uygulamalarını sürdürmüşlerdir. Yerel hükümetler uluslararası işbirlikleri kurarak kentlerin korunmasında öncü rol almışlardır.
- Yapılan tüm çalışmalar ile 2004 yılı itibariyle 5226 sayılı yasa daha güçlü temellere oturtularak çalışmalara devam edilmiştir.

2.4 Tarihi Alanların Yönetimi Konusunda Yapılan Çalışmalar

1950’lerden itibaren savaşlar ve yoğun endüstriyel gelişmelerin neden olduğu büyük yıkımlar, insanların çevrelerinin kültürel kimliklerinin bir parçası olduğunun farkına varmalarını sağlamıştır (Austin, 2002). Savaşın sona ermesi ile özellikle Avrupa’da ekonomik, siyasal ve sosyal örgütlenmelerin yeniden yapılandırılmasıyla ortak bir Avrupa kültürü oluşturma adına kültürel alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Savaşın ardından zarar görmüş tarihin yeniden insanlığa kazandırılması için bir takım girişimler başlatılmış bunun sonucu olarak kültürel mirası korumada genel ilke ve kuralları belirlenmiştir (Yürü, 2009).

Uluslararası düzeyde oluşturulan birçok organizasyon kültürel mirasın korunması ve yönetiminde yönlendirici ve yol gösterici olmuş; UNESCO, Avrupa Konseyi, ICCROM ve ICOMOS gibi kuruluşların yayınladıkları tüzük, sözleşme ve bildiri gibi dokümanlar uluslararası koruma mevzuatını biçimlendirmiştir.

UNESCO’nun Dünya Kültürel ve Doğal Miras listesinde yer alan kültürel ve doğal miras kapsamında insan eli ile yapılmış ya da doğal fiziki öğeler yer almaktadır, belirtilen bu miras öğeleri doğal veya doğal olmayan nedenlerle ya zarar görmüş ya da yok olmuştur. Toplumsal yapıdaki değişim, doğal ve doğal olmayan afetler, fiziki miras öğesini oluşturan

malzemenin eskimesi gibi durumlar ile karşı karşıya kalmıştır. UNESCO yaşanan bu problemler nedeniyle bu konuları detaylı bir şekilde analiz edip, değerlendirme yaparak çözüm üretmeye yönelik olarak 1999 yılında yönetim kavramı kapsamında kurumsal bir yapılanma önermiştir (UNESCO, 1999).

Kültürel mirasın yönetilmesi yasal süreç kapsamında koruma eylemleri içeren koruma kullanma dengesini sağlayan kültürel kaynakların etkilendiği faaliyetler için geliştirilmiş bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Kerber, 1994). Kültürel kaynak değerlerinin yönetiminde milli yasa ve politikalar, yeni davranışlar önem arz etmektedir. Başarılı bir alan yönetimi için paydaşlarla koordineli çalışan bir yönetimin gereksinimi kaçınılmazdır. (McManamon vd., 2000).

Dünya Kültürel ve Doğal Miras listesinde yer alan alanlar için yönetim planı hazırlanmasını talep etmiş bu talebin üzerine yoğun çalışmalar hız kazanmıştır. Dünya Mirası Merkezi miras alanlarının evrensel değerinin korunarak geleceğe aktarılması ile şimdiki ve gelecek nesiller için başarılı korumanın nasıl yapılacağını anlatan bir yönetim sistemi olması gerektiğini vurgulamıştır (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005). Miras değeri taşıyan bir alanın yönetimi alanın değerinin detaylı analizler sonucu ortaya konulmasına bağlı tutulmuştur. UNESCO tarihi alanların yönetilmesinde öncelikleri aşağıdaki gibi belirtmiştir (Feilden vd.,1993),

- Alan içerisinde yer alan tüm kültürel değerlerin korunduğundan emin olunması
- Alanın durumuna özgü özel rehberlerin hazırlanması
- Alan içindeki tüm kültürel kaynak verilerinin eksiksiz olarak hazırlanması;
- Konusunda uzman ve nitelikli profesyoneller tarafından düzenli olarak denetimlerin yapılması ve resmi raporların hazırlanması
- Yıllık çalışma planı içerisindeki önceliklere uygun olarak kaynak çalışmaların formüle edilmesinde yol gösterici olarak stratejik koruma planı taslağı hazırlanması
- Yapılan bütün çalışmalarda UNESCO'nun uluslararası tavsiye kararlarına ve Venedik Tüzüğü gibi temel rehberlere saygı gösterilerek koruma etiğine uyulması.

2.4.1 Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi, ICCROM

UNESCO tarafından 1956 yılında kurulan Genel merkezi İtalya Roma'da bulunan Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi (ICCROM) uluslararası hükümetler arası bir kuruluştur. ICCROM'un yasal fonksiyonları taşınabilir ya da taşınamaz kültürel mirasın korunması için araştırma ve dokümantasyon yapmak ve teknik destek sağlayarak kamuoyunun eğitimi ve bilinçlendirmesi olarak belirlenmiştir. Feilden ve Jokilehto tarafından 1993 yılında hazırlanan ve 1998 yılında revize edilen ICCROM tarafından yayınlanan Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi "*Management Guidelines for World Heritage Sites*" çalışması, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için ana rehber olarak kabul görmektedir.

2.4.2 Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi, IUCN

1948 yılında kurulan genel merkezi İsviçre-Gland olan Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) milli irade, sivil toplum örgütleri ve bilim insanlarını uluslararası ortamda bir araya getirmiştir. IUCN Koruma Birliği, doğanın çeşitliliğinin ve bütünlüğünün korunması için tüm dünya topluluklarını teşvik etmek, yardımcı olmak, ve doğal kaynakların kullanımının ekolojik açıdan sürdürülebilirliğinin sağlanmasını amaç edinmiştir.

Birçok dünya ülkesi korunan alanlarına yönelik çok çeşitli yönetim hedef ve yaklaşımları belirlemişlerdir. Ancak IUCN yaptığı toplantılar ve çalışmalar ile doğa koruma alanlarını belli statüler altında toplamaya çalışmıştır (Dönmez, 2013).

IUCN önderliğinde 2003 yılında "*Guidelines for Management Planning of Protected Areas*" adlı, Koruma Alanları için Yönetim Planı Thomos, Middleton ve Philips tarafından özellikle doğal koruma alanları olmak üzere tüm koruma alanları için rehber olabilecek nitelikte hazırlanmıştır.

2.4.3 Tarihi Çevrelerin Yönetimi, ICOMOS-UK

Genel merkezi Fransa Paris'te olan ve 1965 yılında kurulan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) bir sivil toplum kuruluşudur. Kuruluşun misyonu mimari ve arkeolojik mirasın korunmasına yönelik teori ve yöntemlerin geliştirilerek bilimsel

tekniklerin uygulanmasını sağlamaktır. Kuruluşun koruma ve restorasyon çalışmaları Venedik Tüzüğü'nün ilkelerine bağlıdır.

ICOMOS tarihi çevrelerin yönetimiyle ilgili raporunda yönetim planlamasının ilk adımında alanın detaylı bir şekilde tanımlanmasını belirtmektedir. Ardından alanın vaziyeti ve yapılması gereken çalışmaların ne derece uygulanabileceğinin tespiti yapılmalıdır. Bu tespitleri takiben koruma politikalarının ne olduğu ve koruma-geliştirmenin gerekliliği üzerinde durulmalıdır. Bu süreçte tespit edilen tehdit ve fırsatlar değerlendirilmeli ve bunlara yönelik eylemlerle ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca yönetim planlamasında izleme ve gözden geçirme aşamalarının da önemli olduğu üzerinde durulmaktadır (ICOMOS, 2005).

ICOMOS'un İngiltere'de "*Management of the Historical Environment*" adıyla hazırlanan yönetim rehberi öncelikle yönetim planı ilkelerinin belirlenmesinden bahsetmektedir. Tüm ülkeler için uygulanabilir olmasına dikkat edildiği belirlenen bu ilkelerin belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler tavsiye edilmektedir (ICOMOS, 2003):

- Bir tarihi çevre farklı kültürel, sanatsal, bilimsel değerlere sahipken bulunduğu yere de değer katmaktadır.
- Bir tarihi çevre ne kadar tanınırsa o topluluğun ve gelecek nesillerin geçmişlerini ve kültürel değerlerini anlamaları o kadar kolay olacaktır.
- Tarihi çevrelerin sahip olduğu özellikler yenilenemez kaynaklardır. Bu çevreler kültürel değer ve anlamlarını kaybetmeden kullanılmalı ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak şekilde yönetilmelidir.
- Tarihi çevreler insanlara yaşam ve çalışma ortamı sunarken doğal afetler ve insanlardan gelen zararlı etkilerle yüz yüze kalabilmektedirler. Bu çevreler toplumlarda yaşanan değişim baskısından da olumsuz etkilenebilmektedirler. Değişim sürecinde faydayı arttırarak, tarihi çevreyi korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak gerekmektedir.

Yukarıdaki ilkelerin göz önünde bulundurularak alanın tanımlanması, kültürel değerlerin belirlenmesi aşamasına geçilmesi gerektiği belirtilmektedir. Alanın ayrıntılı analizleri

sonucu oluşturulacak tabloya dayanarak alanın mevcut durumunun ve öneminin belirlenmesi sağlanacaktır.

2.5 Yönetim Planı Tanımları, İlkeleri ve İzlenen Süreç

Alan Yönetim Planlamasına dair literatürde birçok tanım bulunmaktadır. Genel manasıyla Yönetim planları, planlama genel disiplinin bir alt kümesi olarak görülmekte olup; dünyanın gelişmiş bazı bölümlerindeki korunan alanlarda, yönetim planları 20. yüzyılın ortalarından beri uygulanmaktadır. Planlamanın ürünlerinden biri olan yönetim planı, alanla ilgili yönetimin belgelenmesi ve karar alınmasını temel alarak gelecek yönetim için yol göstermektedir. Bir yönetim planı koruma alanının tamamını kapsarken yönetimin neleri gerçekleştirmesi gerektiğini ve planda alınan kararların neye dayandırıldığı bilgilerini kapsamı gerekmektedir (Thomas vd., 2003).

Feilden ve Jokilehto (1993)'e göre ise yönetim planlaması, yönetimin sürekliliğini sağlamakta, etkili yönetimi teşvik etmekte, güvence vermekte ve rehberlik sağlamaktadır. Bu tanımlamaya göre yönetim planlamasının yararları;

- Günlük çalışmalar ve uzun vadeli yönetim kararlarında yöneticilere yol göstermek
- Yönetimin devamlılığını sağlamak
- Daha etkin bir yönetimi teşvik etmek olarak ifade edilmektedir.

1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan ve 1998'de revize edilen "Dünya Kültürel Miras Alanlarına İlişkin Yönetim Rehberi", UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Miras listesinde yer alan kültürel varlıklar için hazırlanacak yönetim planlarında rehber olarak kullanılan en temel dokümandır. Bu rehberde Dünya Miras Alanları için yönetim planı aşamaları aşağı yer aldığı biçimde belirlenmiştir:

Alanla ilgili ilk inceleme;

- Alanın tanımlanarak ve sınırların tespit edilmesi,
- Kaynakların ne olduğunun tespiti
- Kaynakların değerlendirilmesi

- Hedeflerin belirlenmesi ve tehditlerin dikkate alınması
- Projelerin tanımlanması
- Çalışma programı ve yıllık planlar
- Uygulama
- Sonuçların belgelenecek raporlanması ve gözden geçirilmesi
- Bilgi ve verinin depolanması
- Alan tanımının revizyonu ve yeniden değerlendirilmesi
- Revize edilen hedeflerin formülasyonu ve tehditlerin yeniden dikkate alınması
- İleriye dönük projelerin belirlenmesi
- Revize edilen çalışma programı ve sonraki yıllık plan (Feilden vd.,1998).

Lodge ve vd. (2006) ise Yönetim Planı kavramını yasal açıdan emredici bir belge değil alan kullanıcı ve ziyaretçilerinin ihtiyaçları doğrultusunda Dünya Mirası Alanının korunması için stratejilerin belirlendiği ve alanın yönetimi hakkında bilgilendirici bir taslak olarak tanımlamışlardır.

Yönetim planı ile ilgili bir diğer tanım ise doğal ve kültürel koruma alanlarının kaynak değerlerini kullanım, yönetim ve kullanımını destekleyici imkânların gelişimini kontrol ve rehberlik eden bir plandır. Bu plan alanın gelişimi ve yönetimi ile ilgili tüm faaliyetlerin uygulanmasına yardımcı olur (Thorsell, 1995).

Comer ise göre yönetim planını alanın önemi ve alanın yönetimi için gerekli Amaçların belirlendiği, kaynak değerlerinin durumunu ve ziyaretçi memnuniyetini gözeten yönetim ve kullanım için sürekli gelişen ve dönüşen bir süreç olarak tanımlamaktadır (Comer, 2002).

Koruma ve yönetim kavramının bütünleştiği bir diğer tanıma göre ise alan yönetimi, alan üzerinde inceleme yapılması ile başlayıp bulguların kayıt altına alınması ve yönetilmesi ile alan yönelik tehditlerin gözden geçirilmesidir (Baker ve Shephard, 1993.)

Koruma alanından yararlanılması ve alanın iyi yönetiminin sağlanması yönetim planı yapımı ile sağlanacaktır. Koruma gelişme dengesinin sağlanması ve alanın özellikleri dikkate alınarak değerinin artırılması etkin yönetimi de beraberinde getirecektir. Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının

Belirlenmesine ilksin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte (2005) alan yönetiminin hedefleri:

- Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,
- Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,
- Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,
- Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,
- Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,
- Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,
- Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teshir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma ilkeleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra, kullanım ve gelicim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,
- Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipman kullanımında yüksek standartların kullanılmasının sağlanması olarak sıralanmaktadır.

Yönetim Planlamasının bir süreç olduğu ve bu sürecin:

- Çalışma çerçevesinin oluşturulması,
- Yönetim planının hazırlanması,
- Müzakere ve sürece katılım,
- Yönetim planının yürürlüğe konması,
- Kapasitenin artırılmasına yönelik eğitim,
- Revizyon ve yenileme aşamalarından oluştuğu belirtilmektedir (Orbaşlı, 2008).

Yönetim planlarının ele alınması uzun bir süreç geçirmiştir. 1970 ve 1980'lerde üretilen planlarda kültürel ve doğal kaynakların kapsamlı envanterlerinin yer alması hakim iken, çok az toplumsal katılım sağlanmıştır. 1980'lerin ortasından 1990'ların başlarına kadar olan dönemde ise planlar spesifik yönetim hedeflerine ve eylemlerine odaklanmıştır. Toplumsal katılım planlama sürecinin önemli bileşeni haline gelmiştir. Önceki planlardan daha fazla yönetim rehberliği yapsa da, bu planlar çok hızlı biçimde güncelliklerini yitirmişler ve mevcut yönetim kaynakları çok fazla dikkate alınmadan hazırlanmışlardır. Gerçek yönetim tarifleri olmaktan ziyade, "istekler listesi" biçimini almışlar, esnek olmamaları ve uygulama sıkıntıları nedeniyle raflarda kalmışlar ve günlük yönetime katkı sağlamamışlardır (Chape ve ark. 2008). Yönetim planında miras alanına yönelik olarak etkin bir araştırma yöntemi ve yönetim işleyişinin alan kullanım planları ile örtüşmesi kaçınılmaz olmalıdır (Cleere, 1993).

UNESCO'ya göre yönetim planları Dünya Mirası Alanları için yol gösterici rehberlerdir. Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar yönetim planlarıdır (5226 sayılı kanun, 2005) .

Yönetim Planı'nın içinde geleceğe ilişkin vizyon, alanın korunmasına ve planlı gelişimine ilişkin temel hedefler, stratejiler, eylem ve projeler ile uygulama araçları yer almaktadır. Alanın yönetim hedeflerini ortaya koyar, sorumluları ve sorumluluklarını detaylı bir

şekilde tanımlar ve kaynakları dağıtır. Başka bir ifadeyle, korunacak alanların, hangi kurum ve kuruluşlar tarafından ve nasıl korunması gerektiğini tanımlar. Bu süreç sürekli olarak izlenir, geri beslemelerle desteklenir ve güncellenir. Bu özellikleri ile Yönetim Planı stratejik bir plan olma niteliği taşır ve geleneksel imar ve koruma planlarından ayrılır (Dostoğlu, 2014).

Yönetim planı taslağı, yetkili idare tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşturulan bir ekip tarafından yönetmelik esaslarına göre hazırlanır. Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili STK'ların, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, diğerlerine yetkili idarece yazı ile duyurulur (26006 Sayılı Yönetmelik, Mad.7).

Yönetim alanı sınırları belirlenen sit alanları, ören yeri ve etkileşim sahalarına ilişkin yönetim planı taslağı hazırlanır. Hazırlanan yönetim planı taslağı, yönetmelik esaslarına göre kurulan danışma kurulunca değerlendirilir. Toplantı sonucunda danışma kurulunca önerilen ve karara bağlanan hususlar dikkate alınarak yönetim plan taslağına yetkili idarece son hali verilerek yönetim planı tasarısı oluşturulur (26006 Sayılı Yönetmelik, Mad.11).

Tarihi çevre için yönetim planı, kentsel, kırsal, doğal ve arkeolojik sitler için yapılması istenen ve o alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile nasıl korunacağını tanımlayan belgelerdir (Ahunbay, 2005).

Thomas ve ark 2003'e göre başarılı bir Yönetim Planı;

- Planın hazırlanması ile sonlanmamakta, uygulama ve gözden geçirme sürecini de içermelidir.
- Gelecek ile bağlantılı olmalı yapılacak eylemlerin alternatiflerini tanımlamalıdır.
- Fırsatlara, tehditlere ve karşılaşılabilecek problemlerin çözümlerine yönelik alternatifler içermelidir.

- Sistemli olan yönetim planı için tanımlanan basamaklar süreci düzene sokarak akılcı bir yaklaşımla yol almalıdır. Bu sistemli yaklaşım da verilen kararlar bilgi ve analizlere dayanmalı tavsiye edilen eylemlerdeki mantığın net bir şekilde ifade edilmesini sağlamalıdır.
- Yönetim planı bir takım değer yargıları içerirken korunacak alanın ne durumda olduğunu ve nasıl olması gerektiğini tam olarak açıklamalı değişen koşullarda amaca nasıl ulaşılabileceğini belirtmelidir.
- Yönetim planı devam eden bir süreç olarak günün değişen şartlarına ve hedeflere göre ayarlanabilmelidir.

Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının adımları 2005 yılında yayımlanan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’ te;

- Mevcut durum tespiti
- Alan analizi
- Alanın vizyonunun belirlenmesi
- Esas politikaların oluşumu, çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi
- İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması olarak tanımlanmaktadır (Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 27.11.2005 Sayısı:26006).

Yönetim planının hazırlanması ekip çalışması gerektiren uzun bir süreçtir. Bu süreçte mimarlar, peyzaj mimarları, arkeologlar, tarihçiler, mühendisler ve şehir plancıları gibi farklı disiplinlerden kişilerin bir araya gelerek koordineli olarak çalışması gerekmektedir. Planın başarılı bir şekilde sürdürülmesi için yapılacak çalışmalar disiplinler arası bir ortamda işlemelidir.

Uzun dönemli planlama çalışmaları tarihi kent merkezlerinin ve kentlerinin yönetimi için kaçınılmaz unsurlardır (Abacılar, 2008).

Sahip olunan kaynağın yönetiminde gerçekçi hedefler üreterek ve karşılaşılabilecek sorunları önlemede uyumlu bir ekip yaklaşımının avantajlı durumda olduğu görüşü savunulmaktadır.

Bu özellikle kadrodaki her bir bireyin varlığından daha uzun sürecek bir dönem için, hedeflerin devamlılığının sağlanması açısından önem taşımaktadır. Süreç olarak tanımlanan yönetim planının sağlıklı bir şekilde ilerlemesinde sürekliliğin büyük rolü bulunmaktadır (Feilden vd.,1993).

Bir yönetim planında hedefler korunması gereken alanın tüm değerleriyle ilgili olmalıdır. Alanın sahip olduğu kültürel değerler detaylı bir şekilde tanımlanarak yönetim hedefleri ve öncelikleri belirlenmelidir. Uygulanan yönetimin tüm etkileri gözlemlenmelidir (Lackwood vd., 2006).

Yönetim Planları, kültür mirası alanlarının farklı beklentileri, ihtiyaçları ve öncelikleri dengeleyecek şekilde korunması, yaşatılması, kullanılması ve değerlendirilmesine yönelik kararların alınarak uygulanmasının çerçevesini çizen stratejik yönetim dokümanlarıdır (Aksoy vd., 2012).

Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planında izlenecek yol 2005 yılında yayımlanan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' e göre;

- 1) Mevcut durumun tespiti
- 2) Alana yönelik analiz yapılması
- 3) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve temel politikaların tespiti,
- 4) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi
- 5) İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması yönetim planı hazırlanırken izlenecek yol olarak belirtilmiştir.

ICOMOS tarihi çevrelerin yönetimi raporunda yönetim planlamasının da ilk olarak alanın tanımlanarak alanla ilgili yapılması gerekli işlerin ne derece uygulanabileceğinin tespitinin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun ardından koruma-geliştirme yaklaşımı ile korumaya yönelik politikalar belirlenerek tehditler ve fırsatlar ortaya konulmalı eylem

planları ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca yönetim planının kim tarafından uygulanacağı ve bu uygulamada denetimin nasıl yapılacağı belirtilerek izleme ve gözden geçirmenin detaylı bir şekilde yapılması gerekmektedir (ICOMOS Management of the Historical Environment, ICOMOS, UK.).

Yönetim Planının Hazırlanması: Yönetim planı taslağı, yetkili idare tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından yönetmelik esaslarına göre hazırlanır. Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, diğerlerine yetkili idarece yazı ile duyurulur (26006 Sayılı Yönetmelik, Mad.7). Yönetim alanı sınırları belirlenen sit alanları, ören yeri ve etkileşim sahalarına ilişkin yönetim planı taslağı;

- Kentsel sitlerde ilgili belediyelerce,
- Arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Bakanlıkça,
- İlgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Bakanlıkça,
- Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince,
- Kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi,

halinde bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılır. Yönetim Planının aşamaları aşağıda tablo 1'de gösterilmiştir. Tarihi alanlar için yönetim planı hazırlanırken ilk olarak alanın sınırları belirlenmelidir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi, etkin koruma gerçekleştirilmesi için sınırların tayin edilmesinin temel bir gereksinim olduğunu ifade ederken sınırların alanın yeri doldurulamaz evrensel değerinin tümüyle ifade edilebilmesi için de gerektiğini vurgulanmaktadır (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Tablo 1: Yönetim Planı aşamaları

YÖNETİM PLANI AŞAMALARI	
I. AŞAMA	Mevcut durumun belirlenmesi: İlgili kurum ve kuruluşlar ile bağlantı kurularak alanın yönetimi, niteliği ve koruma ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesi
II. AŞAMA	<p style="text-align: center;">Alanın Analizi, Kültürel Değer ve Öneminin Ortaya Konulması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alanın Sınırlarının Belirlenmesi • Tampon Bölgenin Belirlenmesi • Yüzölçüm, Koruma alanının yönetim kategorileri, <ul style="list-style-type: none"> • Hukuki durum, sit alanları ve ilgili yasalar, • Mülkiyet, doluluk durumu, erişim, kısıtlamalar, • Yönetim birimleri ve yerel yönetimin adresleri, <ul style="list-style-type: none"> • Teşkilatlanma yapısı, • Mevcut arazi kullanımı, <ul style="list-style-type: none"> • Ana ulaşım yolları, • Tarihsel geçmiş, • Doğal yapı, • Fiziksel yapı, • Sosyo-ekonomik
III. AŞAMA	<p style="text-align: center;">Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu</p> <p>Yönetim planında alana yönelik vizyonun belirlenerek, yönetim, işletme, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası arenada alanın tanımını ve sunumunu yapacak yönetim, koruma-kullanma, tanıtım ile ziyaretçi politika ve hedeflerinin belirlenmesi</p>
IV. AŞAMA	<p style="text-align: center;">Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi</p> <p>Çalışma planının hazırlanarak zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetimi sürecinde bulunacak kurum ve kişilerin görevlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.</p>
V. AŞAMA	<p style="text-align: center;">İzleme, Değerlendirme ve Eğitim Süreçlerinin Tanımlanması</p> <p>Uygulanmakta olan yönetim planının takip edilerek değerlendirmelerin yapılması ve sürecin içinde yer alan kişilerin eğitimin programlarının hazırlanması.</p>

Alanın Sınırlarının Belirlenmesi:

UNESCO'ya göre varlığın orijinalliğinin ve evrensel öneminin tam olarak belirlenmesi için alanın sınırları çizilmelidir. Aday gösterilecek alanın sınırları çizilirken varlığın gelecekteki araştırma ihtimalleri de göz önünde bulundurularak potansiyel sunmakta olan diğer alanları da kapsamaludur. Varlıkların sınırları içerisinde ya da yakın çevresindeki canlıların ekolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında gerekli olan alan bu sınırlar içerisinde yer almalıdır.

Aday gösterilen varlıklar için, sınırlar, Dünya Mirası Listesine kaydedilmeleri için bir temel oluşturacak habitatların, türlerin, süreçlerin ve fenomenlerin mekânsal gereksinimlerini yansıtmalıdır. Sınırlar, varlığın miras olma değerini insan elinin uzanmasının tehlikelerinden ve aday gösterilen alanın dışındaki kaynakların kullanılmasının etkilerinden korumak için istisnai evrensel değere sahip alanın hemen bitişiğindeki yeterince araziyi de kapsamaludur. Sınırların belirlenmesinde üzerinde durulan önemli bir nokta da, haritaların arazi kullanımını kesin olarak yansıtacak netlikte olmasıdır. Dünya Mirası Merkezi'ne göre, bu konuda resmi olarak yayınlanmış, güncel topografya haritalarının üzerinde çalışılarak, belirlenen sınırların mümkün olup olmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Dünya Mirası Listesi'ne aday olan alanlar içinde sınırları belli olmayan alanların yönetim planlarının "eksik" olarak nitelendirildiği belirtilmektedir (UNESCO Dünya Miras Merkezi, 2005).

Tampon Bölgenin Belirlenmesi:

UNESCO 2005'e göre "Tampon bölge";

- Varlığın gerektiği şekilde korunması için tampon bölge sınırları çizilmelidir.
- Tampon bölge aday gösterilen alanın etkili bir şekilde korunması için kullanım ve gelişimi ile ilgili yasal kısıtlamaların olduğu ilave bir katman olarak varlığı çevrelemelidir. Tampon alan varlığın yakınına, önemli görünüşleri ve fonksiyonel olarak önem teşkil eden diğer alanları da içerisinde bulundurmalıdır.
- Tampon bölgenin özelliklerini, kullanımına ilişkin detaylarını ve kesin sınırlarını gösteren harita adaylık sürecinde teslim edilmelidir.

- Varlığın tampon bölge ile nasıl korunacağı raporlarda detaylı bir şekilde açıklanmalıdır.
- Eğer dosya da tampon bölge teklif edilmesiyse tampon bölgeye neden ihtiyaç olmadığı açıklanmalıdır.
- Hiçbir tampon bölge teklif edilmediğinde, adaylık neden bir tampon bölgeye gerek olmadığına ilişkin bir beyan içermelidir.
- Bir tampon bölge aday olan varlığın bir parçası olmamasına rağmen Dünya Miras Listesine giren varlığın tampon bölgesine yönelik tüm değişiklikler Dünya Mirası Komitesi tarafından onaylanmalıdır.

2005 yılında Viyana’da düzenlenen Dünya Mirası ve Günümüz Mimarisi- Tarihi Çevre Yönetimi Konferansı sonuç bildirisi “Viyana Memorandumu” kentsel sit alanı etkilenme bölgesi olan tampon bölgelerinde bu alanların silüetlerini etkileyecek yüksek yapılara dikkat edilmesi ve alan yönetiminin bu konuda duyarlı ve etkin olmasını öngörmektedir (Gültekin vd., 2008).

Dünya Miras Alanı sınırları ve tampon bölge harita üzerinde açıkça tanımlanmış ve işaretlenmiş olmalıdır. Haritanın kolay bir şekilde okunması için farklı renkler kullanılarak çekirdek ve tampon net bir şekilde gösterilmelidir (Ringbeck, 2008).

Alan sınırlarının ve tampon alanların kesin bir şekilde belirlenmesinin ardından “alanın tanımlanması ve analiz” sürecinin içerisinde yer alması gereken ve daha çok içerisinde alana dair analizleri içeren;

- Yüzölçüm,
- Koruma alanı yönetim kategorileri,
- Hukuki durum, sit alanları ve ilgili yasalar,
- Mülkiyet, doluluk durumu, erişim, kısıtlamalar,
- Yönetim birimleri ve yerel yönetimin adresleri,
- Teşkilatlanma yapısı,
- Mevcut arazi kullanımı,
- Ana ulaşım yolları,
- Tarihsel geçmiş,

- Doğal yapı,
- Fiziksel yapı,
- Sosyo-ekonomik yapı, konularının da tam olarak ortaya konulması gerekmektedir.

Yönetim Planı hazırlama sürecinin ilk safhası olan “Alanın Tanımlanması ve Analizi, Alanın Önemi ve Değerlerinin Belirlenmesi’nde alanın önem ve değerinin belirlenmesi adına ikinci adım olarak alanın tarihi geçmişi-gelişimi incelenmekte ve bu bağlamda alanın bugünkü biçimine nasıl ulaştığı, alanın yeri doldurulmaz evrensel değerleri ve özgünlüğü, neden Dünya Miras listesinde olmayı hak ettiği konularında detaylı çalışmalar yapılmakta, Dünya Miras Listesinde yer alan veya almayan, ulusal ve uluslararası düzeyde benzer özellikleri taşıyan alanlarla karşılaştırmalı analizler yapılmaktadır. Dünya Mirası Merkezinin 2005 yılında yayımladığı "*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*" adlı, Dünya Mirası Konvansiyonunun Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler çalışmasında karşılaştırmalı analizlerin, alanın ulusal ve uluslararası anlamda öneminin ortaya konulması konusunda gerekliliğinden bahsedilmektedir.

Alanın sınırlarının tam olarak belirlenmesinden sonra Alanın tarihsel gelişimi, alanın bugünkü biçime nasıl ulaştığını ve geçirilen önemli değişimleri incelenmelidir. Böylece, alanın yeri doldurulmaz evrensel değerini ve özgünlüğü ortaya koyulmuş olacaktır.

Alanın sınırları belirlenip evrensel değeri ortaya konulduktan sonra Dünya Mirası kriterlerine göre yönetim tarafından alandaki “Yeri Doldurulamaz Evrensel Değeri' nin durumu ortaya konulmakta ve neden Dünya Mirası Listesi’nde olmayı hak ettiği belirtilmektedir. Ayrıca bu bölümde Dünya Mirası Listesi’nde yer alan ya da almayan, ulusal ve uluslararası düzeyde benzer özellikleri taşıyan alanlarla karşılaştırmalı analizler yapılması önerilmektedir. Dünya Mirası Merkezi tarafından 2005 yılında yayınlanan “*Operational Guidelines*” da karşılaştırmalı analizlerin, aday alanın ulusal ve uluslararası anlamda öneminin ortaya konulması açısından gerekli olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bozulmamışlık ve orijinalliğinde alanın öneminin ortaya konulmasında destekleyici unsurlar olduğu vurgulanmaktadır. Son olarak alanın fiziksel durumu ve alandaki koruma ölçütlerini ortaya koymak için alanla ilgili analizlerin yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda alanı etkileyen faktörlere de tehditler ve fırsatlar adı altında analizlerden sonra bu

bölümde yer verilebilir. Bu bölümde ulaşılan bilgiler, aday varlığın gelecekte koruma vaziyetinin izlenmesi için temel verilerdir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Alan analizlerinin değerlendirilmesi ve koruma politikalarının belirlenmesi sürecinde ise; 26006 Yayın Sayılı Yönetmeliğe göre alanın vizyonunun belirlenerek temel politikaların oluşturulması hedeflenmektedir. Bu aşamada yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan tüm çalışmaların ardından alan yönetim planı uygulama safhası başlamaktadır. Bu aşama izleme ve gözden geçirme safhalarını içermektedir. Yönetim planı bir süreç olduğundan yapılan proje ve uygulamaları izleme ve gözden geçirme de önem arz etmektedir. Uygulama süreci planda hangi politikaların kullanılacağı, planının nasıl ve kim tarafından uygulanacağı, finansal kaynağın bulunması, planın sürdürülebilirliğinin sağlanması, plan sürecinin zaman açısından nasıl yönetileceğinin belirlenmesi ile başlamaktadır. Yönetim planının başarılı bir şekilde uygulanması için uzman bir ekip oluşturulmalı ve ekibin sürekliliğinin sağlanması oldukça önemlidir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Yönetim planı sürecinin en verimli şekilde devam etmesi izleme ve gözden geçirmenin uzman kadrolar tarafından yapılması planın başarılı olması için kaçınılmazdır. Gözden geçirme sürecinin uzman kadrolar tarafından yapılması “*Operational Guidelines*”a (UNESCO, 2005) göre izleme ve gözden geçirme aşaması ise alandaki koruma ölçütleri, alanın koruma durumunun ölçme ve değerlendirmesi, incelemelerin sürdürülebilirliği ve sorumlu yöneticilerin kimliğinin ne olduğu gibi anahtar göstergeleri içermesi gerekmektedir.

2.6 Bölüm Değerlendirmesi

Tek yapı ölçeğindeki koruma anlayışından 1980’li yıllarla beraber UNESCO, ICOMOS, ICCROM ve Avrupa Konseyi’nin kapsamlı çalışmaları sonucu yapı gruplarının korunarak gelişimi sürecine geçilmiştir. Korumanın salt fiziksel yönü değil ekonomik ve sosyal yönü

de önem kazanmış planlama sürecine kamu oyununda katılımı ile yasal düzenlemeler yapılarak çağdaş koruma yaklaşımı benimsenmiştir.

Türkiye’de koruma alanındaki bu gelişmeleri takip ederek çağdaş koruma yaklaşımı ile yasal düzenlemeler yapmıştır. Uluslararası yaklaşımlar 1973 yılı Eski Eserler Yasası ve 1983 yılında çıkarılan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasaları ile benimsenerek yürürlüğe sokulmuştur.

Yönetim planlarının özellikle onay sürecinde ilgili yönetmeliğe göre ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının görüşlerine sunulması zorunluluğunun olmaması ve Kurulların sit alanlarındaki denetim yetkisi ile bağlantılı olarak plana ilişkin görüş bildirme ve karar geliştirme yetkisinin bulunmaması; ancak eylem programlarının ve projelerin korumaya yönelik uygulamalarında yönetmeliğin 13. Maddesine göre “Yönetim alanı kapsamındaki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında yönetim planı ile yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin her türlü inşaat ve fiziki müdahale ve fonksiyon değişiklikleri ile bunlara ait plan ve proje için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararının alınması” zorunluluğu ile çelişki oluşturmaktadır. Bu durumda, ilgili kurul, daha önce karar almadığı yönetim planı eylem ve projeleri ile ilgili uygulamalarda karar geliştirmek durumunda kalmaktadır.

İlgili yönetmeliğin 13. Maddesinde, planın uygulaması ile ilgili olarak “Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler” hükmü yer almaktadır. Fakat bu uygulamanın nasıl yapılacağı, bütçe ve programların nasıl tanımlanacağı ve denetleneceği konusunda da birçok belirsizlik bulunmaktadır (Gülersoy vd., 2011).

Dünyada koruma anlayışının değişimi ile birlikte alan yönetimi kavramı gelişmiştir. Korunan alanların sürdürülebilirliğini sağlamak için alan yönetimi anlayışı ile yönetim planlarının hazırlanması tavsiye edilmiştir. Yönetim planları konuyla ilgili tüm paydaların katıldığı sürekli takip edilen ve denetlenen dinamik bir sürecin ürünü olmalıdırlar.

Alan yönetim planının başarısı tarihi eserin ve onu çevreleyen peyzajın bütüncül bir yaklaşımla korunması ve tarihi desen içerisindeki yerel halkın somut olmayan kültürel mirası yaşamına entegre etmesi ile mümkündür (Dostoğlu, 2016).

Uluslararası platformda korumanın planlanmasında ülkelerin yönetim sistemlerine bağlı olarak değişiklikler olmaktadır. ABD, Almanya, Japonya gibi bazı ülkeler kendi koruma yaklaşımlarına ilaveten bir yönetim planına ihtiyaç duymadan koruma alanlarını mevcut planları ile yönetirken İtalya, Fransa ve İngiltere’de kentsel alanların korunması için ayrı bir planlama sistemi vardır.

Ülkemizde ise Yönetim Planları kentsel planlama sisteminde ayrı bir planlama çalışması olarak yer almaktadır. Mevzuatımızda yer alan kentsel sit alanları için 2863 sayılı Koruma Amaçlı İmar Planları ve 2004 yılında kabul edilen ve 2863 sayılı kanunda değişiklik yapan 5226 sayılı kanun ise bir diğer plan kavramı olan "çevre düzenleme projesi" ile ilgili olarak hazırlanan planlardır. Bu planlar ülkemiz planlama sistemi içerisinde "Yönetim Planı'nın temel taşları olarak kabul görmektedir.

BÖLÜM 3

ARAŞTIRMA ALANI OLARAK BELİRLENEN SAFRANBOLU'NUN DOĞAL VE KÜLTÜREL PEYZAJ ÖZELLİKLERİ

3.1 Araştırma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri

Doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sentezlendiği Safranbolu'nun coğrafi konumu, jeolojik yapısı, topoğrafik yapısı, toprak özellikleri, akarsuları, doğal bitki örtüsünü oluşturan olgular bu bölümde incelenmiştir.

3.1.1 Jeolojik Yapı

Jeolojik yapı hem bir alanın turistik kullanım açısından kullanım değeri üzerinde etkili olurken hem de jeolojik bakımdan ender rastlanan kanyon, mağara, traverten gibi oluşumlar yönünden koruma açısından da o alanın önemini arttırabilmektedir (Kalem, 2001). Karadeniz Bölgesinin batısında bulunan Karabük ve çevresinde, birinci zamandan, Kuvaterner'e kadar değişik yaşlarda, pek çok litolojik birim görülebilmektedir. Karabük Safranbolu Tersiyer havzası, batıda Bolu kuzeyinden başlayıp doğuda Çelebiler ve Kastamonu'ya değin uzanan, genişliği batıda 2-2,5 km'den doğuda 30-35 km'ye değin değişen, yaklaşık KD-GB uzanımlı ve hemen tümüyle Eosen yaşlı tortul kayalarla doldurulmuş, huni biçimli bir alandır. Havza, güneyden Çağlayan Formasyonu ve Anadolu napı ile kuzey ve kuzeybatıdan ise Jura öncesi yaşlı metamorfikler ve yine Çağlayan Formasyonu ile sınırlıdır. Karabük-Safranbolu Tersiyer havzası ve çevresinde Blumenthal (1948) tarafından jeolojik çalışmalar yapılmıştır. Blumenthal (1948), havzanın kuzeybatı kenarını 'Karabük Hattı' olarak adlandırmış ve bunun tektonik nitelikli olduğunu vurgulamıştır. Safranbolu ve Eflani çevresindeki kalkerli arazi başkalaşıma uğramış, zengin mermer yatakları oluşmuştur (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2012).

Ülkemiz topraklarının % 96'sı deprem tehlikesi altındadır. En aktif bölge ise Karabük şehir merkezine 55 km. uzakta bulunan Kuzey Anadolu Fay hattının çevresidir. Karabük ili I. Derece deprem kuşağı içerisinde bulunmaktadır (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2012).

Derin ve uzun kanyonlara, mağaralara sahip Safranbolu farklı jeolojik özelliklere sahiptir. Safranbolu tarihi şehir merkezi değişik bir jeolojik yapının üzerine kurulmuştur. Tokatlı (Gümüş), Akçasu ve Bulak Dereleri üç ayrı kanyon oluşturarak şehirden geçerek Araç Çayı'na ulaşmaktadırlar. Çarşı kesiminde bu kanyonların üzerine kurulmuş yapılar mevcuttur (Aksoy vd., 2003).

Eski Safranbolu yani Çarşı diye adlandırılan merkez Gümüş ve Akçasu dereleri ile her iki derenin birleşmesiyle oluşan Tabakhane deresinin meydana getirdiği dik yamaçlardan oluşan vadi içerisine kurulmuştur. Yerleşim vadinin topografik özelliklerine uyumlu bir şekilde inşa edilmiştir. Eski Safranbolu'nun kurulduğu vadi yamacı yeni yerleşimlerin yapılmasına müsait olmadığı için alanın doğal bir şekilde korunmasını sağlamıştır. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın faaliyete geçmesi ile artan kentleşmenin etkileri eski kent merkezinin de değil Emek, Kıranköy ve Bağlar bölgesinde görülmüştür.

Bölgenin jeolojik yapısı bir yandan derin ve uzun kanyonları diğer yandan uzunlukları kilometrelerle ifade edilen mağaraları oluşturmuştur. Kalker (kireçtaşı) tabakalarının derin biçimde yarılmasıyla oluşan kanyonlar; İncekaya Kanyonu, Düzce (Kirpe) Kanyonu, Tokatlı ve Sakaralan'dır. Ayrıca; Safranbolu'dan geçen Gümüş-Akçasu ile Bulak dereleri üç ayrı kanyon oluşturarak Araç Çayı'na bağlanmaktadır.

3.1.2 Topografik Yapı

Batı Karadeniz Bölgesinde (Koordinatları 41° 16' K, 32° 41' D), coğrafi açıdan engebeli bir arazi içerisinde yer alan Safranbolu'nun en alçak noktasının rakımı 300 metre, en yüksek noktası olan Sarı Çiçek Tepesi'nde 1.750 metreye ulaşmaktadır. Şehir merkezinde ise en alçak nokta 350 metre ve en yüksek nokta 661 metre civarında olup ortalama yükselti 500 metredir. Şehirdeki evler kuzeyden güneye alçalmakta olan hafif eğimli bir yaylanın akarsular tarafından yarılması sonucu oluşmuş vadi içinde ve çevresinde yer almaktadırlar.

Kuzeyden gelen Gümüş Deresi açtığı vadi içinde dar ve derin bir kanyon oluşturmuştur. Kanyon yamaçları kalkerlidir. Kalenin bulunduğu tepe akarsularla aşınmamış ve bir ada gibi yüksek kalmıştır. Batıda vadinin sınırını çizen falez üzerinde Kıranköy yerleşmesi vardır. Kuzeydoğudan gelen Akçasu Deresi dar ve derin bir vadiden geçtikten sonra

Akçasu mahallesinde genişler, Cinci Hanı altında yapılmış tünellerden geçer. Burada Akçasu Deresi vadisiyle Gümüş Deresi vadisi birleşerek geniş bir çukur alan oluşturur. Bu alan içinde Çarşı ve Tabakhane yer alır. Akçasu Deresi, Aşağı Tabakhane'de Gümüş Deresi ile birleşmektedir. Şehrin kuzeybatı kesiminde Cinci Hanı'ndan 2500 m. uzaklıkta Şehir'e doğru açılan bir yamaç üzerinde Bağlar kesimi yer alır. Bağlar, İnkayası'nın devamı bir yayla niteliğindedir (Günay, 2003). Bölgedeki coğrafik yükseltiler ve yoğun ormanlık alan dokusu büyük yaylaların oluşumunu sağlamıştır. Sarı Çiçek Yaylası ve Ulu Yayla yörenin en büyük iki yaylasıdır. Sarı Çiçek Yaylası 1700 m. yükseklikte ve İğne yapraklı ağaç türleri ile kaplıdır. Ulu Yayla ise 1100 m. yükseklikte yaklaşık 7 kilometre uzunluğundadır. Düz ve geniş çayırılık meralardan oluşmaktadır. Alandaki yükselti farklılıkları bitki örtüsünün oluşumunda etkili olmuştur (Anon, 2000b). Safranbolu çevresinde yükseklik 600 m.'yi bulmaktadır. Buradaki kalker platosu, Gümüş ve Akçasu Derelerinin birleşmesinden oluşan Tabakhane Deresi ile Bulak Deresi tarafından parçalanmıştır. Bulak ve Tabakhane Dereleri Araç Çayına doğru gömük menderesler oluşturarak akmaktadır. Karabük ve Safranbolu'yu kuzeyden kuşatan dağlık alanın tektonizmaya uğraması ile kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bir fay hattı meydana gelmiştir. Bu alanın hemen güneyinde ise Araç Çayı ve Yenice Irmağının içinde aktığı doğu-batı doğrultulu bir senklinal bulunmaktadır (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2010).

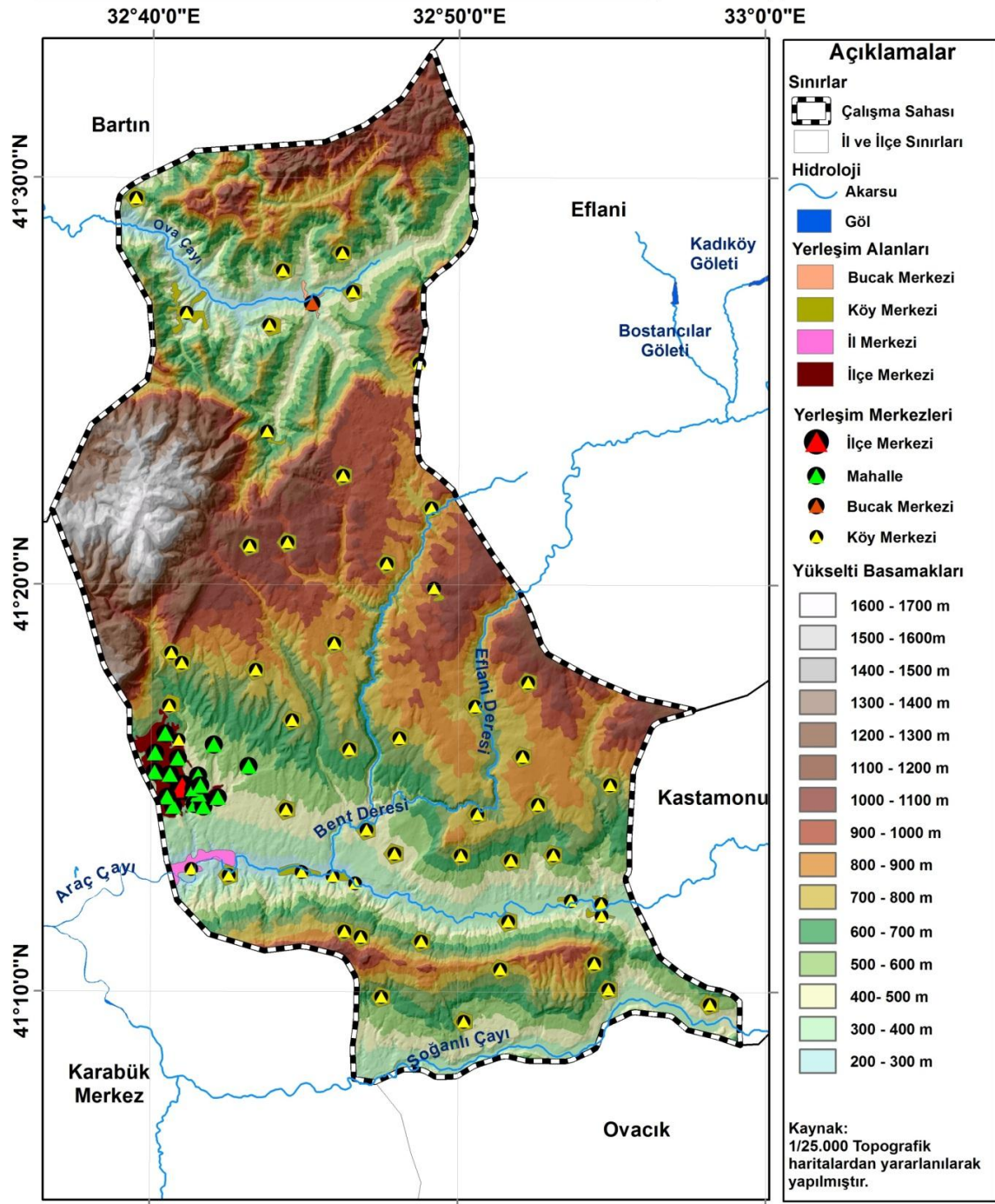
Yükseklik Grupları: Safranbolu ve yakın çevresi d"eniz seviyesinden 250-1750 metre yükseklikler arasında bulunmaktadır. Safranbolu coğrafi özellikleri bakımından engebeli bir bölgedir. Araştırma alanına ait yükseklik grupları Şekil 3'de verilmiştir.

Eğim: Çalışma alanı Safranbolu'da, kuzeyden güneye alçalan eğimler görülmektedir. Araştırma alanının eğim grupları% 0-5, % 5-10, % 10-15, % 15-20, % 20-30 olmak üzere beş grup altında sınıflandırılmıştır. Araştırma alanına ait eğim grupları Şekil 4'de verilmiştir.

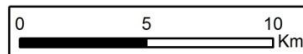
Bakı: Güneşten yararlanma, güneşten korunma, bitkisel tasarım, yapıların konumlandırılmasında bakı analizinden yararlanılmaktadır. Araştırma alanına ait bakı durumu Şekil 5'de verilmiştir.

Tezin Adı Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma

Yükselti Basamakları

T.C. Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

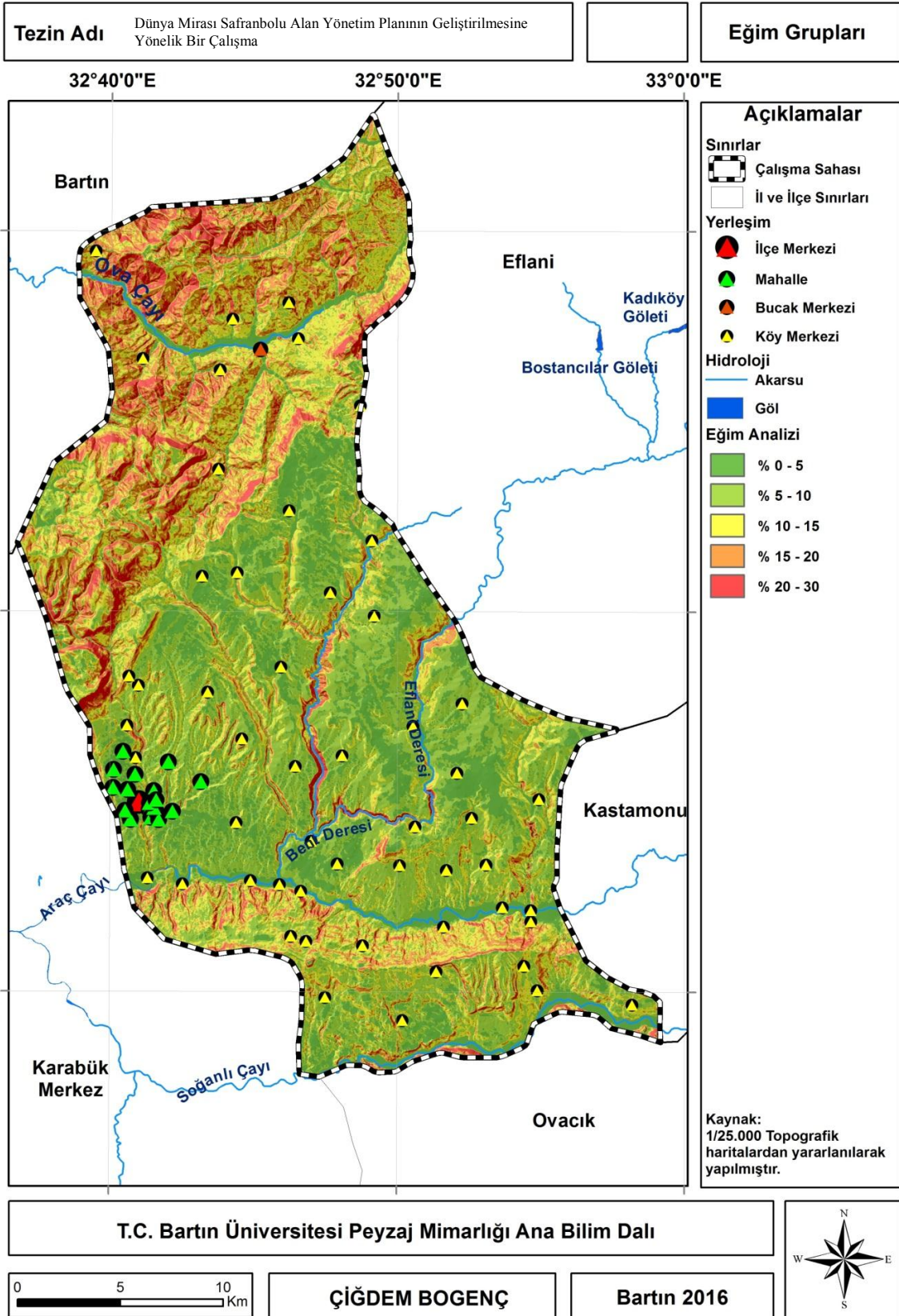

ÇİĞDEM BOGENÇ

Bartın 2016

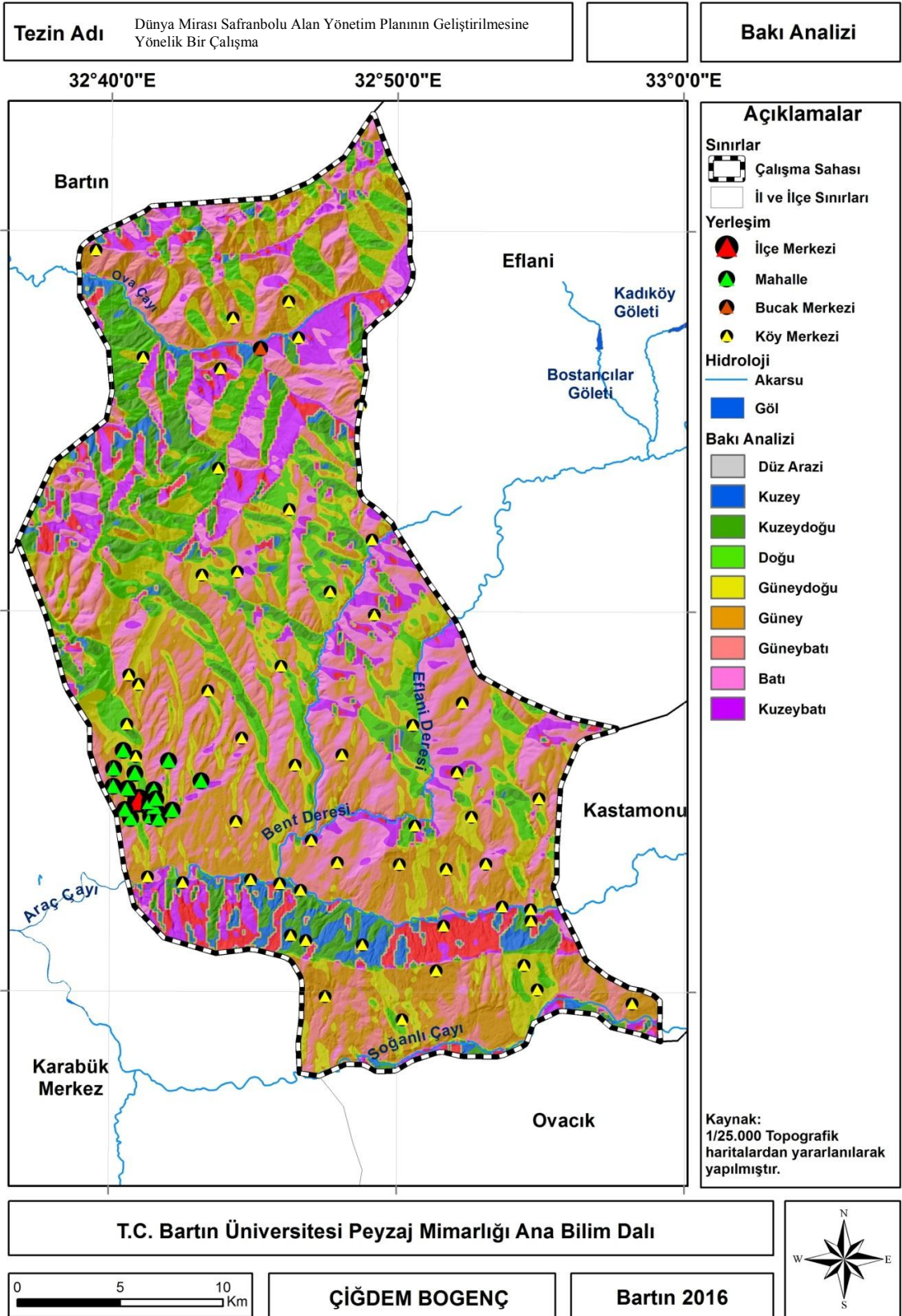

Şekil 3: Araştırma alanına ait yükseklik grupları (Çizen: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Şekil 4: Araştırma alanına ait eğim grupları (Çizen: Çiğdem BOĞENÇ 2016).

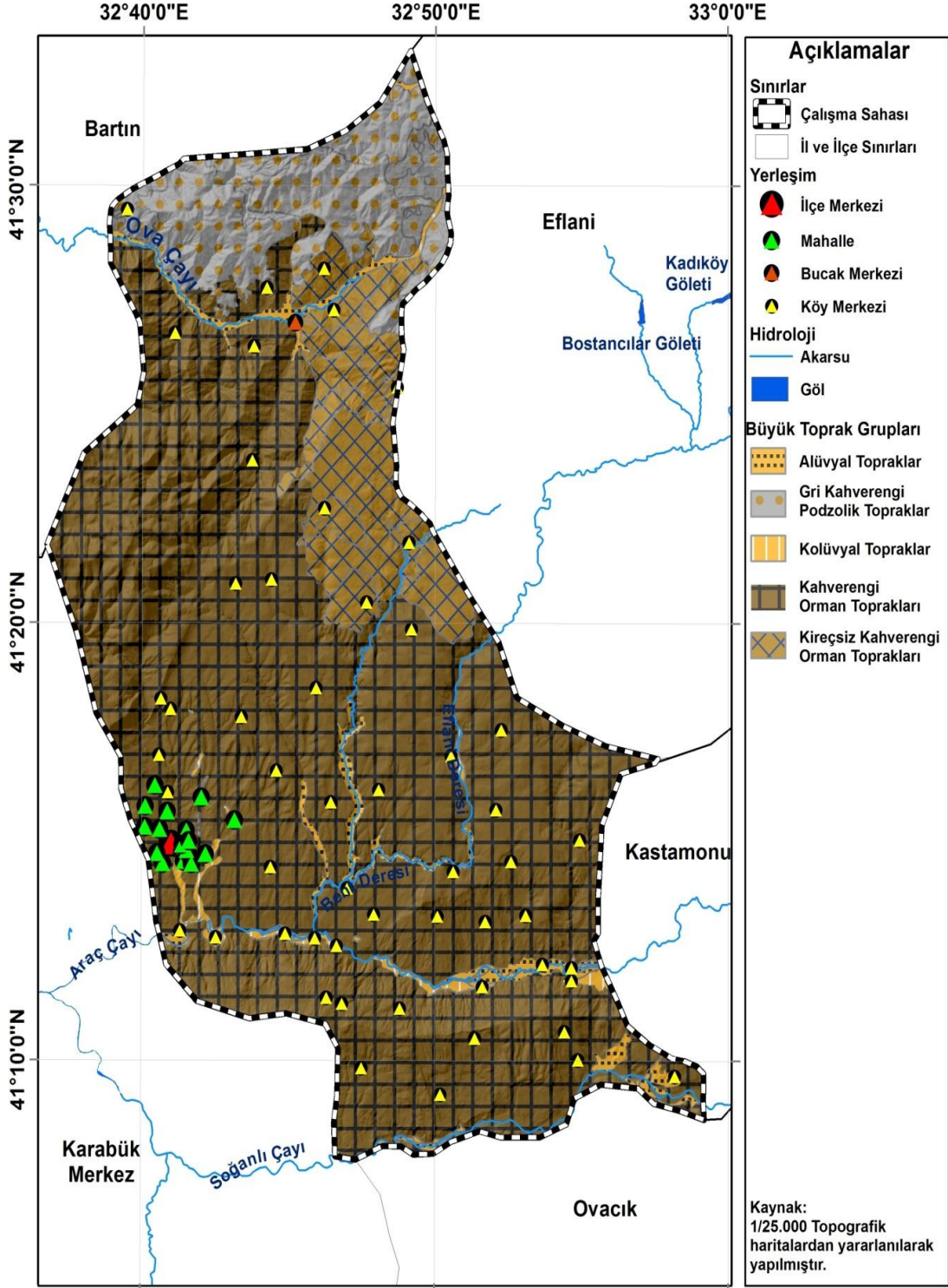
Şekil 5: Araştırma alanına ait Bakı durumu (Çizen: Çiğdem BOĞENÇ 2016).

3.1.3 Toprak Özellikleri

Batı Karadeniz bölgesinin büyük bir bölümünü kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Karabük çevresinde ve küçük akarsu vadilerinde kolüvyal topraklar görülürken ilin bazı kesimlerin de gri-kahverengi podzolik topraklar bulunmaktadır. Safranbolu ana kayası Mezozoik zamana ait esas kitlesi kalker olmak üzere marn, kil ve molozdan oluşmaktadır. Bölge merkezinden ana sırtlara kadar çöküntü havzasıdır. Toprak yapısı; genelde verimli, orta taşlı, derinliği iyi, doğu, batı, kuzey-doğu, kuzey-batı yamaçlarında nemli, kuzey yamaçlarında ise genelde serin ve ıslaktır. Alana ait Toprak grubu Şekil 6'da verilmiştir.

Erozyon durumu: Çalışma alanında orta derecede erozyon görülmektedir. Erozyon dereceleri Şekil 7'de verilmiştir.

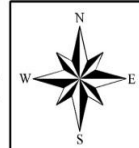

T.C. Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

0 5 10 Km

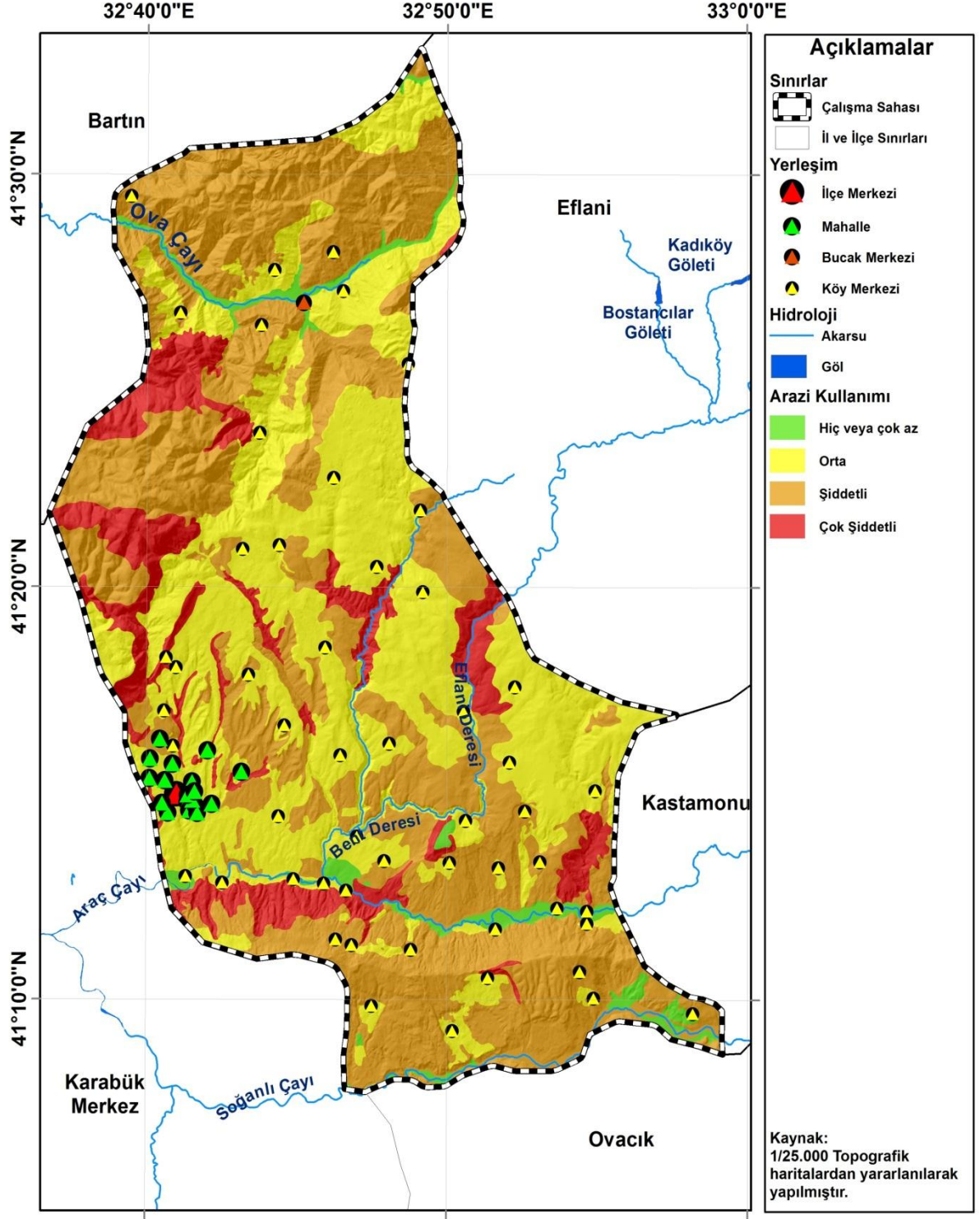
ÇİĞDEM BOĞENÇ

Bartın 2016

Şekil 6: Araştırma Alanına ait Toprak grupları (Çizen: Çiğdem BOĞENÇ 2016).

Tezin Adı	Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma	Erozyon Dereceleri
------------------	--	---------------------------

T.C. Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı			
	ÇİĞDEM BOĞENÇ	Bartın 2016	

Şekil 7: Araştırma alanındaki erozyon dereceleri (Çizen: Çiğdem BOĞENÇ 2016).

3.1.4 Akarsular

Araç Çayı Safranbolu'yu hemen güneyden, Bulak Deresi batıdan ve Eflani deresi de doğuda sınırlamaktadır. Safranbolu'dan geçen en önemli akarsular, Araç çayı, Soğanlı çayı ve Ovacuma deresidir. Safranbolu ilçesinde derin ve uzun kanyonlar bulunmaktadır. Bu kanyonlar Safranbolu formasyonuna ait kireçtaşı tabakalarının derin bir şekilde yarılmasıyla meydana gelmiştir. İncekaya, Bulak, Düzce (Kirpe), Tokatlı, Akçasu ve Sakaralan kanyonları bölgenin en önemli kanyonlarını oluşturmaktadır. Ayrıca büyük mağaralar ve mağara ağızlarından çıkan büyük çaplı sular görülmektedir.

Tarihi kent içerisinde kuzeyden gelen Tokatlı deresi şehir başlangıcında Gümüş deresi adıyla Kıranköy ve Kale arasından geçmektedir. Kuzeydoğudan gelen Akçasu deresi Aşağı tabakhane birleşir ve oradan Araç çayına dökülmektedir. Bağlar ile Bulak Köyü arasından geçerek Bulak deresi de Karabük Safranbolu yolunu keserek Araç çayına dökülmektedir. Araç çayı da Soğanlı çayı ile birleşerek Filyos çayından Karadeniz'e ulaşmaktadır.

3.1.5 İklim

Safranbolu, Karadeniz ve İç Anadolu iklimi arasında geçiş kuşağındadır ve ılıman nemli bir iklim yapısına sahiptir. Safranbolu'da iklim, Karadeniz iklimi ile İç Anadolu iklimi arasında geçiş özelliği gösterir. Yazlar sıcak, kışlar soğuk, baharlar ılık ve serin geçer. İlkbahar ve sonbahar oldukça uzundur. Yağışlar mevsimlere dağılmakla beraber kara iklimi etkisi ile en çok yılın ilk yarısında düşmektedir. Kar Yağışı genellikle Aralık ayında başlar. En sıcak aylar, Temmuz ve Ağustos en soğuk aylar ise Ocak, Şubat ve Mart aylarıdır. En yağışlı aylar ise Ocak, Şubat ve Haziran aylarıdır (Aylık ortalama 50 mm.). Safranbolu'da hakim rüzgarlar sırası ile en çok batı olmak üzere, güney batı, güney doğu ve kuzey batıdan eserler. En kuvvetli rüzgârlar ise sırası ile batı, güney batı ve kuzey batıdan esmektedirler. Nem oranı ise % 60 civarındadır.

Şehir ve Çarşı Bölgesi vadi içerisinde rüzgârlara kapalıdır. Bu yüzden kışın soğuk rüzgârlardan korunmuştur. Yazın ise bu bölge sıcak olur. Bağlar bölgesi ise güneydoğu eğimlidir ve burada yazlar serin kışlar soğuk geçmektedir. Çarşı ve Bağlar arasında 3 km kadar mesafe olmasına rağmen iki bölge arasında büyük bir ısı ve iklim farklılığı

görülmektedir. Bunun nedeni kentin eski merkezi olan Çukur'daki Çarşı'dan itibaren, Bağlar kesimine doğru olan mesafenin çok dik olarak uzamasıdır (Tunçözgür, 2002).

En sıcak aylar; Temmuz, Ağustos (Ort. Max. 40 °C)

En soğuk aylar; Ocak, Şubat, Mart (Ort. Min. -10 °C)

Safranbolu ilçesine en yakın Meteoroloji istasyonu Karabük Meteoroloji Müdürlüğüdür. Buradan alınan bilgilere dayanarak son otuz beş yılın ortalama sıcaklık verileri Tablo 2 : Karabük ili iklim verileri (1980-2015) (DMİGM)'deki gibidir:

Tablo 2 : Karabük ili iklim verileri (1980-2015) (DMİGM)

İKLİMSEL ÖGELER	BİRİMLER	
Sıcaklık	Yıllık Ortalama	13,4 °C
Nem	Yıllık Ortalama	69.2 %
Yağış Durumu	Yıllık Ortalama	42,5 mm/m ²
Rüzgar (Baskın yön Güneybatı)	Yıllık Ortalama	0,7 m/sn

3.1.6 Doğal Bitki Örtüsü

Safranbolu'nun büyük bir kısmı ormanlık alandan oluşmaktadır. Hem geniş yapraklı hem de iğne yapraklı ağaçların bir arada olduğu ormanları her mevsim ayrı bir güzellik oluşturmaktadır.

3.1.7 Flora

%60'ı ormanlarla kaplı olan Karabük ili yoğun orman dokusuna sahiptir. Sahip olduğu iklim ve jeolojik yapısıyla çok farklı doğal güzelliklere sahiptir. Kentin Safranbolu, Yenice ve Eskipazar ormanları oldukça gür ormanlardır. Yaygın olan türler meşe, gürgen, kayın ve akçağaç türleridir (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2010).

Safranbolu, flora türleri bakımından Karadeniz kıyı şeridini kapsayan Karadeniz Bölgesi alt bölgesi içinde yer almaktadır. İlçenin yüz ölçümünün % 64'ü ormanlarla kaplıdır. Yüksekliğin 700-800 m. olduğu yerler Kızılcım ormanları ile kaplıyken yükseklerle çıkıldıkça orman dokusunda Köknar ağaçları yer almaktadır. 1700 m'den sonraki

yükseltilerde ise dağ çayırları vardır. Bu çayırlık alanlarda kekik ve ada çayına sıkça rastlanmaktadır. Rengi, kokusu ve ekonomik değeri açısından oldukça önemli bir bitki olan ve Safranbolu'ya adını veren Safran (*Crocus sativus*) bitkisi ülkemizde Safranbolu'da yetişmektedir. Safran çiçeğine ait bir fotoğraf Şekil 8'de görülmektedir.

Kuzey yarım kürenin tropikal ve subtropikal bölgelerinde yayılış gösteren Safran (*Crocus sativus* L.) genellikle İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye gibi Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde kültürü yapılan kormlu, çok yıllık otsu bir bitki olarak yetişmektedir (Vurdu vd., 1997).

Şekil 8: Safranbolu'nun endemik türü Safran Çiçeğine (*Crocus sativus*) ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Ülkemiz de sadece Safranbolu'nun Davutobası Köyü'nde 34 dekarlık sınırlı bir alanda üretimi yapılmaktadır. Soğanlı bir bitki olan Safranın soğan çapı 24 cm. kadardır. Kendi ağırlığının yüz bin katı oranında bir sıvıyı sarıya boyama özelliği olan safran bitkisi sonbaharda çiçek açarak ürün vermektedir. Safran, Baharat, boya hammaddesi, ilaç ve kozmetik sanayii ile zerde tatlısında tatlı ve lokum üretiminde kullanılmaktadır. (Karabük Valiliği, 2010). Günümüzde safran üretimi 37 dekar gibi küçük bir alanda yapılmaktadır. Yıllık üretim miktarı 15-20 kg civarındadır.

19. yy'ın ortalarında Osmanlı devletinden yurt dışına satılan safran'ın bir bölümü Safranbolu'da üretilmekteyken Anadolu 20. yy'ın başlarında bu özelliğini kaybetmiştir (Tunçözgür, 2002).

Safranbolu ve çevresi bağcılık açısından oldukça eski bir tarihe sahiptir. İklim ve toprak yapısının elverişli olması sebebiyle Safranbolu'da sofralık üzüm yetiştiriciliği geniş alanlara yayılmıştır. Ancak son yıllarda yaşanmakta olan floksera zararlısı sebebiyle bağ alanlarında azalma olmuştur. 2013 yılı itibariyle Safranbolu'da 901 dekar bağ alanı bulunmaktadır. Eski sistem bağ tesislerinin yenilenmesi ve bağ alanlarının genişletilmesi amacıyla yapılan çalışmalar günümüzde devam etmektedir. Çavuş üzümüne ait bir görünüm Şekil 9' da verilmiştir.

Şekil 9: Yöre bağcılığı ürünlerinden Çavuş üzümü (*Vitis vinifera*) (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Ayrıca Safranbolu florası içerisinde; *Minuartia anatolica* (Tıstıotu), *Astragalus lycius*, *Astragalus micropterus* (Serçe Geveni), *Astragalus vulnerariae*, *Lathyrus czechottianus*, *Trifolium pannonicum*, *Onobrychis armena* (Evliya Otu/Korunga), *Onosma tauricum*, *Melampyrum arvense*, *Phlomis russeliana* (Akbaşlı Çalpa), *Stachys cretica* (Yağlıkara), *Thymus leucostomus* (Ana Kekik), *Thymbra spicata* (Güvey Kekiği), *Galium fissurense* (Yarık İplikçiği), *Muscari aucheri* (Arap Sümbülü), *Crocus ancyrensis* (Ankara Çiğdemi), *Iris kerneriana* (Çalı Süseni) gibi çeşitli endemik türlere de rastlanmaktadır.

3.2 Araştırma Alanının Kültürel Peyzaj Özellikleri

İnsan ve doğa etkileşimleri zamanla önemli ürünler vermeli ve bu ürünler uyum içerisinde olmalıdır. Bu uyumlu birlikteliği sağlamış alanlar kültürel peyzaj alanları olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde doğal ve kültürel peyzajın bir arada harmanlandığı Safranbolu'nun kültürel peyzaj özelliklerine yer verilmiştir.

3.2.1 Safranbolu'nun Tarihsel Gelişim Süreci

Eski dönemlerde Homeros'un İlyada destanında geçmekte olan Paflagonya bölgesinde bulunmaktadır ve bilinen tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar gitmektedir. Kentin geçmişi Paleolitik çağlara kadar giden Safranbolu M.Ö. 1000'lerde Paflagonya olarak anılan bölgede bir yerleşmedir. Gasga kabilesinden M.Ö. 1400'de Hititler tarafından alınmıştır (Bayazıt, 2014). 10. yüzyılda yaşanan iktisadi ve toplumsal problemler nedeniyle göçler yaşanmaya başlamış ve bu göçler nedeniyle Anadolu'da nüfus azalmıştır. Bu durum karşısında Bizans yönetimi bir takım tedbirler alarak Avrupa kökenli kavimleri ve savaşçı Türk toplulukları Anadolu'ya yerleştirmiştir. Bizans imparatorluğunun devlet politikası haline gelen bu hareket Eskipazar ve Eflani ilçelerinin Türkleşmesine neden olmuştur. 1082 yılında Süleyman Şah'ın komutanı Emir Karatekin, Çankırı'yı fethettikten sonra, Karabük ve çevresindeki kentlere yönelmiş ve Safranbolu'yu ele geçirmiştir. Safranbolu 1416 yılında Osmanlı egemenliğine girmiştir (Ulukavak, 2015).

Romalılar Anadolu'yu istila ettiklerinde yol köprü gibi imar hareketlerinin yanı sıra tapınak, çeşme, hamam gibi eserler de bırakmışlardır. Hacılarobası ve Kepez'de çeşitli kalıntılar görülmektedir. Geçmiş dönemlere ait kaya mezarları, tümülüsler, Safranbolu ve çevresinde yer almaktadır.

Bizans dönemi Safranbolu'da önemli bir stratejik nokta olan, Gümüş ve Akçasu vadilerinin meydana getirdiği tepede, kale inşa edilmiştir. Safranbolu'yu 1392 yılında Yıldırım Beyazıt almış, Ankara Savaşını kazanan kenti tekrar Çandarlılara vermiştir. Fatih Sultan Mehmet Anadolu'yu Türkleştirmek için 1460 yılında sefere çıkmış Safranbolu ve Amasra'yı fethetmiştir. Göçebe Türkmenler Safranbolu'ya yerleştirilmiş, yerleşik düzene geçen Türkler Bizans döneminden kalan Rumlar ve Ermenilerle birlikte yaşamaya başlamışlardır. Birlikte üretmeyi öğrenmişler, kültür alışverişinde bulunmuşlardır (Bayazıt 2014).

3.2.2 Sosyo-Ekonomik Yapı

15 yy' da ticari etkinliği artmış olan İran-İpek yolunun bir kolunun Bolu-Kastamonu üzerinden geçmesi bölgedeki ticari yoğunluğu arttırmış Safranbolu'da bu yoğunluktan etkilenmiştir. 16 yy'dan sonra Anadolu'nun toplumsal yapısındaki değişme kırsal alandan

kente göçü hızlandırmış Safranbolu’da bu göçlerin etkisi altında kalmıştır. Ancak Çarşı bölgesindeki cami, han, hamam gibi anıtsal nitelikteki kamusal yapıların 17. yy’dan sonra yapılmış olması kent nüfusundaki asıl gelişmenin bu dönemde olduğunu göstermektedir. Özellikle Osmanlı döneminde Safranbolu’nun ekonomik açıdan özel bir yeri vardır. Ekonomik açıdan özel bir yere sahip olan Safranbolu bulunduğu stratejik konumu nedeniyle uzun yıllar önemli bir konaklama noktası olmuştur (Bayazıt, 2014).

Türklerin elinde gelişen ve kentin küçük zanaat üretiminde birinci planda bulunan dericilik ve bununla ilgili eylem kollarının geç devirde yapılan anıtsal yapıları arasında yayılmaları ve çarşı içerisinde geniş yer tutmaları kırsal bölgeden gelenlerin kentin Türkleşmesine ve kendileriyle ilgili zanaat kollarının kente yerleşmesine yol açtığını göstermektedir. 19. yy’ la kadar Safranbolu zanaat üretimini korumuş özellikle dericilik alanındaki üretim artış göstermiştir.

1923 yılında Safranbolu’da 414 adet debbağ (derici), 430 adet yemenici, kunduracı vb, 135 adet manifaturacı ve iplikçi, 600 katırcı ve beygirci, 250 marangoz, 120 mutabiye ve 350 bez dokuma tezgahı bulunuyordu (Yazıcıoğlu vd., 1982). Ancak 1937’de kurulan Karabük Sanayii Tesisleri kentin yapısını hızla değiştirmiş ve halkın büyük bir kesimi sanayi alanında çalışmak üzere Karabük’e göç etmiştir. Karabük Demir Çelik Fabrikası İnşaatına ait bir görünüm Şekil 10’da verilmiştir. Önce kent nüfusunu da azalma görülse daha sonra kırsal kesimden Karabük’e çalışmaya gelenler Safranbolu’ya yerleşmişlerdir. Bu değişim etkinliği gün geçtikçe azalmakta olan küçük zanaat üretiminin yok oluşunu hızlandırmıştır.

Şekil 10: 1937 Karabük Demir Çelik Fabrikası inşaatı (Fotoğraf: Aytekin KUŞ 2015).

Safranbolu esnafı ve ahi örgütleri sıkı kurallar içerisinde temel amaçları pazarı korumak olan lonca sisteminin sürdürülmesi için yoğun bir şekilde çalışmışlardır. Safranbolu'da esas ticari ürün deri ve deri mamulleridir. 19. Yüzyıl sonunda Safranbolu ve çevresinde koyun, keçi ve sığır hayvancılığı yapılmaktadır.

Ayrıca dericiliğin yanı sıra kent yakınındaki ormanlardan elde edilen kereste ihracatı da yapılmıştır. Kente ekonomik katkı sağlayan bir diğer sektörde tarımdır. Arpa, buğday, çeltik ekiminin yanı sıra meyve, sebze, safran üretimi de yapılmıştır. Cumhuriyet döneminden önce Safranbolu'nun Kıranköy kesiminde oturan Rum azınlıkların evlerin de bulunan şaraphanelerden Safranbolu'da ve yakın çevresinde bağcılığın da çok gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır (Aktüre vd. 1976).

Safranbolu'da kent içi ticaret küçük zanaatçılar ve kent halkının günlük gıda gereksinimlerini karşılayan diğer esnaf sınıfları tarafından yürütülmektedir. Bunlardan birincisi üretim ve alışveriş eylemini diğeri ise yalnızca alışverişi içerir. Lonca örgütlerinin sıkı kuralları çarşının işleyişi kadar biçimlenişini de etkilemiştir. Yönetim ve denetim de kolaylık sağlamak açısından her esnaf sınıfının bir arada aynı sokağa yerleşmesi bunun sonucudur. Kentin küçük zanaat üretiminde dericilik ve buna bağlı tabaklık, kavaflık, saraçlı ve semercilik gelişme göstermiştir.

İşlevsel niteliğine bağlı olarak adını verdiği dere boyuna yerleşen Tabakhane dışında, bütün bu eylem kolları çarşı içinde yan yana bulunmaktadır (Kuzucular, 1976). Lonca düzeni ile sürdürülen üretim ve ticaret her konuyu ayrı sokak ve ortamda toplamıştır. Tahıl pazarı, sebze pazarı, hayvan pazarı, odun pazarı, arasta, semerciler içi, saraçlar içi kasaplar içi, tüccarlar içi ve demirciler içi gibi sokak ve alanlar vardır (Günay, 1981). Safranbolu'da zanaat çeşitlerine ait bir görünüm Şekil 11'de verilmiştir.

Şekil 11: Safranbolu’da zanaat (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Safranbolu’da kentler arası ticaret ise tüccar sınıfı eliyle yürütülmektedir. Kent ürünü toplanarak başka illere taşınırken kent dışından gelen ürünlerde perakendeci esnafa satılırdı. Çarşı’nın en ilgi çekici ticari yapıları ise kent içi konaklama ve toptan alışveriş yeri olan Cinci Han ile lonca örgütlenmesinin en somut örneklerinden biri olan Arasta (yemeni diken dükkân sahibi dikicilerin bulunduğu çarşı Kavaflar Çarşısı’dır (Kuzucular, 1976). Bugün birkaç dükkânın dışında Arasta’nın tüm dükkânları kapalı ve hırdavat deposu durumundadır.

Safranbolu’nun yanında bir Cumhuriyet kenti olan Karabük’te Demir-Çelik Fabrikasının kurulması 1934’deki sanayileşme dalgasının bir parçası olarak hayata geçirilmiştir. 1939 yılında fabrika üretime başlamıştır. Bu süreç Safranbolu’yu ve Safranbolu’ları doğrudan etkilemiştir.

1950’li yıllarla beraber Safranbolu’da yaşayan esnaf ve zanaatkârların büyük bölümü Karabük Demir Çelik fabrikalarında işçi olarak çalışmak ya da Karabük şehir merkezinde dükkân açmak için tarihi kent merkezindeki dükkânlarını kapatmışlardır. 1950’li yıllara kadar Safranbolu’nun uydusu konumundaki Karabük artık Safranboluların ihtiyaçlarını karşılayan bir merkez konumunu almıştır (Ulukavak, 2010).

1930’lu yıllara kadar Safranbolu’nun sahip olduğu ekonomik yapı hızla yok olmaya başlamış ve Türkiye’nin ilk ağır sanayisi Karabük Demir ve Çelik İşletmelerinin üretime

girmesi ile değişen sosyo-ekonomik yapı Safranbolu'yu oldukça etkilemiştir. 1994 yılında endüstri yatırımının özelleşmesi ve plansız sanayisizleşme oluşumu, 20 yıl sonra bugün de Safranbolu'yu ekonomik ve çevresel nedenlerle etkilemeye devam etmektedir (Canbulat, 2016).

Günümüzde Karabük'te Safranbolu'nun odak olduğu bir turizm ekonomisinden bahsedilebilmektedir. İlk dönemlerde günöbirlik ziyaretler ile başlayan turizm daha sonra hafta sonu gezileri ve çevre turları ile birkaç günlük konaklamalı turizme dönüşmüştür.

Turizm hareketi en yoğun Mart-Ekim ayları arasında olmakla beraber gelir artışı da bu dönemde en yüksek düzeye çıkmaktadır. Artan turizm talebi kentte konaklama, yeme içime, ticaret, ulaşım, hizmet ve inşaat sektörlerinde hızlı bir gelişmeyi sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler ile Safranbolu'da restorasyon çalışmaları hız kazanmış, hizmet sektörüne yönelik dükkanlar açılarak el sanatları, maketçilik, ahşap ürünler ve gıda ürünleri (lokum, şekerleme, ceviz, salep) üretimi artmıştır.

Günümüzde ilçede ekonomik hayat, kırsal kesimde tarımsal faaliyetlerden, kent merkezinde ise ticari faaliyetlerden, son yıllarda gelişme gösteren sanayi faaliyetlerinden, önemli derecede işçilik, memurluk ve emeklilik gelirlerinden ve turizmden kaynak bulmaktadır.

3.2.3 Nüfus

Türkiye'de ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından itibaren 28 yıl boyunca, 1955 yılına kadar her yıl, yıllık ortalama 34 kişi artan ve hep 5.000'ler düzeyinde kalan Safranbolu nüfusu, 1955 sayımında 6.155 iken her yıl ortalama 421 kişi artarak 15 yıl sonra 1970 sayımında 12.458'e ulaşmıştır.

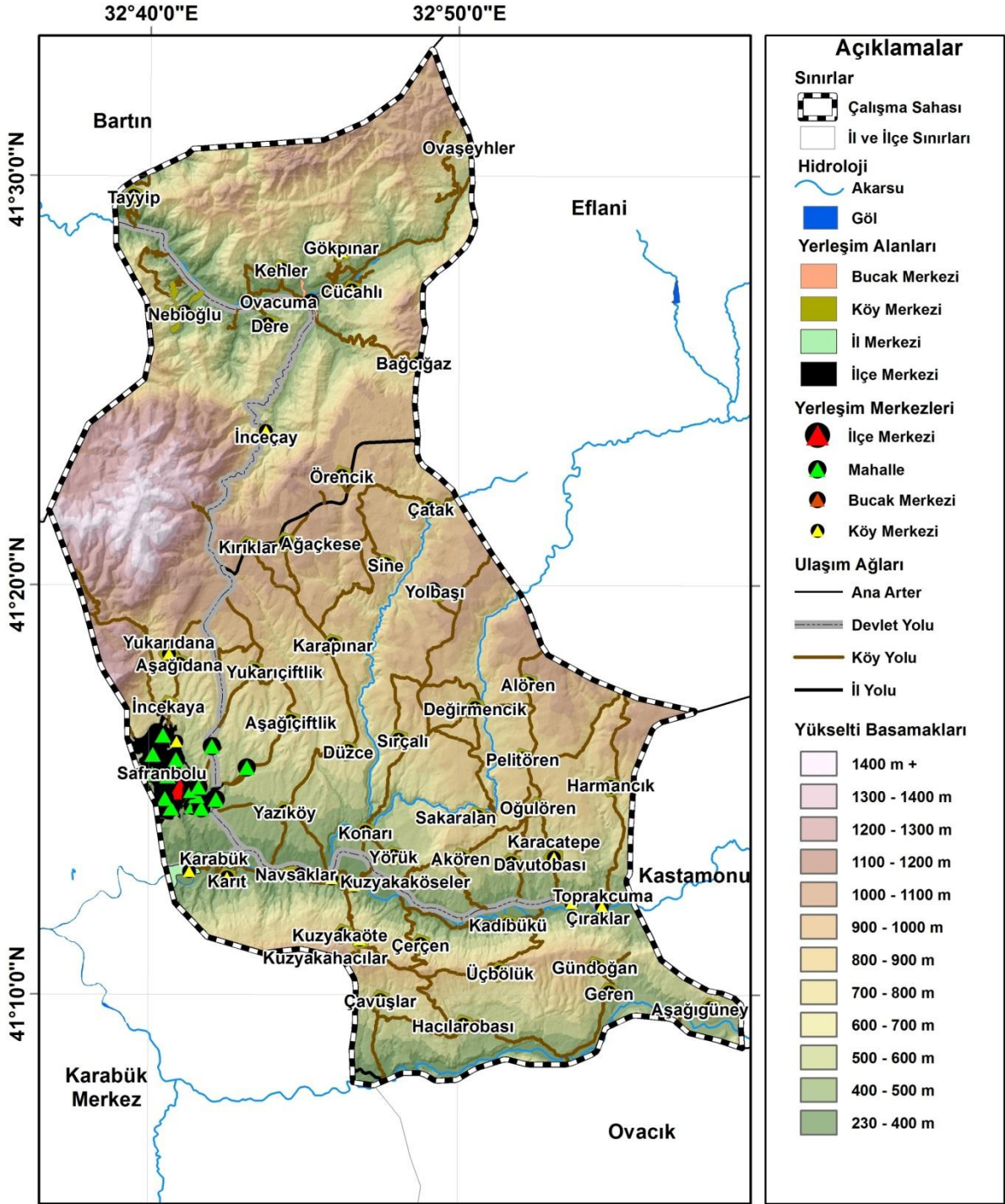
Genellikle çok çocuklu ailelerden oluşmayan ve geçmiş yıllarda Türkiye nüfus ortalamasının çok altında artış gösteren Safranbolu, günümüzde kırsal kesimden kente olan göçün ivme kazanmasıyla hızlı nüfus artışı sürecine girmiş bulunmaktadır (Ulukavak 2010). Son yıllara ait nüfus verileri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Safranbolu son nüfus sayımı verileri (TÜİK 2016).

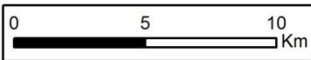
Yıl	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
2014	28 981	29 314	58 295
2013	29 710	28 663	58 373
2012	27 468	27 702	55 170
2011	27 322	25 879	53 201
2010	34 884	25 474	60 358

3.2.4 Ulaşım

Karabük şehri kent içi yolları imar planlarına göre yapılmış olup; şehir merkezindeki trafik arterinin fazla olduğu yollar tek yönlü olarak kullanılmaktadır. Şehir merkezi ve mahallelere çalışan 11 adet özel halk otobüsü, 151 adet minibüs ve 203 adet de taksi ile taşımacılık yapılmaktadır. Kent içi ulaşımı sağlayan ve yük taşımacılığı olarak kullanılan araçlar kamyon, kamyonet, otobüs, minibüs ve otomobillerdir. Safranbolu ulaşım ağı Şekil 12’de verilmiştir.

T.C. Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

ÇİĞDEM BOĞENÇ

Bartın 2016

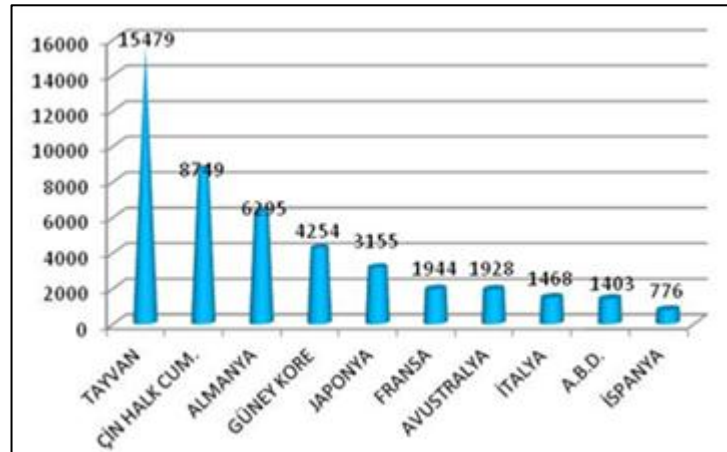
Şekil 12: Safranbolu ulaşım ağları haritası (Çizen: Çiğdem BOĞENÇ 2016).

3.2.5 Turizm

Safranbolu sahip olduğu tarihi ve doğal güzellikleri ile önemli bir turizm merkezidir. Kentin Ankara ve İstanbul'a yakın mesafede olması ve alternatif turizm olanakları sunması Safranbolu için avantaj sunmaktadır. Safranbolu sahip doğal ve kültürel mirası sayesinde 1994 yılında UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Miras listesine girmeye hak kazanmıştır. Safranbolu farklı jeolojik oluşumları, mağaraları, derin ve uzun kanyonları ile turizm için farklı alternatifler sunmaktadır (Karabük İl evre Durum Raporu, 2010).

Safranbolu'nun ilk kez turizmle tanışarak bir destinasyon olması Türk Turing ve Otomobil Kurumu'nun Beybağı Sokağı'nda yer alan Havuzlu Asmazlar Konağı'nı satın alarak restore ettirmesi ve bir otel olarak işletmeye başlamaları ile olmuştur (Canbulat, 2016).

Safranbolu'da 1990 yılında başlayan turizm hareketleri Turizm Danışma Bürosu verilerine (2013) göre yıllık ortalama 50 milyon dolarlık bir ekonomi oluşturmuştur. Turizm Sektörü sadece konaklama işletmelerinde 500 kişilik istihdam yaratmaktadır (Safranbolu Turizm İşletmecileri Derneği Turizme Katkıda Bulunan Esnaflar Derneği, 2014). Her yıl Safranbolu'yu farklı milletlerden yüzlerce turist ziyaret etmektedir. Safranbolu'yu ziyaret eden ülkeler grafiği Şekil 13'de verilmiştir.

Şekil 13: lkelere göre Safranbolu'yu ziyaret eden turist sayısı (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Safranbolu Turizm Danışma Bürosu Verileri, 2014).

UNESCO "Dünya Miras Kenti" unvanına sahip Safranbolu'da tarihi ve turistik eserlerin yoğun olduğu bölge "arşı" kesimidir. Kale ve Hıdırlık tepesinden izlenebilen bu bölge

camiler, hamamlar, tarihi çeşmeler, köprüler, saat kulesi gibi tarihi değerlere sahiptir. Bunun yanı sıra yoğun orman dokusu, vadiler ve kanyonlar da yürüyüş, tırmanma ve bisiklet gibi farklı turistik etkinliklere imkân vermektedir. Safranbolu'da konak tipi evlerin büyük bir kısmı turistik tesislere dönüştürülmüştür. Kent kültürümüzün yaşayan en önemli örnekleri olan Safranbolu evleri çevreleri ile uyumlu, örnek mimari yapılardır (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2010).

Safranbolu'da görülmeye değer dini yapılar arasında St. Stefanos Kilisesi (Ulu Cami), Köprülü Mehmet Paşa Cami, Eski Cami (Gazi Süleyman Paşa Cami), Hidayetullah Cami, Taş Minare Cami, Dağdelen Camisi yer almaktadır. Safranbolu'da Çeşme Mahallesi'nde çarşı merkezinde yer alan Cinci Hanı Rumeli Kazaskeri Cinci Hoca'nın (Asıl adı Hüseyin) memleketi Safranbolu için yaptırmış olduğu önemli bir yapıdır. Bu handan başka Safranbolu'da Pamukçu ve Tuzcu Hanları'da bulunmaktadır. Eski Hamam, Safranbolu'da Çeşme mahallesindedir. Bizans döneminden kalmadır. Yeni Hamam (Cinci Hamamı), Safranbolu'da Çeşme Mahallesinde Çarşı içindedir. Bu hamamın da Cinci Hoca tarafından yaptırıldığı bilinmektedir.

Safranbolu'da Çeşme mahallesinde bulunan Eski Hamam, Bizans döneminden kalma bir yapıdır. Safranbolu'da yazıtlı ve yazısız 93 adet kültür varlığı olarak tescilli çeşme bulunmaktadır. Safranbolu'nun doğusunda Eflani Çayı üzerindeki Taşköprü'nün ne zaman yapıldığı belli değildir. Safranbolu'nun Aşağı Tokatlı Mahallesi'nde bulunan Tokatlı Köprüsü'nün ise kesin olarak beraber 18. yüzyılda yaptırıldığı söylenmektedir.

Safranbolu'nun 10 km. kuzeybatısında bulunan Şekil 14'de görülen Bulak Mencilis Mağarası Manastır tepe ve Mağara Dere'sinin başlangıç noktasında yer almaktadır. Bulak Mağarası, kuzey güney doğrultuda yatay olarak gelişmiş, çok katlı, aktif ve fosil bölümlerden oluşan bir mağaradır. Tüm kollarıyla mağara 6052 m. olan Mencilis mağarası toplam uzunluğu ile Türkiye'deki 4. büyük mağaradır. Mencilis mağarası birbirleriyle bağlantılı üç girişe sahiptir. Şekil 14'de Bulak Mencilis Mağarasına ait bir görünüm verilmiştir. Mağaranın sahip olduğu bol oksijenli havası rahatça nefes almayı sağlamaktadır (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2010). Safranbolu'nun sahip olduğu doğal güzellikler arasında 1700 m. yükseklikteki zengin orman dokusuna sahip Sarıçiçek Yaylası ve 1100 m. yükseklikteki Uluyayla'da bulunmaktadır. Ayrıca Uluyayla'da bir gölet ve mağara'da bulunmaktadır. Ayrıca bölgede yer alan kanyonlar jeolojik olarak

uzun ve derin kanyonlar oluşturmuşlardır. Günümüzde Tokatlı, Düzce ve Sakaralan kanyonları turizm amaçlı olarak kullanılmaktadır. Kirpe Kanyonu ise 3 km. devam etmekte olup küçük çağlayanlar, su göletleri ve doğal oluşumlara sahip bir doğa harikasıdır. Safranbolu'ya 10 km uzaklıkta olan kanyon Konarı Köyü'ndedir (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2010).

Şekil 14: Bulak Mencilis Mağarası'na ait görünüm (Karabük İl Çevre Durum Raporu 2010).

Ahşap Türk mimari eserlerinin bozulmamış, bir arada ve yaşamlarını sürdürür haliyle görebilme imkânı sahip yerlerden biri de Safranbolu'dur. Bu nedenle kenti her yıl yerli ve yabancı birçok turist ziyaret etmektedir. Hızlı değişim ve kentleşme yakın tarihimizle olan birçok bağın kopmasına, kalanların da yozlaşmalarına neden olurken (Emiroğlu, 1981).

Ahşap Türk mimari eserlerinin bozulmamış, bir arada ve yaşamlarını sürdürür haliyle görebilme imkânı sahip yerlerden biri de Safranbolu'dur. Bu nedenle kenti her yıl yerli ve yabancı birçok turist ziyaret etmektedir. Hızlı değişim ve kentleşme yakın tarihimizle olan birçok bağın kopmasına, kalanların da yozlaşmalarına neden olmuştur (Emiroğlu, 1981).

3.2.6 Kültürel Yapı

Batı Karadeniz bölgesinin kıyı içi en zengin ve hareketli folklor merkezlerinden biri olan Safranbolu yörenin halk bilimi açısından belirleyici unsurunun olduğunu göstermektedir.

Geleneksel El Sanatları: Usta-çırak ilişkisi ile devam eden geleneksel el sanatları zamanla teknolojiye yenik düşmektedir. Safranbolu’da geçmişten kalan el sanatları günümüzde folklorik unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Yemencilik, deri işlemeciliği, ağaç oymacılığı, semercilik, demircilik ve bakır işlemeciliği Safranbolu’ya ait en önemli el sanatlarıdır. Beyaz iş (delik işi), iğne oyası işi ve bez dokuma Safranbolu’da yapılmakta olan önemli el işleri arasında yer almaktadır. Şekil 15’de Safranbolu’da beyaz iş (delik işi) örneği verilmektedir.

Bez dokuma yörede ince ve kalın olarak dokunup bölge halkının günlük kıyafetlerinin yapımında kullanılmaktadır. Köylere göre değişiklik gösteren bu dokumalar dar tezgahlarda yapılmaktadır (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2011).

Şekil 15: Beyaz İş (Delik İşi) Örneği (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ, 2014).

Meşhur Yemekler: Safranbolu’da özellikle Ramazan, Bayram ve düğün kavramı içinde kurulan yemek sofraları, Allah’ın verdiği türlü nimetlere karşı, şükran borcu olarak, bolluk bereket ifade eden bir anlayış içerisinde hazırlanır. Mümkün olduğunca cömertçe ve zengin olmasına önem verilen bu sofralar, hiçbir zaman davetsiz ve misafirsiz kalmamış (Şenel, 1994).

Geleneksel Türk mutfağının zengin yemek çeşitlerini Safranbolu mutfağında görebiliriz. Yayım, Etlı Yaprak Dolması, Tereyağlı Uzun Pakla (Fasulye), Etlı Koruklu Bamya, Kuyu Kebabı, Safranbolu Bükmesi, Perohi, Su Böreği, Safranbolu'nun meşhur yemekleri arasında yer almaktadır.

Yöreeye özgü yapılan yemek türlerinin yanı sıra sonbaharda kış hazırlıkları tarhana, domates salçası, yayım, para makarna, kıyma, kavurma, yapılmaktadır. Ayrıca evlerin

bahçesindeki dut, erik, elma, ayva, kıvılcık (kiren) üzüm gibi çeşitli meyvelerden pekmez ve pestil üretilir ve bu ürünlerden ticari kazançta elde edilirdi. Ayrıca evlerin bahçelerin de yetişen sebze ve meyveler kurutulularak satışı yapılmaktadır. Şekil 16’da kuru sebze ve otlara ait bir görünüm verilmiştir. Ayrıca baklava, galle, pelte, bandırma, su böreği, ekşili köfte, göbü, yayım, bükme Safranbolu yemek kültürünün önemli örnekleri arasında yer almaktadır (Tunçözgür, 2002).

Şekil 16: Safranbolu’da üretilen kuru otlara ait görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Yöresel kıyafetler: Giyim, kuşam, takı ve süslenmede önde gelen bölgelerimizden biri olan Safranbolu’da erkeklerin eski günlük kılığı genellikle baş’da sarık ya da fes, salta denilen yarı çepkenimsi ceket, bel’de kuşak ve yarım şalvar ve ayakta mes ya da pabuç şeklindedir. Kadınlarda günlük kılık dışında, düğün bayram kavramı içinde giyim kuşam son derece önemlidir. Takı ve süslenmeye aşırı önem veren kadın zevki özellikle düğün kavramı içinde Safranbolu’da büyük incelik ve zerafet göstermiştir.

Halk oyunları: Safranbolu halk oyunları konusundaki birikimi ile Karabük folkloruna yön vermiştir. Şekil 17’de Karabük halk oyunları ekibine ait 1932 yılında çekilmiş bir fotoğraf verilmiştir. Yörenin zengin kültür birikimi içerisinde halk oyunlarının özel bir yeri, vardır. Safranbolu ve civarında çağrılan türkülerden bir kısmının oyunları da vardır. Bunlardan bazıları herkesin katılabileceği ve oynayabileceği basit oyunlarken bazıları da oynanması son derece zor ve maharet isteyen usta işi oyunlardır. Safranbolu oyunları arasında en karakteristik olanlar, özellikle erkekler ve kimi zaman kadınlar tarafından oynanan efevari, zeybek tarzı oyunlardır. Ancak bunlar Batı Anadolu’nun zeybek tarzından kısmen farklıdır (Şenel, 1994).

Şekil 17: 1932 yılında çekilmiş Safranbolu Halk Oyunları ekibine ait bir fotoğraf (Fotoğraf: Hikmet ŞEYHOĞLU 2015).

3.2.7 Koruma Kapsamındaki Alanlar

Safranbolu'daki koruma yaklaşımı için iki aşamadan söz edilebilir (Ulukavak, 2007). İlk aşama 1975 Avrupa "Mimari Miras Yılı" olmasıyla başlayıp 1980'e kadar sürer. Bu aşama bilinçlenme, tanıma ve tanıtılma sürecidir. Bunun öncülüğü 1975, 1976, 1977 yıllarında İTÜ'nün Safranbolu Belediyesi ile beraber yürüttüğü "Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftaları"dır. Yürütülen bu çalışmalar Safranbolu'da koruma bilincinin oluşmaya başlamasını sağlamış birçok uzmanın Safranbolu ile ilgili farkındalıklarının artmasına neden olmuştur.

"Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" tarafından 8 Ekim 1976 tarihinde Safranbolu "Tarihsel ve Doğal Sit" olarak ilan edilmiştir. Safranbolu'da "Şehir" bölgesindeki eski dokunun ve "Bağlar" bölgesindeki yeşil dokunun korunmasına yönelik ilk adım bu yasa ile atılmıştır.

İkinci aşama ise 1990 yılında başlayarak günümüze kadar devam eden süreçtir. Bu dönemde korumanın somut örnekleri ile ekonomik ve sosyal katkılarının yoğunlaştığı bir döneme girilmiştir. Bu dönemde Safranbolu'daki koruma sürecinin kamu ve özel birçok kesimin ilgi alanına girdiği bir dönemdir. Safranbolu Belediyesi ve Safranbolu

Kaymakamlığı'nın "Korumada 15 Yıl, Kendini Koruyan Kent: Safranbolu sloganı ile yeni bir Safranbolu Kültür Haftası düzenlenir ve böylece Safranbolu'da koruma hareketi yeniden başlamıştır. Bu dönemin en önemli olaylarından biri de Mimar/Şehir Plancısı İsmet Okyay'a hazırlatılarak yürürlüğe giren Koruma İmar Planı'dır. Ayrıca bu dönemde 1500 yapı tescil edilmiştir (Ulukavak, 2007). Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı 1991 yılında kabul edilerek uygulamaya konulmuştur (Turing ve Otomobil Kurumu, 1998). Safranbolu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. Maddesindeki tanıma göre "yaşadıkları devrin ekonomik, sosyal, mimari ve benzer özelliklerini taşıyan kent" özelliklerini taşıyan kentsel sit alanıdır.

Aynı yasanın 419 sayılı ilke kararına göre Safranbolu kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin, dönemin sosyoekonomik, sosyokültürel yapılanmasına, yaşam biçimini yansıtarak doku bütünlüğü gösteren bir alan olduğu için kentsel sit ilan edilmiştir. Aynı yasanın 720 sayılı ilke kararına göre Safranbolu, mimari, tarihsel, estetik ve sanat tarihi özelliği bulunması nedeniyle varlıkların tek başına taşıdığı kıymetten daha çok kıymeti olan kültürel ve doğal çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) beraber buldukları alanlar nedeniyle kentsel sit alanıdır.

Safranbolu UNESCO Dünya Miras Komitesi'nin hazırlamış olduğu Dünya Miras Listesi'nde 1994 tarih ve 614 sıra numarası ile kayıtlıdır. Safranbolu'nun Dünya Miras Listesi'ne kabul edilme "Kültürel Miras" olarak ölçütleri **(ii)**, **(iv)** ve **(v)**' dir (Canbulat, 2016).

Bu bağlamda Safranbolu;

ii) Uzun yıllar boyunca kervan ticareti sırasın da oynadığı kilit rol Safranbolu'nun refah içinde olmasını sağlarken, Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir bölümünde etkili olan genel ve mahalli mimariye ait standartlar da kentsel gelişmede etkili olmuştur.

(iv) Kervan ticareti asırlar boyunca Doğu ile Avrupa arasındaki temel ticari bağ olmuştur. Sonuç olarak da rotası boyunca karakteristik özelliklere sahip olan şehirler kurulmuştur. 19. yüzyılda demiryollarının gelmesiyle bu şehirler birincil

varoluş amaçlarını kaybetmiş ve çoğu başka ekonomik kaynaklara yönelmiştir. Safranbolu ise bu yönde etkilenmemiş bunun sonucunda da orijinal halini ve binalarını önemli derecede korumuştur.

(v) Kervan ticaretinin bitmesinin Safranbolu üzerinde yıkıcı etkileri olmuştur. Karabük demir-çelik fabrikalarına yakınlığı Safranbolu'ya yeni bir sosyo ekonomik rol vermiştir ancak Safranbolu hala dışsal etkenlere maruz kalabilmektedir. Bu yüzden de bu geleneksel yerleşimi korumak için devamlılık arz eden çabaların gösterilmesi gerekmektedir (UNESCO, 2009).

Safranbolu'nun etkileyici fiziki yapısını sadece Osmanlı etkisi olarak değerlendirmemek eksik bir tanım olacaktır. Çünkü bilinen en az 7500 yıllık geçmişe sahip kentte farklı bölgelerde farklı imparatorlukların etkilerine rastlanmaktadır. Safranbolu'nun Çarşı ve Bağlar bölgesi Selçuklu ve Osmanlı sürekliliğini gösterirken Kıranköy bölgesi Roma-Bizans-Osmanlı etkisini göstermektedir. Günümüzde Osmanlı konakları diye adlandırılan yapıların strüktür ve yapı sistemleri Hititler'den miras olarak kalmıştır. Safranbolu evlerinde yapı ustası ve çalışma ekiplerinin Hitit-Roma-Bizans-Osmanlı gelenek ve becerilerini kullanarak çalıştıklarını görebilmek mümkündür. Ayrıca Safranbolu'da başarılı bir şekilde korunmuş kent dokusu ve konaklar Osmanlı dönemin de Müslüman-Rum-Ortodoks aile ve sosyal yaşantısı hakkında önemli bilgiler de vermektedir (Canbulat, 2016).

Safranbolu'daki yapılar tek başlarına kültür varlığı olmanın ötesinde tarihi bir bütünlük gösterdikleri için kentsel sit alanı olarak kabul edilmişlerdir. Yalnız evleri ile değil, cami, han, hamam, türbe ve çeşmelerde bu bütünün bir parçasıdır. Bu yapılar birer çevresel değer olarak kent bütününe ortaya koymaktadırlar. Safranbolu'nun bu yapıtları aynı zamanda geleneksel değerleri de yansıtmaktadırlar (Bayazıt, 2014). Safranbolu'da 2016 verilerine göre 1490 adet tarihi eser tescil edilmiştir. Tablo 4'de bu tescilli yapılar verilmiştir.

Tablo 4: Safranbolu’da tescilli yapılara ait veriler (2016).

Konut	1222	Misafirhane	1
İdari Bina	3	Köy Odası	1
Kentsel Sit Alanı	4	Samanlık	3
Doğal Sit Alanı	1	Su Terazisi	1
Çeşme-Havuz	103	Burç	1
Cami	33	Arkeolojik Sit Alanı-Tümülüs	5
Köprü	23	Çamaşırhane	3
Dükkân	11	Kible Taşı	1
Hamam-Kalıntı	12	Saat Kulesi	1
Arasta	1	Hastane	1
Çarşı	1	Hükümet Konağı	1
Mescit	4	Han	4
Namazgâh	2	Abdesthane	1
Türbe	6	Güneş Saati	1
Mezarlık	3	Dergâh	1
Okul	3	Kaya Mezarı	14
Değirmen	2	Anıt Ağaç	4
Kuyu	2	Mezar Odası	1
Kazan Ocağı	2	Deri Fabrikası	1
Su Kulesi	1	Tarihi Yol	1
Savunma Yapısı	1	Deliktaş	1
Kilise	1	Müştemilat	1
Toplam			1490

3.2.8 Kentsel Yerleşim Özellikleri

Genel yapısıyla Osmanlı Dönemi şehri olan Safranbolu 18. ve 19. yüzyıl geleneksel Türk toplum yaşantısını günümüze aktarmaktadır. Tümüyle kentsel sit olarak tescil edilmiş olan Safranbolu, geç devir Osmanlı kentinin en iyi korunmuş örneğidir (Koçan, 2012).

Safranbolu’daki yapılar tek başlarına kültür varlığı olmanın ötesinde tarihi bir bütünlük gösterdikleri için kentsel sit alanı olarak kabul edilmişlerdir. Sadece evleri ile değil o evlerin sahiplerinin yaptırdıkları camiler, kahveler, türbeler, çeşmeler de kent bütününe oluşturan en önemli unsurlardır. Bütün bu yapılar kent bütününe oluşturdukları için

Safranbolu bir Osmanlı kenti olarak tüm yapılarıyla koruma altına alınmıştır. Safranbolu'da kent içi mekânsal yapıyı oluşturan belirgin farklılıklar gösteren başlıca üç farklı bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler Şehir (Çukur, Çarşı), Kıranköy (Misak-ı Milli), Bağlar'dır.

Kent merkezinin farklı yükseklikler üzerinde kurulması ve çevresinde ormanların bulunması Çarşı kesimiyle Bağlar arasındaki sıcaklık farklılıkları nedeniyle Safranbolu'da yazlık ve kışlık olmak üzere iki ayrı oturma düzeni vardır. Birincisi "Şehir" diye bilinen vadiler içerisindeki yerleşme yeridir. "Şehir" kısmın oturulan kent parçasıdır. "Şehir" yerleşimi vadi içinde rüzgârlara karşı korunaklı olarak kurulmuştur, ancak yazın çok sıcak olmaktadır. Vadi yamaçlarındaki evler birbirinin manzarasını örtmeden, hem güneşten hem de manzaradan yararlanırlar. İkincisi "Bağlar" diye bilinen ve yazlık olarak kullanılan oturma düzenidir. Bu bölge daha yüksek ve güneye doğru eğimli bir özelliğe sahiptir. Bağlar'da yazlar daha serin geçmektedir.

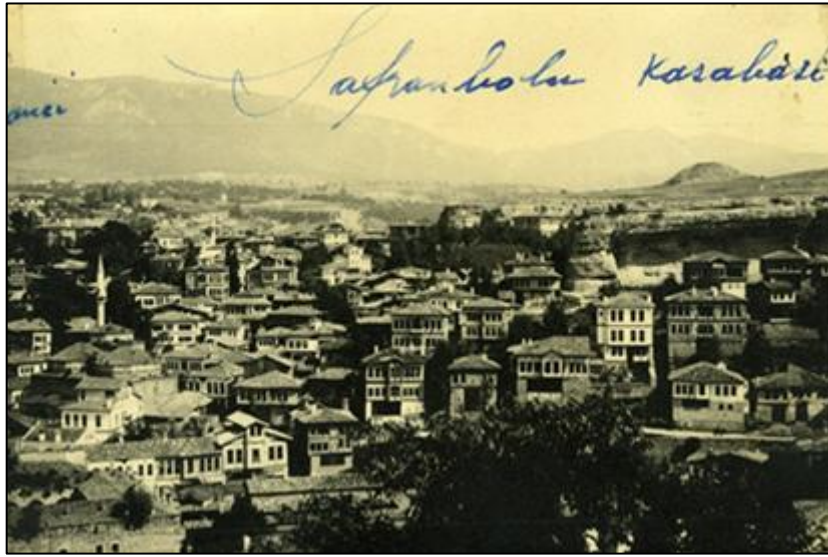
Safranbolu'da ilk yerleşmelerin yer aldığı ve çarşının olduğu bölgeye Şehir, Çukur ve Çarşı adları verilerek tanımlanmaktadır. Bugün Çarşı denilen eski Safranbolu, deniz seviyesinden 350 m. yükseklikteki yaylasından 70-80 m. derinde akan Akçasu ve Gümüş Dereler'inin yamaçlarında kurulmuştur. İlçe merkezi eski evleri, daracık sokakları, han, hamam, cami ve çeşmeleriyle günümüze kadar korunmuş adeta 1/1 ölçekli bir maket bir müze görünümündedir (Çetinor, 1976). Çarşıya doğru sıkışık olan evler vadi içlerine doğru seyrekleşmektedir. Vadi yamaçlarına yerleşen evler birbirini örtmeden topografya ile uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Evlerin arkalarındaki kayalık duvar gibi yükselmekte ve evleri kışın sert rüzgarlardan korumaktadırlar (Günay, 2003).

Çarşı'daki merkez kullanımlar demircilik, bakırcılık, semercilik, dikiçilik, ayakkabıcılık gibi işlenmiş eşya üretimine dönük eylem kollarının mekânsal yapıda, eski lonca düzenine uygun olarak ayrı ayrı sokaklarda, hep bir arada yer almaktadırlar. Safranbolu Çarşı'sının sokakları, o sokakta yer alan zanaat koluna göre semerciler içi, kunduracılar içi, kasaplar içi, tüccarlar içi gibi adlarla anılmaktadırlar (Aktüre vd., 1976).

Şehir ve Bağlar bölgesi arasında kalan ve yeni merkez alanı ile iç içe bulunan bölge Kıranköy'dür. Cumhuriyet dönemine kadar kentteki Rum azınlıklar yoğun bir şekilde Kıranköy'e yerleşmişlerdir. Mübadele döneminden sonra bu bölgedeki Rum nüfus ciddi

oranda azalmıştır. Rum nüfusun buradan ayrılması ve yeni merkezle iç içe olması sebebiyle bölge ciddi tahribata uğramıştır (Korum amaçlı imar planı açıklama raporu).

Bağlar bölgesi olarak tanımlanan alan Safranbolu Şehir bölgesinde yaşamakta olan halkın yazlık olarak kullandığı, geniş ve düzenli bahçeler içerisinde yapılaşmış alandır. Kışlık yaşam alanı Şehir ve Bağlar arasındaki uzaklık 2,5 km olmasına rağmen 262 m'lik yükseklik farkı vardır. Kıranköy kesimindeki evlerin bodrum katlarında bulunan büyük şaraphanelerden Safranbolu'nun yakın çevresinde bağcılığın da çok gelişmiş olduğunu göstermektedir. Kentin üçüncü bölgesini oluşturan Bağlar mahallesinin varlığı bunu kanıtlamaktadır. Bağlar bölgesi şehir bölgesine göre düz bir alana sahip ve yeni yerleşim bölgesi ile bağlantılıdır. Şehir'de yaşayan Safranbolulular kışlık mahallerinde örgütlenmiş olduklarından, geçici bir dönem için yeniden örgütlenme gereği duymadıklarından Şehir ve Kıranköy'de ki sık konut dokusunun yerine Bağlar bölgesinde büyük bahçeler içerisinde dağınık konut dokusu inşa etmişlerdir. Safranbolu vadi topografyasına ait bir görünüm Şekil 18'de verilmiştir.

Şekil 18: Safranbolu Vadi Topografyasına ait görünüm (Fotoğraf: Aytakin KUŞ 2016).

Safranbolu ilçesindeki sit alanları;

- Safranbolu Bağlar Kesimi (102 hektar) ve Çarşı kesimi (69 hektar) I. Derece Arkeolojik Sit ve Doğal Sit
- Yörük Köyü Kentsel Sit

- Sırçalı Köyü Sağırtepe Mevkii I. Derece Arkeolojik sit
- Hacılarobası Sallar Mah. I. Derece Arkeolojik Sit

Aşağı Güney Köyü Aslantaş, Sarıkaya ve Köşklü Pınar mevkii'dir. Safranbolu, tipik bir Osmanlı kenti özelliği göstermektedir. Han-hamam, Cami ve çarşı bir arada bulunur. Sokaklar çarşı doğrultusunda açılır, çarşının orta yerinde de, kıymetli eşyanın satış yeri olan, bedesten bulunur. Arazinin elverişliliği nispetinde çarşı çukur yerlere, evler de birbirinin manzarasını engellemeyecek biçimde yamaçlara yerleşirdi. Kentin muhtelif kesimlerinde cami bulunmakla beraber, kentin en önemli camii daima kentin merkezinde bulunur, bu cami etrafında dükkânlar sıralanmaktadır (Tuncel, 1980).

3.2.9 Geleneksel Mimari ve Konut Dokusu

19. Yüzyıl sonundaki zenginlik devrinden bugüne kadar yaşayan geleneksel Safranbolu evleri o devrin toplumsal yapısını yansıtmaktadır. 1858 yılında Arazi Kanunnamesinin çıkmasının ardından toprakta özel mülkiyette geçişin yasal bir boyut kazanmıştır. 1868 tarihli kanunda Türk vatandaşı olmayanların da Anadolu'da yerli halk gibi mülk ve toprak edinmesi Safranbolu'da zengin ve konforlu Türk ve Rum evlerinin oluşumunu hızlandırmıştır (Aktüre, 1976).

Safranbolu'da üç farklı bölgede (Şehir, Kıranköy, Bağlar) dört farklı ev tipine rastlanmaktadır. Bu üç bölgeye ait konut dokusunun göstermiş olduğu farklılaşmaya paralel olarak yine bu üç bölgede görülen ortak nitelik konutların hızlı bir modernleşmeyi ve zenginliği yansıtıyor olmasıdır. 19. Yüzyılın sonu ve 1. Dünya Savaşı'nın sonu arasındaki dönem konut dokusundaki zenginliğin en belirgin olarak görüldüğü dönemdir. Özellikle Bağlar bölgesinde Rum ve Türk aileler tarafından 1890-1918 yılları arasında yaptırılan konaklar yaşanan zengin dönemin en iyi örnekleridir (Aktüre 1976).

Safranbolu'nun kültürel miras kaynakları içinde en çekici olanı geleneksel Safranbolu evleridir. Safranbolu evleri, 18 ve 19 yy. Osmanlı toplumunun geçmişini, kültürünü, ekonomisini, yaşama biçimini ve teknolojisini yansıtan en önemli örnekler arasında yer almaktadır. Ulaşımın sınırlı olması nedeniyle geleneksel yaşamını diğer bölgelere oranla daha sıkı dolayısıyla daha uzun süre korumuştur. Evler sokağın doğal çizgisini izleyen yüksek duvarların içerisine kurulmuştur. Bu duvar bahçe duvarının devamıdır ve sokakları

her iki yandan çevreler. İslam geleneklerine göre ev yaşantısı dışarıya gösterilmez. Bu gelenek sonucu evlerin giriş katlarının taş duvarları penceresiz olarak üst kat tabanına kadar yükselir. Onların üzerinde ise başka bir düzen gelişir. Bu taş karşı ahşaptır; üst kat çıkmalı ve bol pencereslidir (Günay, 1989). Safranbolu’da bulunan 18. ve 19.yy. ile 20. yy. başlarında yapılmış 2000 geleneksel Türk evi yüzlerce yıllık Türk kent kültürünün en önemli yapı taşları olan Safranbolu evleridir (Aksoy vd., 2003). Şekil 13’de bu evlere ait bir görünüm verilmiştir.

Yöresel mimarinin en önemli ögesi Safranbolu Evleridir. Safranbolu evleri yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan Türk kent kültürünün günümüzde yaşamaya devam eden en önemli yapı taşlarıdır. İlçe merkezinde 18. ve 19. yy. başlarında yapılmış yaklaşık 2000 geleneksel Türk Evi bulunmaktadır.

Bu eserlerin 1222 tanesi yasal koruma altındadır. Evler Safranbolu’nun Şehir ve Bağlar kısmında konumlanmıştır. Şehir ya da Çarşı olarak adlandırılan kesim de yerleşme dokusu topografya ile uyumludur. Organik formdaki sokaklar yer yer ahşap payandalı çıkmalar ve yapı kütleleri ile sınırlanırken yer yer de yüksek bahçe ya da avlu duvarları ile sınırlandırılmıştır. Tüm evler tek bir kuruluş ilkesine bağlı olarak yapıldığından zengin ya da fakir evi diye bir ayrımın yapılmasını da önlemektedir. Safranbolu hem mimari hem de yaşam biçim sadelikten yanadır.

Büyük aile yapısı, kültürel zenginlik ve iklim koşulları Safranbolu evlerinin boyutu ve biçimini belirleyen temel unsurlardır. Bol yağışlı iklim çatıların uzun saçaklı ve sağlam yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle Safranbolu evleri için “beş cepheli mimari eser” tanımı sıkça kullanılmaktadır.

Safranbolu’da insan, çevre, sokak ve ev ilişkileri düzen ve denge içerisinde. Evler topografyaya diğer evin aldığı ışığı engellemeyecek şekilde akla ve insana dönük olarak inşa edilmiştir. Fonksiyonel biçimde tasarlanan Safranbolu evlerinin yapımında taş, kerpiç, ahşap ve alaturka kiremit gibi doğal malzemeler kullanılmıştır. Evlerin bahçeleri sokaktan taş duvarlar ile ayrılmıştır. Çift kanatlı ihtişamlı geniş kapılar ile bazı evlerde doğrudan haneye giriş sağlanırken bazılarının da ise önce bahçeye girilmektedir. Her kapının üzerinde kapının çalınması için “şakşak” ve “mandal” düzeneği bulunmaktadır. Evlere uğur getirdi-

ğine inanılan geyik boynuzu saçak köşelerine yerleştirilmişlerdir. Safranbolu evlerin de yaşam içe dönüktür.

Bazı büyük konakların içerisinde havuzlu odalar yer alırken bazı konaklarda ise havuz selamlık köşkü denilen bahçe içindeki bağımsız binalarda bulunmaktadır. Safranbolu evlerin de hem sokaktan hem de bahçeden eve girilen yer “hayat” olarak adlandırılmaktadır. Zemin taş ve toprak ile kaplıdır. Hayat’tan bir kapı ile bahçeye bir kapı ile de ahıra girilmektedir. Bir merdiven ile hayat’tan orta kat sofaya çıkılabilmektedir. Orta kattan üst çıkış yine sofadan bir bağlantı ile sağlanmaktadır. Safranbolu evlerinde tüm öğeleri birleştiren ve bir arada tutmayı sağlayan ahşap malzemedir (Karabük İl Çevre Durum Raporu, 2011).

Türk evleri genellikle Şehir denilen bölgede kışlık olarak ve birbirine yakın konumda, zengin ve fakir ayırt edemeyecek şekilde yer almışlardır. Evlerde ev ve iş yerleri ayrıdır. Ev kadınların bölgesi iş yeri ise erkeklerin bölgesidir. Bu nedenle evlerin zemin katları dışarıya kapalı ve taş duvarlarla yapılmıştır. Sokak ile ilişkiler ancak üst katlardaki pencereler ve çıkmalar ile yapılmaktadır. Bu evlerin birinci katı genellikle erkek misafirlerin ağırlandığı selamlık odasına sahiptir. Bu katta sofa ve aşevi gibi mekanlar yer alır. Büyük planlı konaklarda hareme bağlı aşevi ve selamlık arasında döner dolap yer alır. Üst kat harem katıdır. Burada çardak denilen sofa ve onun köşelerinde odalar yer alır. Anne-baba, oğul, gelin, çocuk odaları vardır. Başoda ise anne ve babanın odasıdır (Bayazıt, 2014).

Kıranköy evlerinin büyük bir kısmı Rumlara aittir. Bu evlerinde zemin katları taş duvarlarla yapılmıştır. Bazılarında yola açılan ve iş yeri olarak kullanılan dükkânlar vardır. Çoğunun zemin katında ve zemin kat altında şarap depolamak için mahzenleri vardır. Şehir ve Kıranköy’deki evlerin ortak özellikleri kullandıkları inşaat teknolojisi ve malzemeleridir. Zemin katlar genellikle taş duvarlarla yapılmıştır. Geniş açıklıklar çevredeki ormanlardan getirilen ahşap kalaslarla ve taban tahtaları ile geçilir. Ara ve üst katlar ahşap karkastır. Ara dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır.

Bağlar bölgesinde ise yazın taşınılan geniş bahçeler içinde büyük konaklar yer almaktadır. Yaz başında Şehir’den buraya taşınılır. Buradaki yapıların cephesi zemin katı taş duvarlarla dışa kapalıdır. Bahçe içerisinde olduğunda ya da bahçeye açılan taraflarında

pencere ve kapılar bulunmaktadır. Komşularla bu konakların aralarındaki bahçe duvarları daha alçaktır ve kadınlar bu duvarlardaki kapılardan geçerek birbirini ziyaret ederler. Yazdan kışa hazırlık bağ evlerinde ve bahçelerinde toplanan meyve ve sebzelerle yapılır. Evlerde bulunan dış çardaklar yazın meyve, sebze kurutmalarında kullanılır. Bu bölgede herhangi bir dükkâna ya da iş yerine rastlanılmaz. Bağlarda Türk ve Rum evleri ayrı yerlerde yer almazlar.

Safranbolu evlerinin yerleşim düzenleri, birbirine olan konumları, yeşil doku ile ilişkileri çevre ve iklime uyumun önemle göz önünde bulundurulduğu Şekil 19’da görülmektedir. Yapıların inşasında kullanılan malzeme ve bileşenlerin mekânlar ısıl konforu sağlamaya dönük olarak akılcı bir şekilde tasarlanmıştır. Yazın serin kalabilen yazlık mekânlar, kışın ise, diğer odalara göre daha sıcak ve ısıtıldığında ısınıp kolay kaybetmeyen "kışlık oda"lar akılcı tasarımın unsurlarıdır (Ulukavak, 2010).

Şekil 19: Hıdırlık tepesinden Safranbolu evlerine ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2015).

Safranbolu evleri yüzyıl önceki Türk yaşayışını çok iyi yansıtan sağlam bir mimarlık bilgisi ile kurulmuşlardır. O devrin ekonomik kaynakları, kalabalık aile yapısından doğan yaşama biçimi, sanata dönüşen teknolojisi Safranbolu evlerini biçimlendirmiştir. Kent ve mahalle dokusundan evin bölümlerine kadar yüzyılların deneyinde geçmiş ve gelenekselleşmiş bir mimarlık ürünü olarak görülmektedir (Günay, 2003).

Safranbolu Çarşı'nın en büyük yerleşim özelliği ise farklı meslek gurubu dükkanların ve sokakların eğimli arazide inildikçe yerini iş icabı daha zor ve kirlilik çıkaran dükkanlara bırakmasıdır. Örneğin, yukarı Çarşı'dan itibaren şekerçiler, saatçiler, kuyumcular, bakkallar, berberler, manifaturacılar daha da inildikçe, kunduracılar, kasaplar, semerciler, demirciler, bakırcılar, kalaycılar ve en alt bölümde ise meslek icabı en zor ve kirliliği en çok olan tabakhaneler yer almaktadır. Şekil 20'de Arasta çarşısına ait bir görünüm verilmiştir. Bu özellik esnafın olduğu kadar, iş yerlerinin ve müşterilerinin de birbirinden rahatsız olmamaları bakımından büyük bir önem taşımaktadır (Tunçözgür, 2002).

Şekil 20: Safranbolu Arasta Çarşısı'na ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOĞENÇ 2015).

3.3 Çalışma Alanının Planlanma Evreleri

Safranbolu kasabasının ilk imar planı 11/8/1936 tarihinde Bayındırlık Bakanlığınca tasdik edilmiştir. Safranbolu'nun yeni imar planının özelliklerini belirlemek üzere 27/4/1945'de belirlenen yazıyla Karabük harita ve imar durumlarını incelemek ve yeni yapılacak Safranbolu imar planına göre kasaba yeri ve gelişmesi üzerinde incelemelerde bulunmak

üzere bir heyet kurulmuştur. Bu heyet Safranbolu’da yaptıkları incelemeler sonucunda tespit ettikleri esaslar üzerine bir protokol düzenlemişlerdir (Kuş, 2009).

Safranbolu’nun ilk imar planını hazırlayan Mühürhassıs Şehirci Mimar Burhan Arif Ongun’dur. Kent merkezinin Bağlar ile Kıranköy arasındaki Hastarla mevkiine kaldırılmasının yasal ve yönetsel dayanağı Ongun’un hazırladığı 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığınca onaylanan Safranbolu imar planıdır.

Günümüzde üzerinde İşçi evleri, Memur evleri, Ata evleri, Perşembe pazarı, Meslek Yüksek Okulu, Kaymakamlık binasının yer aldığı bir çok tarla kamulaştırılarak Belediye mülkiyetine geçmiştir.

Safranbolu’nun kurumsal olarak korunması konusunda ilk adım İller Bankası tarafından atılmıştır. Safranbolu imar planı için yapılacak proje yarışması için hazırlanmış raporda “Eski kasaba bölgesindeki müstesna karakter bozulmamalı, bu kısımdaki binaların eskimleri halinde dış görünüşleri muhafaza edilerek tamir edilme yoluna gidilmelidir” denmektedir. 1967 yılında İller Bankası, Gündüz Özdeş’in İmar planını onaylamıştır.

Bu planda Şehir’in idari ve ticari özellikleri korunurken, Hastarla’da yeni konut bölgeleri belirlenmiştir. Safranbolu’yu konut ve yerleşim alanı, Karabük’ü iş ve ticaret merkezi olarak belirleyen bu plan iki ilçe merkezini bir arada değerlendirmektedir. Gündüz ÖZDEŞ bu planda Safranbolu’ya Karabük’ün yatakhane olma işlevini vermiştir. Fakat Safranbolulular bu işlevi benimsememişlerdir. Safranboluluların ısrarlı baskıları sonucu, imar planı değişikliği pazarlık usulüyle İdil Baran’a yaptırılmıştır. Plan tadilatı 1975’te onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Safranboluların talebi üzerine Baran İdil’e bir İmar Planı ve İmar Yönetmeliği yaptırılmıştır (Bayazıt, 2014).

23 Eylül 1978’de İTÜ Mimarlık Fakültesi Dekanlığı ile Kültür Bakanlığı ile Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı konusunda bir protokol imzalanmıştır. Doğan Kuban, Metin Sözen ve Kani Kuzucular tarafından başlatılan plan 1986 yılında İsmet Okyay tarafından tamamlanmış ve 1986 yılında “Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu” tarafından onaylanmıştır. Planla birlikte Çarşı ve Bağlar sit alanı olarak belirlenmiştir. Türkiye’de Koruma Amaçlı İmar Planı ilk kez Safranbolu için yapılmıştır.

2 Mayıs 1985 tarihinde Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulu Bağlar ve Çarşı bölgesinde yer alan iki kentsel sit alanı ve doğal sit sınırlarındaki 810 sivil mimarlık örneği, 165 anıt eserin tesciline karar vermiştir. Aynı kararlar şehri koruma imar planının belediyece yaptırılması benimsenmiştir.

Bu planda kentsel sit sınırları içinde verilen yapılaşma yoğunlukları mevcut yapılaşma yoğunluğundan daha az olması, dokunun korunmasında elverişli imkânlar yaratmaktadır. Zira tescilli olmayan bir konut yıkılıp yeniden değişik bir tarzda inşa edilmek istendiğinde, plandaki yapılaşma emsali saha az elverişli olduğundan ev sahibi bu amacını evinini “adi onarım” yoluyla sıhhileştirir. Böylelikle kentsel doku tescil edilmemiş ancak sivil mimari örneği sayılabilecek çok sayıda konut da korunmuş ya da organik doku içinde konumunu muhafaza etmiş olacaktır (Okyay, 1986).

Safranbolu Koruma İmar Planı yapım çalışmaları Prof. Dr. İsmet Okyay tarafından hazırlanarak 1990 yılında tamamlanmış ve Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma ve Bölge Kurulu'nun 27.11.1990 tarih ve 1500 sayılı kararı ile yürürlüğe sokularak "Korumanın Başkenti" unvanını hak edecek bir aşama kaydedilmiştir.

1968 planıyla orantılı olarak 1990 planında nüfus yoğunluğunun artacağı alan olarak Bağlar Bölgesi öngörülmüştür. 2010 yılı Koruma Amaçlı İlave Revizyon Uygulama İmar planının yürürlüğe girdiği tarihe kadar yapılaşma Bağlar Bölgesinde nispeten yoğunluk göstermiştir.

İmar planında öngörülen yapılaşma koşullarına göre yapı büyüklüklerinde uyum sağlanması amacıyla parsel ölçeğinde düzenlemelere gidilmesi fikri esas alınarak planlama koşulları oluşturulmuştur.

1990 planının açıklama raporunun giriş kısmında "Plan revizyonunu üstlendiğimiz kentsel alanın planlanması koruma altındaki sit alanları dahil Safranbolu kent bütününden bağımsız ele alınması düşünülemeyeceği gibi, planlama sürecinde alınan kararlar bir yandan yeni gereksinimlere cevap vermesi gerekirken diğer yandan koruma altındaki sit alanlarının gelecekteki kaderi açısından önem taşımaktadır." İfadesi kullanılarak Safranbolu'da korumaya tekrar vurgu yapılmıştır.

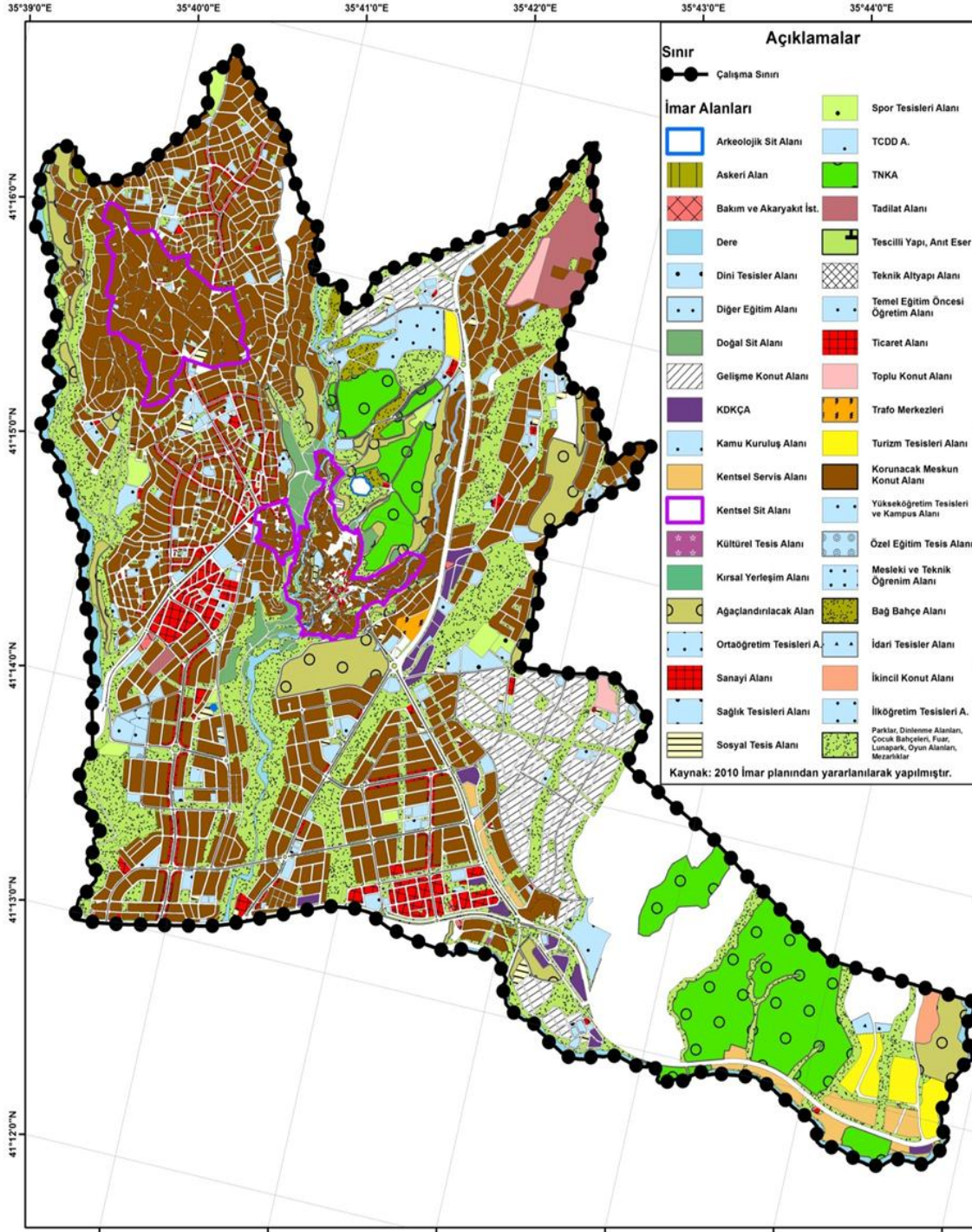
Planda kentsel sit sınırları içinde verilen yapılaşma yoğunlukları mevcut yapılaşma yoğunluğundan daha az olması, dokunun korunmasında elverişli imkanlar sağlamaktadır. Koruma altında olmayan (tescilli olmayan) bir konut, yıkılıp yeniden değişik bir tarzda inşa edilmek istendiğinde, plandaki yapılaşma emsali daha az elverişli olduğundan, ev sahibi bu amacını evini “adi onarım” yoluyla sıhhileştirilecektir. Böylelikle kentsel doku tescil edilmemiş ancak sivil mimari örneği sayılabilecek çok sayıda konut da korunmuş ya da organik doku içinde konumunu muhafaza etmiş olacaktır (Okyay, 1986).

Safranbolu Belediye Meclisinin 05.02.2010 tarih kararı ile Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na önerilen Kentsel Sit Alanları ve Etkileme Geçiş Alanını kapsayan Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanmıştır.

Bu plan yörenin doğal, kültürel, ekonomik ve estetik değerlerini koruyan, bu değerlere katkı sağlayan ve geliştiren, çevresel kaliteyi yükselten, sürdürülebilirlik ilkesine dayalı bir planlama yaklaşımını içermektedir. Hedef yılı 2025 olan İmar Planında korunması gerekli, kültürel ve doğal varlıkların sağlıklılaştırılarak olanaklar çerçevesinde çağdaş yaşam koşullarına uygun kullanımını ve ekonomik, sosyal kaynak olarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

2010 yılında Anakent Planlama Yapı Yatırım A. Ş. İsmet Okyay'ın Koruma Amaçlı İmar Planı'nı revize etmiştir. Bu revizyon ile koruma alanı büyütülmüş, Bağlar bölgesinde parsel büyüklükleri 1300 m² ye indirilmiştir. 2010 yılına ait İmar Planı Şekil 21'de verilmiştir.

Şekil 21: Safranbolu kentsel sit alanlarının İmar Planı içerisindeki konumu (Çizen: Çiğdem BOĞENÇ 2016).

3.4 Safranbolu'nun Zamanla Değişimi ve Yaşanan Sorunlar

Geleneksel yerleşimler, toplum sağlığı için temel gereksinimler olan güneş, hava ve yeşillik öğelerinin de gündelik yaşantıdan eksik olmayacağı biçimde kurulmuşlardır. Topoğrafyaya göre yerleşim, çevredeki hava akımlarından ve gün ışığından tüm yerleşim düzeyinde yararlanmayı mümkün kılmaktadır (Yıldırım vd., 2009).

Şekil 22'de topoğrafya ile uyumlu evlere ait bir görünüm verilmiştir. Eski toplumlar güneş ışığı, ısı ve hava akımlarından en verimli şekilde faydalanmak üzere evlerini inşa etmişlerdir. Doğal ve kentsel dokuların uyumlu birlikteliği; her evin avlusunda meyve ve sebze yetiştiriciliği ile yaşam alanına yeşil bir görünüm kazandırılmışlardır.

Şekil 22: Topoğrafyaya uyumlu ve komşuların güneş ve manzarasına saygıyı gözetten Safranbolu Evleri (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2015).

Sanayileşme ile birlikte modern kentleşme sürecine girilmiş, nüfusun artışı hızlanmış, değer sistemlerinde ve politik sistemlerde büyük değişimler başlamış, teknoloji, toplumsal yapılarda belirleyici bir unsura dönüşmüştür (Erkan, 1991). Sanayileşme ile birlikte insanın doğal kaynaklar ve geleneksel yerleşimler üzerindeki baskısı belirgin bir şekilde artmaya başlamıştır. Bu baskı doğal çevre ve geleneksel yaşam kültüründe kirlenme ve bozulmanın temelini oluşturmuştur. Zaman içerisinde hem toplumlar ayrılmış hem de geleneksel

yerleşmeler değişim ve dönüşüme uğramıştır. Süreç içerisinde birçok geleneksel yerleşim ya terkedilerek yok olmaya bırakılmış ya da kentsel dönüşüm, yayılma baskısı ve yanlış politikalar sonucu değişim yaşamıştır.

Cullen (1961) '*Townscapes*' adlı eserinde özgün yerleşmelerin yeni tasarım uygulamalarıyla nasıl karactersizleştirildiğine ve mekan algısının nasıl yok edildiğine dikkati çekmektedir. Oysa Cullen 1961'e göre 'yerleşimler toplum içindeki ilişkilerin sanatı' olarak tanımlarken yerlerin ayırt edici özelliklerine ve değerlerine vurgu yaparak çevreyi oluşturan tüm öğelerin birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

3.4.1 Ulusal Dünya Miras Alanı Yönetim Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar

Safranbolu Dünya Miras Alanına İlişkin Bir Yönetim Planının Bulunmaması: UNESCO'nun tavsiye kararı ve Yönetim Planı olmayan miras alanlarının listeden çıkarılma tehdidi ile yüz yüze olmasına rağmen halen Safranbolu'nun yönetim planı bulunmamaktadır.

Kültürel mirasın korunması için "Yönetim Planı" hem UNESCO' nun tavsiye kararı olması hem de "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" la yapılan değişikliklerle yönetim alanı ve yönetim planı kavramları tanımlanmış ve koruma ve planlama sistemi içine alınmış olmasına rağmen 1994 yılında UNESCO Dünya Miras listesine girmiş olan Safranbolu için Alan Yönetim Planı henüz hazırlanmamıştır. Safranbolu için Alan yönetim planının gerekliliği bazı kamu kurumları tarafından anlaşılmış olsa da bazıları için Safranbolu'nun alan yönetim planına gerek duymadan da korunabildiği düşünülmektedir.

Safranbolu'nun korunması ve geleceğe aktarılması gereken değerleri konusunda da Kamu kurumları, STK'lar ve işletmecilerin değerlendirmeleri birbirlerinden çok farklılık göstermektedir. İlgili taraflar Safranbolu'nun korunmasında ortak vizyon üretememekte ilke ve stratejiler belirlemede zorluklar yaşamaktadır.

Özellikle kamu yöneticileri ve işletmeciler arasındaki ortak çalışma kültürünün yerleşik olmaması koruma sürecinin başarılı olarak yürütülmesine engel olmakta DMA Safranbolu bu süreçte "Korumanın Başkenti" statüsünü kaybetme ile yüz yüze kalmaktadır.

Başarılı bir Alan Yönetim Planının ön koşulu birlikte çalışma kültürünün yaygınlaşması ile mümkündür. Oysaki kültürel mirasın korunmasında “Yönetim Planı” temel zorunluluk olmasına rağmen alan Yönetim Planı’nın çok aktörlü olması, karar verme, uygulama, izleme ve denetleme süreçlerinin birlikte yürütülmesi gerekliliği yöneticiler tarafından dezavantaj olarak algılanmakta bu nedenle Safranbolu için Alan Yönetim Planı’nın hazırlanması ertelenmektedir.

Yönetim Yapısı: Safranbolu Karabük ili’ne bağlı ilçe sınırları içerisinde yer alması nedeniyle, Karabük Valiliği, Safranbolu Belediyesi ve Safranbolu Kaymakamlığı alan yönetiminde sorumlu olan idari makamlardır. Ancak Dünya Miras Alanının Safranbolu’da yer alması nedeniyle Safranbolu Belediye Başkanlığı, alan yönetimindeki en önemli kurumdur. Ayrıca Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ile Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Safranbolu’ya ilişkin alınan kararlar ve uygulamalarda söz sahibidirler.

Finansal Kaynakların Yetersizliği: Miras alanının korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Karabük Valiliği, Safranbolu Kaymakamlığı, Safranbolu Belediye Başkanlığı başta olmak üzere, kamudan tahsis edilen ya da sağlanan parasal kaynaklar ve yatırımlar bulunmaktadır. Ancak bu kaynaklar çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu kaynaklar ile projeler üretilip, restorasyon, bakım, onarım ve altyapı çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Var olan bu kaynakların nasıl ve nerede kullanılacağı genel kriterler ile öncelik sıralamasıyla belirlenmelidir. Dünya Miras Alanının Ziyaretçi Yönetim Planı bulunmamaktadır.

Koruma Çalışmaları: 1976 yılında koruma altın alınan kent korumada örnek kent konumundadır. Yapılan gözlem ve incelemeler ile kişisel görüşmeler sonucu son yıllarda restorasyon konusunda yaşanan sıkıntılar korumanın tam anlamıyla yapılamadığını göstermektedir.

Ayrıca koruma sadece maddi kültür varlıkları için değil evin içindeki yaşam kültürünü de özgün niteliğiyle yaşatmak için de yapılmalıdır. Koruma da turizm amaç değil araç olmalıdır.

1939 yılında Karabük Demir-Çelik fabrikalarının üretime başlaması, Safranbolu'nun 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine alınması ve gelişen ve değişen yaşam koşulları geleneksel aile yapısı olmak üzere, bölge halkının geçim kaynağını ve yaşam koşullarını değiştirmiş, buna bağlı olarak da Safranbolu'nun tarihsel rolü kaybolmuş ve özgün karakterini oluşturan ortak şuur erozyona uğramıştır. 1939 yılında Karabük Demir Çelik Fabrikasında üretimin başlamasıyla birlikte fabrikada işçi olarak çalışmak Safranbolu'daki temel üretim sektörlerine (safran, çavuş üzümü, sebze-meyve üreticiliği ve hayvancılık) tercih edilmiş ve böylece Safranbolu bölgedeki ekonomik üstünlüğünü de kaybetmiştir.

Karabük ülkemizde hava kirliliğinin en yoğun olduğu yerleşim yerlerinden biridir. Sanayileşmeye bağlı olarak Safranbolu'da yaşanan bir diğer problem de hava kirliliğidir. Vadi içerisine yerleşmiş ve etrafı dağlar ile çevrili kentsel alanda hava kirliliğinin artmasına neden olmaktadır. Bu koşullara bağlı olarak ortaya çıkan hava kirliliği hem kentteki yaşamı olumsuz etkilemekte hem de doğal-kültürel peyzaja zarar vermektedir.

Geleneksel yaşam kültüründe ticari faaliyetlerden (tarım, hayvancılık, dericilik, el sanatları) elde edilen gelir yerini daha çok turizmden elde edilen gelire bırakmıştır. Zamanla kalabalık aile yaşantısının çekirdek aile yapısına dönüşümü de geleneksel konut yapısına da yansımış bu konutlar bir yandan dışarıdan göç eden ailelere satılırken diğer yandan da ziyaretçilerin konaklayabileceği ya da gezebildiği mekânlar haline gelmiştir. Günümüzde modern olmaya öykünen toplumların aceleci tavrı eski geleneklerin birçoğunun terk edilmesini beraberinde getirmiştir.

Günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına (Safranbolu evlerinin avluları sebze ve meyvelerin yetiştirildiği, hayvanların barındığı, ürünlerin depolandığı bir tarımsal üretim ve depolama işlevi görmekteyken bugün rekreasyon kaygısının ön plana alındığı mekanlar haline gelmiştir) kullanıma kapatılan ya da varlık nedenine uymayan farklı fonksiyonlar ile yeniden değerlendirilmeye yapılar ve örüntüler toplumsal belleğimizdeki yerini kaybetmeye başlamıştır.

Bir diğer sorunda geleneksel dokuların yenilenmesi ve çağdaş yaşama uyarlanmasında karşımıza sıkça çıkan özgün olmayan onarımlar konusudur. Aslına uygun olmayan onarımlar, işinin ehli olmayan ustalar, aslına uygun olmayan malzeme kullanımı, evlerin

sadece dış yüzeylerinin onarımı, finansal yetersizlikler, yeni işlev verilmeden yapılan onarımlar vb. nedenlerle restorasyon çalışmalarından beklenen fayda sağlanamamaktadır.

Hatalı restorasyonlar yerine getirilemez tahribatlar meydana getirmektedir. Şekil 23’de özgün doku ile uyumsuz bir döşeme taşı uygulamasına ait görünüm verilmektedir. Zaman içinde işlevsel ve fiziki olarak eskimiş geleneksel yapıların restorasyon ve koruma çalışmaları sadece yapının fiziksel olarak iyileştirilmesi olarak kalmamalıdır. Yaşam döngüsünü devam ettirecek bir işleve göre bakımı ve onarımı yapılmalıdır.

Şekil 23: Safranbolu Çarşı’da özgün taş doku ile uyumsuz yeni bir döşeme uygulaması (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Safranbolu’nun dar sokaklarındaki arnavut kaldırım taş kaplama dokusu bahçe duvarlarından da devam ettiği için yollara genişlik vermektedir ” (Günay, 2003).

Şekil 24: Safranbolu'nun arnavut kaldırımlı sokak döşemelerine ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Şekil 24'de görülmekte olan arnavut kaldırım taş kaplama yollar rasyonel çözümlerdir, geleneksel yerleşim için çok önemli bir ayrıntıdır ve korunmalıdır. Oysa son yıllarda yapılan arnavut kaldırım taşları yerine küp taşları kullanılması, altyapı çalışmaları sırasında mevcut arnavut kaldırımların özensizce sökülerek istiflenmesi yetersiz ve özensiz çalışmaların yapıldığını bize göstermektedir. Şekil 25'de Çarşı'da sokak döşemesine ait kötü görünüm verilmiştir. Bu çalışmaların arkeolojik hassasiyet ile yapılması gerekmektedir.

Şekil 25: Tarihi Çarşı'da çökmüş arnavut kaldırımları ve arnavut kaldırımlar ile uyumsuz döşeme örnekleri (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Safranbolu’da korumacılık ve restorasyon konusunda çok ortaklı mülkiyet durumundan dolayı da bazı problemler yaşanmakta çok ortaklı mülklerin bakım ve onarımında ortaklar arasında uyuşmazlıklar olmaktadır. Şekil 26’ da restorasyonu yapılmamış tarihi evlere ait görünüm verilmektedir.

Şekil 26: Tarihi Çarşı’da restorasyonu yapılmamış konut örneği (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Anıtsal nitelikteki kültürel mirasın korunması ve restorasyon işleri de, yap-işlet türü modellerle özelleştirme konusu olmuştur. Safranbolu’da restorasyon çalışmaları son yıllarda işin uzmanı olmayan kişiler tarafından bilimsellikten uzak olarak yapılmakta geri dönüşü mümkün olmayan hatalara neden olmaktadır.

3.4.2 Alan Düzeyinde Yaşanan Sorunlar

Ziyaretçi planı eksikliğinden kaynaklanan sorunlar: İncelenen çalışmalar ve yapılan görüşmeler sonucu Dünya Miras Alanı Safranbolu’nun ziyaretçi ihtiyaçlarını karşılamada kısmen de olsa yeterli olduğunu gösterirken Şehir, Kıranköy ve Bağlar kesimi için aynı şey söylenememektedir. Alanda yaşanan ziyaretçi yoğunluğu yeni konaklama tesislerinin gereksinimini doğurmuştur. Hızlı ve bilinçsizce bir şekilde evlerin konaklama tesislerine

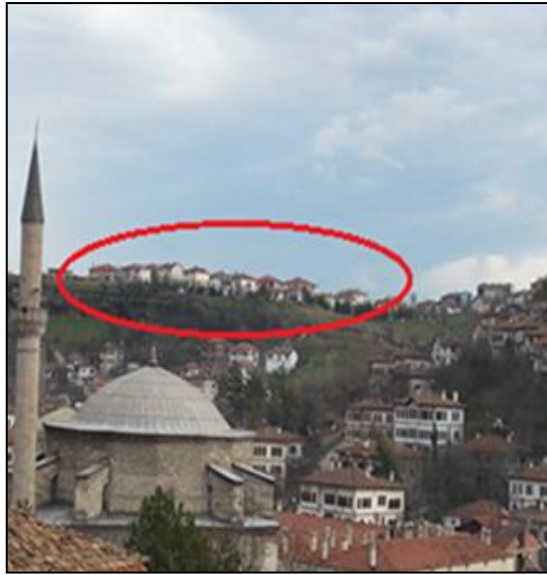

dönüşümü sonucu tarihi konaklar geleneksel mimari özelliklerini kaybetme ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Şekil 27’ de bu duruma örnek bir Safranbolu evi görülmektedir.

Şekil 27: Geleneksel konuttaki oturma odasının pansiyonculuk sonrası yatak odasına dönüşümüne ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Yapılaşmaya bağlı sorunlar: Dünya Miras Alanı Safranbolu’nun doğu ve güneydoğu kesimindeki yüksek alanlar üzerindeki yapılaşma miras alanı üzerinde baskı oluşturmakta ve tarihsel kent dokusunu görsel bakımdan bozmaktadır. Bu duruma ait bir fotoğraf Şekil 28’ de verilmiştir.

Şekil 28: Yapılaşmanın tarihi kent üzerindeki baskısına ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Safranbolu’da yeni yapıların tasarımında yeni yapıya eski görünüme vermeye çalışılmakta bu da başarısız sonuçlar doğurmaktadır (yeni yapılan adalet sarayı, Çarşı’daki ilkokul vb.). Safranbolu’da benzetme cepheli yapılardan kaçınılmalıdır.

3.5 Bölüm Değerlendirmesi

Kendi içine kapalı ekonomisi ile çok fazla değişmeden günümüze kadar gelen Osmanlı kenti Safranbolu Batı Karadeniz bölgesinde yer almaktadır. Safranbolu geleneksel Türk konutlarının en güzel örneklerini günümüze kadar getirebilen nadir kentlerimiz arasındadır. Safranbolu sahip olduğu doğal kaynakların zenginliği ile ekonomik yapısını tarım, hayvancılık, dericilik, demircilik ve orman ürünleri üzerine kurmuştur. Fakat Türkiye’nin ilk ağır sanayisi Karabük Demir Çelik işletmelerinin üretime başlaması ile hem ekonomik yapı da hem de kentleşmede hızlı bir değişim yaşanmıştır. Yaşanan bu hızlı kentleşme geleneksel aile yapısından çağdaş topluma geçiş sürecinde Safranbolu’nun kendini koruyan kent unvanını kaybetmesine neden olmuştur. Bu değişimle beraber Safranbolu korunması gereken kent durumuna gelmiştir. Bugün yapılmakta olan bir takım koruma faaliyetleri ile Safranbolu’nun korunması için çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bu faaliyetler koruma ve gelişmenin bir arada yürütüldüğü çalışmalar olması durumunda Safranbolu sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerini geleceğe nesillere aktaracaktır.

BÖLÜM 4

DÜNYA MİRAS ALANI SAFRANBOLU İÇİN SWOT ANALİZİNİN UYGULANMASI

Tez çalışması kapsamında sistematik bir SWOT analizi ve Alan Yönetim Planının hedeflerinin detaylı bir şekilde tespit edilmesi için ilk olarak DMA Safranbolu Alan Yönetim Planının temaları belirlenmiştir. Temalarının tespiti için aşağıdaki konu başlıkları ile ilgili olarak;

- Safranbolu’da Yönetim Planı gereksinimi,
- Safranbolu’da koruma,
- Safranbolu’da kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi,
- Safranbolu’nun fırsatları ve Safranbolu’yu tehdit eden unsurlar,
- Gelecekte arzulanan Safranbolu ve bu beklentilerin karşılanması için yapılması gerekenler,

Hakkında paydaşlarla yüz yüze yapılandırılmamış görüşmeler de bulunulmuştur. Bu görüşmelerin sonucunda çıkan bulgular değerlendirilerek Alan Yönetim Planı’nın temaları belirlenmiştir. Bu aşamada ayrıca UNESCO heyetinin 1994 ve 2014 yıllarında Safranbolu’da yaptığı incelemeler sonucu yazılan raporlardan da faydalanılmıştır.

Alanın mevcut durumunun tespiti ve paydaşların alan hakkındaki beklentilerini belirlemeye yönelik yapılan görüşmeler ve incelenen raporlar sonucunda aşağıdaki konu başlıkları Alan Yönetim Planı’nın temaları olarak belirlenmiştir.

DMA Safranbolu Alan Yönetim Planı’nın hedeflerinin belirlenmesi sürecinde SWOT analizinde kullanılan temalar Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: SWOT analizinde kullanılan temalar.

Yüz Yüze Görüşmeler Sonucu Belirlenen Temalar
Yönetim ve Eşgüdüm
Turizm ve Tanıtım
Koruma ve Planlama
Kültürel Yapı ve Kültürel Mirası Destekleyen Ekonomik Girdiler
Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma
Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi

İkinci aşama olan hedeflerin belirlenmesi aşamasında ise belirlenen temalara yönelik hedefleri tespit etmek için paydaşlarla (Merkezi ve yerel yönetim yetkilileri, Özel Sektör yetkilileri, Uzmanlar, Yöre halkı) yarı yapılandırılmış derinlemesine yüz yüze görüşmeler de bulunularak DMA Safranbolu ile ilgili paydaşlardan detaylı bilgiler alınmıştır. Görüşmeler esnasında Yönetim Planı hedeflerinin belirlenmesi amacıyla tespit edilen 6 tema ile ilgili olarak paydaşlara çalışma alanına özel SWOT (Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizi yaptırılmıştır. SWOT grupları; Üstünlükler (Strengths), Zayıflıklar (Weaknesses), Fırsatlar/Olanaklar (Opportunities) ve Tehditler/Tehlikeler (Threats) olarak dört ana başlık altında toplanmaktadır. Çözümlemelerinde en çok önem teşkil eden içsel ve dışsal faktörler incelenerek SWOT listelerinde ortaya konmaktadır. Stratejik planlamanın yapıldığı süreçte, içsel ve dışsal faktörler arasında başarılı bir denge kurulmaktadır. Aynı zamanda SWOT çalışmaları alternatif stratejilerin ele alınmasında, karşılaştırılmasında ve en uygun olanının belirlenmesinde de kullanılabilir. Bu nedenle SWOT çalışması başarılı bir şekilde yapıldığında stratejilerin belirlenmesinde önemli bir araçtır (Yılmaz 2007). SWOT çevresel faktörlerin detaylı bir şekilde incelenerek fırsatların tespiti, tehditlerin neler olduğu, güçlü yönler ve zayıf yönlerin ortaya konulması sürecini kapsayan bir analiz sürecidir. SWOT çalışmalarında çeşitli bilgi aktarımını sağlayan analizler yapıldığında elde edilen bilgiler ile gelecek için daha net öngörüler kazanılabilecektir. SWOT analizi sonucunda;

- Güçlü yönler ve fırsatlardan faydalanılabilir.
- Zayıf yönler güçlü yönlere dönüştürülerek stratejiler geliştirilebilir.
- Tehditler güçlü yönler ile bütünleştirilerek fırsatlara dönüştürülebilir.

- Çalışma kapsamında, SWOT analizi için görüşme yapılan paydaşlar aşağıda yer almaktadır.

Safranbolu Paydaşları

1. Karabük Valisi Orhan ALİMOĞLU
2. Karabük İl Afet ve Acil Durum Müdürü Dr. Gazanfer ERBAY
3. Karabük Orman İşletme Müdürü Ahmet IŞIK
4. Karabük Orman İşletme Müdürlüğü Mühendis İsmail SEVİMLER
5. Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Mustafa SUCU
6. Karabük Kent Konseyi
7. Karabük Belediyesi İmar Müdürlüğü
8. Safranbolu Belediyesi Eski Başkanı Kızıltan ULUKAVAK
9. Safranbolu Belediye Başkanı Dr. Necdet AKSOY
10. Safranbolu Kaymakamı Murat BULACAK
11. Safranbolu Belediyesi Gazeteci yazar Aytekin KUŞ
12. Safranbolu Belediyesi İmar Müdürlüğü (Çeşitli meslek temsilcileri)
13. Safranbolu Arasta Çarşısı Zanaatçıları
14. Safranbolu Turizm Tesisi işletmecisi ve Y. Mimar İbrahim CANBULAT
15. Karabük Üniversitesi Şehir Plancısı Doç. Dr. Suat ÇABUK
16. Karabük Üniversitesi Peyzaj Mimarı Yrd. Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ
17. Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Levent AYTEMİZ
18. Karabük Üniversitesi Restorasyon Bölümü Öğretim Görevlileri
19. Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
20. Safranbolu İlçe Özel İdare Müdürlüğü
21. Safranbolu Muhtarlar Derneği
22. Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı
23. Safranbolu'daki diğer Dernek Başkanları
24. STK'lar içindeki ilgili personel ve uzman grubu temsilcileri

Merkezi ve yerel yönetim yetkilileri, çalışanları, kamu kurum yetkilileri ve çalışanları ve yöre halkı ile yapılan yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmelerde kullanılan açık uçlu sorular aşağıdaki gibidir;

- Tarihi kent Safranbolu ile ilgili gelecek beklentileriniz nelerdir?
- DMA Safranbolu'nun güçlü ve zayıf noktaları nelerdir?
- DMA Safranbolu'nun fırsatları ve tehditleri nelerdir?
- Gelecekte nasıl bir Safranbolu hayal ediyorsunuz?
- Gelecek beklentilerinin karşılanması için yapılması gereken çalışmalar nelerdir?
- Safranbolu kentsel peyzajının kentin imajını olumlu katkısı var mı?

Yapılan SWOT analizi ile Dünya Miras Alanı Safranbolu'daki mevcut duruma yönelik analizlerin tespiti ortaya konulmuştur ve elde edilen bulgular sistematik olarak değerlendirilmiştir. DMA Safranbolu'nun güçlü ve zayıf yanları ile tehdit ve fırsatlarına yönelik analiz sonuçlarından hedefler belirlenerek yönetim planı eylemleri geliştirilmiştir. SWOT Analizleri İçin Kullanılan şablon tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: SWOT analizleri için kullanılan şablon.

	Güçlü Yönler	Zayıf Yanlar	Fırsatlar	Tehditler
Yönetim ve Eşgüdüm				
Turizm ve Tanıtım				
Koruma ve Planlama				
Kültürel Yapı ve Kültürel Mirası Destekleyen Ekonomik Girdiler				
Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma				
Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi				

DMA Safranbolu Yönetim Planı temaları, hedefleri ve eylemlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan tüm çalışmalar sonucunda tüm bulgular ve alan çalışmalarının ışığında literatür taramalarından faydalanılarak DMA Safranbolu için Alan Yönetim Planı geliştirilmiştir. Ayrıca kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi teması detaylı bir şekilde incelenerek alana yönelik kapsamlı önerilerde bulunulmuştur.

4.1 Yöntemin Araştırma Alanına Uygulanması Sonucu Elde Edilen Bulgular ve Hedeflere Yönelik Eylemler

Bu çalışmada, Safranbolu'nun doğal ve kültürel peyzaj bulguları kapsamında SWOT analizi çalışması ile elde edilen stratejik veriler değerlendirilmiştir. SWOT analizine ilişkin detaylı bilgilerin Bölüm 1'de yer aldığı çalışmada Dünya Mirası Safranbolu Alan Yönetim Planının Geliştirilmesine Yönelik olarak tema ve hedeflerin belirlenerek bu kapsamda konuyla ilgili meslek disiplinlerinden uzman görüşlerinin alınarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Konunun uzmanlarıyla görüşmeler sonucu belirlenen 6 tema ve SWOT analizi sonucunda elde edilen bulgular ve bulguların değerlendirilmesine yönelik eylemler aşağıda belirtilmiştir.

4.1.1 Dünya Miras Alanı Safranbolu'da "Yönetim ve Eşgüdüm" Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler

Dünya Miras Alanı Safranbolu'da "Yönetim ve Eşgüdüm" başlığı altında genel olarak Safranbolu ve Karabük'te yetkili kurumlar arası ve kurum içi eşgüdümünün yeterli ve verimli düzeyde olmaması, Yönetim Planının anlamının ve öneminin ilgili birimler tarafından tam anlamıyla algılanamamış ve kavranmamış olması ve bu çerçevede tespit edilen mevcut durum analizlerine bağlı olarak geliştirilen hedeflere yer verilmiştir. Bu bölümde alanı etkileyen "Güçlü Yanlar ve Fırsatlar", "Zayıf Yanlar ve Tehditler" hedeflerin belirlenmesinde yol gösterici olmuşlardır. Mevcut durum analizini ortaya koymak adına yapılan çalışmalar sonucu;

- Birçok kamu kurum ve kuruluşu tarafından Alan Yönetim Planı'nın biçim ve içerik açısından tam olarak bilinmediği,

- Kurum yöneticilerinin genellikle tarihi çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma konularında eşgüdümlü çalışmayı benimseyen bir tutum sergilememesi,
- Kurum içi ve kurumlar arası yetersiz eşgüdüm ve iletişim,
- Bazı kurum yöneticilerinin kendi kurumlarını lider karar mercii olarak telakki etmesi,
- Paydaşların Safranbolu ve korunan alanların yönetimi ve işlevleri konusunda farklı beklentilerinin olması.

Yönetim Planının anlamının ve öneminin bilinmemesi ya da yeterince anlaşılammış olması tespitleri doğrultusunda mevcut durumun irdelenmesine yönelik belirlenen hedef ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak SWOT analizleri kapsamında aşağıdaki eylemler belirlenmiştir: Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “yönetim ve eşgüdüm” temasına yönelik SWOT bulguları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: “Yönetim ve Eşgüdüm” temasına yönelik SWOT bulguları.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Bazı kamu kurum yetkililerinin Alan Yönetim Planının gerekliliğinin farkında olması ve bu yönde irade beyanı 	<ul style="list-style-type: none"> • Alan yönetimi planının bazı kurumlar tarafından ilave iş yükü olarak değerlendirmesi • İlgili kurum çalışanlarının Alan Yönetimini görev kapsamında değil, ilave iş yükü olarak görmesi • Yetkili kurumlarda Alan yönetimine katkıda bulunabilecek donanımlı teknik eleman kadrosunun bulunmaması
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Yerel yöneticilerin beldenin sorunlarına çözüm geliştirme konusunda duyarlı bir yaklaşım içinde olmaları • Yerel yöneticilerin kentle ilgili yapılacak bilimsel ve teknik çalışmalara olumlu bakışı 	<ul style="list-style-type: none"> • Alan yönetimi ile ilgili yasal mevzuatımızdaki boşluklar • Tarihi Çevre Koruma çalışmalarında birimler arasında eşgüdüm eksikliği • Kent yönetiminde söz sahibi mercilerde çalışanların kentin sahip olduğu değerlerin farkında olmayışı

Hedef 1 Alanda yetkili kurumlar arası etkin ve verimli bir örgütlenme sağlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Alan yönetimi planının kurgulanması ve uygulamaya geçirilmesi aşamasında kamu kurum ve kuruluşları, akademik topluluklar ve sivil toplum örgütleri başlıca paydaşlar arasında yer alacaklardır. Alan yönetimi plan temalarının belirlenmesi, tanımlanan hedeflere

ulaşılması ve eylemlerin gerçekleştirilmesi, söz konusu paydaşların eşgüdüm düzeyinin arttırılması ile mümkün olacaktır.

DMA Safranbolu ile ilgili yapılacak her türlü uygulama ve denetimde kurumlar arası mevzuata bağlı olarak bir takım kargaşalar yaşandığı görülmektedir. Öncelikle Yasal mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılarak, kurumlar arası görevler, yetkiler ve sorumluluklar açıkça belirlenmeli, fiziksel planlama ve uygulama çalışmaları için, donanımlı teknik kadro, kurum ve kuruluşlara görev verilmelidir. Eşgüdümün sağlanması ve sürekli denetimi için farklı kurumlardan ve disiplinlerden oluşacak bağımsız bir birimin oluşturulması gerekebilir.

Kurumların üzerinde hemfikir olabilecekleri katılımcı bir yaklaşım ve uzlaşma çerçevesi olarak tanımlanabilecek Alan Yönetim Planı DMA Safranbolu'da kurumlararası yetki çakışmasını önlemeye ve olası görüş ayrılıklarını ortadan kaldırmaya önemli katkılar sağlayabilecek bir araç olarak düşünülebilir. DMA Safranbolu'nun doğal ve kültürel değerleri ile korunabilmesinin alanda yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının, meslek odalarının, Sivil Toplum Örgütlerinin, alanda yaşayan ve ekonomik faaliyet gösterenlerin karar alma süreçlerine katılımının sağlanması ve ortak çalışma kültürünün geliştirilmesi ile mümkün olduğu söylenebilir.

Hedef 2 Yerel yönetimlerde çeşitli kademelerde görev yapan çalışanlara DMA Safranbolu hakkındaki farkındalığının arttırılmasına yönelik eğitimler verilmelidir.

Safranbolu'da tarihi çevre koruma konularında görev ve yetki sahibi olan kamu kurum ve kuruluşları, alanında uzman ve donanımlı personele ihtiyaç duymaktadır. Eğitimli ve nitelikli insan kaynağının varlığı Dünya Miras Listesinde kayıtlı bulunan bu kentin öneminin gerek bölge halkı gerekse genel kamuoyu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle bölgedeki yetkili kamu kurum ve kuruluşlarının yönetici, uzman personel ve teknik personel kapasitelerinin hızla geliştirilmesi hedeflenmelidir.

Safranbolu ve Karabük yerleşim birimlerinde kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar için bu doğrultuda eğitimler yaygınlaştırılmalı, ayrıca planlamada karar mercii konumunda

olan belediye meclis üyelerine yönelik olarak Alan Yönetim Planı hakkında sürekli ve düzenli seminerler düzenlenmelidir.

Yerel yönetimlerde, Alan Yönetim Planıyla ilgili her türlü bilgiye kolayca ulaşmayı sağlayacak elektronik bilgi sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılmalı, yerel yönetimler ve merkezi yönetim arasında çağdaş iletişim yöntemleri etkinleştirilmeli, böylelikle hizmetler kolaylaştırılmalı, kent bilgi sistemi kurularak, kentlerin arşiv sistemleri yenilenmelidir.

Planlamalarda, uygulamaları kolaylaştıracak, denetimi sağlayacak, ilgi gruplarını ve görevlerini tanımlayacak bir örgütlenme modelini içeren, yönetim planı kavramı geliştirilmelidir.

Hedef 3 Alan Yönetimi Planı'nın tanımlanması ve gerekliliğinin anlatılması sağlanmalıdır.

Alanda insan kaynağı kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılırken, kurumların ilgili birimlerinin Alan Yönetim Planının amaçları, içerikleri, ve uygulama stratejileri hakkında bilgilendirilmesi, eğitimler verilmesi gerekmektedir. Akademik ve sivil toplum örgütleri tarafından verilecek bu eğitimler kapsamında Alan Yönetimi Planı'nın gerekliliği kamu kurumları çalışanlarına detaylı bir şekilde anlatılmalıdır.

Alan yönetimi hakkında yönetim planı kapsamında bulunan tüm paydaşlara bilgilendirme toplantıları düzenlenerek, Yönetim Planı'nın ilgili tüm kurumlar tarafında amacına uygun olarak yürütülmesi sağlanmalıdır.

4.1.2 Dünya Miras Alanı Safranbolu'da "Turizm ve Tanıtım" Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler

Dünya Miras Alanı Safranbolu'da "Turizm ve Tanıtım" başlığı altında genel olarak;

- Koruma ve kullanma dengesi,
- Tanıtım ve turizm,
- Turizm çeşitliliğinin artırılması,

- Ziyaretçi yönetimi, konularında tespit edilen mevcut durum analizleri ortaya konulmuştur.

Bu bölümde alanı etkileyen “Güçlü Yanlar ve Fırsatlar”, “Zayıf Yanlar ve Tehditler” hedeflerin belirlenmesinde yol gösterici olmuştur. Mevcut durumu irdelemek üzere sürdürülen çalışmalar sonucunda;

- Safranbolu'da tanınmış bir gezi güzergâhının olmaması,
- Turizm rehberleri tarafından gezi rotasında Çarşı kesimine ağırlık verilmesi ve
- Kıranköy-Bağlar sit bölgesine zaman ayrılmaması,
- Bölgeye gelen turistlerin çoğu zaman günübirlik konaklaması ve konaklama sürelerinin az olması,
- Turist otobüsleri ve ziyaretçi otomobillerinin otopark sorunları,
- Bölgede alternatif turizm ortamlarının bulunmaması,
- Hedeflenen turist profilinin belirlenmemiş olması,

tespitleri doğrultusunda, mevcut durum analizlerine yönelik hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylemler belirlenmiştir. Dünya Miras Alanı Safranbolu'da “turizm ve tanıtım” temasına yönelik SWOT bulguları Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8: “Turizm ve Tanıtım” Temasına Yönelik SWOT Bulguları.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • UNESCO Dünya Kültürel Miras Listesi’nde yer alması • Coğrafi konum avantajı: Safranbolu'nun Ankara, İstanbul ve Bartın'a nisbeten yakın konumda olması • Korunmuş fiziksel/kentsel doku, orman-doğal çevre, özel vadi topoğrafyasının oluşturduğu kültürel peyzajın varlığı • Turizm Master planının tamamlanmış olması • Gelişmiş müzecilik altyapısı (Kent Tarihi Müzesi, Kaymakamlar Gezi Evi, Kileciler Gezi Evi) • Yeterli sayıda konaklama tesislerinin olması • Bölgede turizm hareketleri açısından cazibe oluşturan ekolojik kaynakların (Yayla, dağ, mağara ve yaban hayatı benzeri) varlığı • Mevcut eğitim, bakı, yükseklik ve rölyef enerjisi değerlerinin tarımsal turizm aktiviteleri açısından uygun olması • Tarımsal turizm potansiyelinin ve doğal yetiştirme alanı olan tarımsal ürün (Safran-Crocussativus ve Çavuş Üzümü -Vitisvinicera L.) potansiyelinin varlığı • Tarımsal üretim için yeterli sulama olanaklarının (Araç çayı, Dipsiz Göl, Konarı gölü) varlığı • Zengin bitki ve hayvan türlerine ve çeşitlerine sahip dünyaca ünlü Yenice Ormanları, Eski pazar Hadrianapolis antik kenti ve Eflani Göllerine olan yakınlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda Safranbolu Turizm yatırımlarının hangi düzeyde ve nitelikte olacağı konusunda çalışma yapılmamış olması • Safranbolu’da ziyaretçiler tarafından Dünya Miras Listesi’nde yer alan alanlar ziyaret edilirken ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından önemli diğer alanların tanıtımlarına yer verilmemesi • Ziyaretçilerin Safranbolu’da konaklama (geceleme) ve kalış süresinin kısa olması • Bölgedeki yöresel ürünlerin bir bütün halinde yeterince tanıtılmaması ve pazarlanamaması • Yöresel ve geleneksel ürünlerin ekonomik girdiye dönüştürülememesi • Hediyeelik eşya olarak Çin ve Uzak Doğu ürünlerinin satışa sunulması • Safranbolu'nun yerel değerleri hakkında rehberlik ve bilgilendirme hizmetlerinin yetersizliği • Belde ve yerel değerleri hakkında yanlış anlatımlar nedeniyle yaşanan bilgi kirliliği • Yerel halkın ticari faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programları bulunmaması • Yöreye özgü hediyeelik eşya üretiminin azalması • Ev kadınları tarafından üretilen el sanatları ürünlerinin pazarlama sorunları, buna yönelik kamu desteğinin sağlanmaması • Safranbolu ve yöresine özgü geleneksel yemeklerin (Safranbolu bükmesi, kuyu kebabı, etli yaprak dolması, yayım, peruhi vb.) üretilip tanıtılmaması • Turistik işyerlerinin çalışma saatlerindeki düzensizlik • Safranbolu katı atıklarının yakılması sonucunda oluşan kötü kokunun eski çarşıda ziyaretçileri rahatsız etmesi • Turizm hizmet sektöründe istihdam olanaklarının (garson, komi vs.) yetersizliği
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Dünya genelinde tarih, kültür ve doğa turizmine olan ilginin artması • Safranbolu ve çevresinin yıl boyunca farklı rekreatif ve turistik aktivitelere olanak sağlaması. <ul style="list-style-type: none"> • Safranbolu Belediyesi meslek edindirme kurslarında yöresel ürünlere yönelik eğitimlerin verilmesi • Yöre halkının kültür turizmine olan ilgisi <ul style="list-style-type: none"> • Kentte Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi’nin ve öğrencilerinin varlığı • Bölgede Turizm ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayabilecek sanayi kuruluşlarının varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Günübirlükçi ziyaretçilerin fazla olmasının konaklama tesislerinin işletimini ve yatırımlarını olumsuz etkilemesi • Ziyaretçiler tarafından büyük rağbet gören hediyeelik eşyaların üretiminde maliyet azaltılırken kalitenin düşürülmesi • Endüstriyel üretimden kaynaklanan hava kirliliği • Tarihi evlerin restorasyon çalışmaları sırasında bürokratik kademelerde yaşanan zorluklar • Restorasyon çalışmalarının yüksek maliyetli olması <ul style="list-style-type: none"> • Safranbolu'ya rakip turizm destinasyon merkezlerinin (Beypazarı, Taraklı, Mudurnu) artması • Sanayi kaynaklı çevre kirliliği sorunları

Hedef 1 Safranbolu ve yakın çevresi için öncelikle koruma-kullanma dengesi kurularak sürdürülebilirlik sağlanmalıdır.

Günümüzde turizm, sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik boyutlarıyla kompleks bir olgu haline gelmiştir. Ziyaretçilerin, ev sahiplerinin ve işletmecilerin turizmden beklentileri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kazanımın ağır basması, doğal ve kültürel kaynakların hızla tüketilmesine neden olmaktadır. Doğal ve kültürel miras alanları ile turizm arasındaki ilişki dinamiktir ve ziyaretçiler, ev sahipleri ve işletmeciler arasında paylaşılan değerlerin yanı sıra çatışan değerler söz konusu olabilmektedir. Bu ilişkinin günümüz ve gelecek kuşaklar için ortak bir paydada sürdürülebilir biçimde yönetilmesi gerekmektedir.

Kültürel mirasın koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınması, eşsiz kültürel mirasımızı tanıtmak ve tüm insanlığı bunları paylaşmaya davet ederek korumak açısından büyük önem taşımaktadır. Koruma ve kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkelerini bu doğrultuda belirleyerek, tanıtım ve turizm faaliyetleri ile ziyaretçi yönetimi konularında tespit edilen mevcut durum analizlerine bağlı olarak yeniden planlamak ve uygulamak gerekmektedir.

Bilindiği gibi, doğal ve kültürel mirasın sadece görsel bir değer olmadığı, bunun yanında koruma-kullanma arasındaki dengenin kurulmasıyla ekonomik bir değer olarak topluma fayda sağlaması da mümkündür.

Safranbolu ve Karabük ile ilgili hazırlanan tüm gelişim planlarında koruma-kullanma dengesinin ana ilke olarak benimsendiği turizm yaklaşımı temel hedef olarak belirlenmelidir. Bu bağlamda Safranbolu Turizm Yönetim Planının hazırlanarak, bu planın Safranbolu ve Karabük ile ilgili diğer fiziksel planlarla (Çevre Düzeni Planı, Nazım Plan, İmar Planı, Uygulama Planları, Mevzi İmar Planları) eşgüdümü sağlanmalıdır.

Hedef 2 Dünya Miras Alanı Safranbolu için başarılı ve özgün rehberlik hizmetleri verilmeli ve "Ziyaretçi Yönetim Planı" hazırlanmalıdır.

Sosyal iletişim ve kültürel alışveriş konusunda önde gelen araçlardan biri olan turizm, ziyaretçilere, ev sahibi toplulukla ve yerel kültürel mirasla doğrudan temas kurmaları ve

onu anlamaları için iyi yönetilen fırsatlar sunulmalıdır. Alanın tanıtım programlarında ve sunumunda, ziyaretçiler üzerinde gerçekçi beklentiler yaratılmalı ve alanı ziyaret etmeyi düşünenlere söz konusu yerin ve ev sahibi topluluğun kültürel miras değerleri hakkında güncel ve doğrulanmış bilgiler verilmelidir. Bu bağlamda rehberlik hizmetlerinin yerel kültürü yakından tanıyan kişilerin yanı sıra kentte mevcut bulunan Turizm Fakültesi öğrencileri tarafından verilmesi de düşünülebilir. Rehberlik hizmeti verecek kişilere üniversite ve belediye işbirliği ile doğru ve güncel bilgileri vermeye yönelik eğitimler de verilerek rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılabilir. Ayrıca, kültürel miras alanları içinde ve kentin odak noktalarında kolay ulaşılabilir tam donanımlı Turizm ve Tanıtma ofisleri kurulması söz konusu olabilir.

Kültür mirası değeri taşıyan alanların özgünlüklerinin korunması ve ziyaretçi denetiminin sağlanması, tanıtım ve yönetim faaliyetleri, ziyaretçi sayısında dalgalanmaları önleyecek ve aşırı sayıda ziyaretçinin bir arada olmasını engelleyecek biçimde yürütülmelidir. Bu bağlamda DMA Safranbolu'nun ziyaretçi taşıma kapasitesi fiziksel, sosyal ve ekolojik olarak hesaplanarak gerekli denetim ve önlemlerin alınması gerekmektedir. Safranbolu Belediyesi, Safranbolu Kaymakamlığı, Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Orman İşletme Müdürlüğü, Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Safranbolu Müze Müdürlüğü, Karabük Üniversitesi (Turizm, Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Arkeoloji, Çevre Mühendisliği) ile ortak çalışmalar yürüterek Safranbolu ziyaretçi yönetim planı hazırlanmalıdır.

DMA Safranbolu'nun ziyaretçi taşıma kapasitesinin belirlenmesinden sonra alanda etkin bir ziyaretçi yönetiminin uygulanması sayesinde, kullanıcı deneyimlerinin rekreasyonel kalitesini arttırmanın yanı sıra kültürel peyzaja yapılan olumsuz etkileri kontrol etmek mümkün olacaktır. Görsel katkı sağlayan kültürel peyzajlar turistik/rekreasyonel deneyimin kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Diğer bir anlatımla DMA Safranbolu'nun görsel peyzaj kalitesi ne kadar doğal, çeşitli ve estetik nitelikli olursa alanın rekreatif peyzaj değeri de o oranda artacaktır.

Kaliteli bir kültürel peyzaj, çevrenin her geçen gün zenginleşmesiyle yaşam kalitesinin gelişmesini de kolaylaştıracak, ziyaretçilere ve ev sahibi topluluğa estetik bir deneyim sağlarken, ruhsal ve fiziksel sağlığa da katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, Safranbolu Belediyesi, Safranbolu Kaymakamlığı, Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu

Müdürlüğü, Orman İşletme Müdürlüğü, Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Safranbolu Müze Müdürlüğü, Karabük Üniversitesi (Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Arkeoloji, MYO Ormancılık Programı) ile Safranbolu'nun görsel peyzaj kalitesinin artırılmasına yönelik olarak ortak çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalara “kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi “ temasında detaylı bir şekilde değinilecektir. Safranbolu için hazırlanacak Turizm Yönetim Planı ile bağlantılı Ziyaretçi Yönetim Planları da hazırlanmalı, doğal ve kültürel peyzaj alanlarında ziyaretçi baskısı kontrol altına alınarak

Hedef 3 Safranbolu'da kültürel turizme ek olarak eko turizm, termal turizm gibi farklı turizm uygulamalarının planlanması ve ziyaretçilerin alanda daha uzun süre vakit geçirmeleri sağlanmalıdır.

Safranbolu'da ziyaretçilerin gününbirlikten daha uzun süre zaman geçirmeleri için Safranbolu ve çevresinde kültürel turizme ek olarak eko turizm (Yörük Köyü, Sırçalı, Düzce ve Yacı kanyonları, Araç Çayı, Yenice Ormanları vb.), termal turizm (önemli su kaynaklarına sahip Eskipazar) ve doğa sporlarına yönelik altyapı çalışmalarının ilgili kurumlar tarafından tamamlanması gerekmektedir.

Safranbolu'nun eko turizm potansiyeli; doğal, tarihi ve kültürel varlıklar, yörenin etnografik ve folklorik (mutfak, yöresel giysi ve oyunları) değerleri, yöresel el sanatları, Uluyayla ve Sarı çiçek yaylalarının varlığı, sivil mimarlık eserleri, tarihi kentsel dokular, flora ve fauna alanları olarak tanımlanabilir.

Safranbolu ve çevresi kırsal ve tarımsal (Safran-*Crocus sativus* ve Çavuş Üzümü-*Vitis vinifera* L.) bir karaktere sahip olmasına rağmen günümüzde çiftçiliğin değerinin ve bilgi birikiminin nesilden nesile aktarılamaması, genç işgücünün köyleri geri kalmışlığın simgesi olarak görmesi, tarımsal üretime katılma konusundaki isteksizliği ülkemiz de köylerin mahalleleştirilmesi ve kentte demir çelik işletmelerinden başka üretim tesislerinin olmaması tarımsal ürünlerin pazarlanması ve tarımsal turizm konusundaki tanıtım eksikliğinden ötürü tarımsal turizm faaliyetleri hayata geçirilememiştir.

Yörede doğal peyzaj, kültürel peyzaj ve kırsal alanlara uygun nitelikte turizm politikaları geliştirildiği takdirde yöre halkının da tarımsal turizm faaliyetlerine katılımı sağlanarak bölgede bir yandan turizm çeşitliliği, diğer yandan da kırsal kalkınma desteklenmiş

olacaktır. Karabük Valiliği, Safranbolu Belediyesi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi, Orman Fakültesi ve bölgede yaşayan vatandaşlar ile tarımsal turizm faaliyetlerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ekoturizm faaliyetlerini hayata geçirebilmek için Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi öncülüğünde Ekoturizm Geliştirme Kooperatifi kurulabilir. Safranbolu Ekoturizm Geliştirme Kooperatifi modeli hazırlanarak bir Turizm Çalışma Grubu ile Safranbolu Ekoturizm Kooperatifi'nin çalışmaları Turizm Fakültesi tarafından planlanıp denetlenebilir.

Doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sentezlendiği tarımsal ürün potansiyeline (Safran *Crocus sativus* ve Çavuş Üzümü-*Vitis vinifera* L.) sahip Safranbolu'da sürdürülebilir tarım anlayışı ile “ekolojik tarım/eko-tarım” veya “organik tarım” uygunluk analizleri yapılarak bu faaliyetler hayata geçirilebilir. Bunun yanı sıra ziyaretçilerin tarımsal faaliyetler içerisinde bizzat yer almaları, aktif ya da pasif çeşitli tarımsal faaliyetlerde bulunmaları ve yöreye özgü yemek kültürü, el sanatları, gelenek ve görenekler ile birlikte özgün mimari özellikleri tanımları için tarımsal turizm faaliyetleri hayata geçirilebilir.

Yöreye özgü Safran bitkisinin üretimi ve çavuş üzümünün bağ bozumunun festival programı kapsamında tanıtımının yapılması alandaki turizm faaliyetlerinin çeşitliliğini arttırmış olacaktır. Safranbolu ve çevresine ait doğal ve kültürel veriler Coğrafi Bilgi Sistemi araçları yardımıyla sayısal ortama aktarılarak alan verileri, bilgisayar ortamında sorgulanıp ve her bir etkinlik için en uygun alanlar peyzaj mimarları ve diğer meslek disiplinleri tarafından belirlenebilir.

Gerek ulusal, gerekse uluslararası ortamlarda Safranbolu ve çevresi, sürdürülebilir kalkınma aracı olarak görülen eko turizm açısından eşsiz bir doğal çevreye, kültürel, arkeolojik değerlere, iyi bir mutfığa, çok çeşitli otantik el sanatlarına ve uygun fiyatlı konaklama imkânlarına sahip bir yöre olarak tanınmaktadır. Bölgede insan ölçeğinde (çok katlı olmayan) ve yöre halkının geleneksel yaşam biçimini yansıtan konaklama tesisleri bulunmaktadır.

Mevcut turizm işletmelerinin (konaklama-yiyecek içecek-hediyelik eşya) kalite standartlarının bölgenin arz-talep dengesine uygun biçimde yükseltilmesinin yanı sıra yakın çevrede turizm potansiyeline sahip Yörük Köyü, Davutobası, Hacılarobası,

Eskipazar Hadrianapolis Antik Kenti, Yenice ormanları gibi alternatif turizm rotalarının ve türlerinin geliştirilmesiyle bu sektöre önemli yararlar sağlanması beklenebilir.

Ekoturizm sektöründe aktivite alanlarını genişleterek, kalite standartlarını yükselterek ve turizm sezonunu uzatarak daha fazla ekonomik girdi elde etme çabalarından sonuç alınabilmesi, sürdürülebilirlik ilkesinin bir gereği olarak ancak bu girişimlere paralel biçimde kültürel ve doğal çevreye duyarlı bir turizm politikası geliştirmek suretiyle mümkün olacaktır.

4.1.3 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Koruma ve Planlama” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler

Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Koruma ve Planlama” başlığı altında genel olarak Koruma Amaçlı İmar Planı ve Raporları, restorasyon projeleri ve uygulamaları, kültürel değerlerin tespiti ve korunması konularında korumayı etkilediği tespit edilen mevcut durum analizlerine bağlı olarak geliştirilen hedeflere yer verilmiştir.

Bu bölümde alanı etkileyen “Güçlü Yanlar ve Fırsatlar”, “Zayıf Yanlar ve Tehditler” hedeflerin belirlenmesinde yol gösterici olmuşlardır. Mevcut durum analizini ortaya koymak üzere yapılan çalışmalar sonucu;

1994 yılında UNESCO Dünya Kültürel Miras listesine giren Safranbolu’nun sit alanlarına ait koruma zonunun henüz belirlenmemiş olması,

- Sit alanı çeperlerinde yapılan İmar Planı çalışmaları Koruma Amaçlı İmar Planı ile uyumlu olarak geliştirilememiş olması,
- Sit alanı çevresindeki yapı yoğunluk ve kat yüksekliği kararlarının gözetilememiş olması,
- Koruma amaçlı imar planının sosyal, ekonomik ve ekolojik ihtiyaçlara cevap vermemesi,
- Koruma amaçlı imar planında yeşil alanlar için özellikle yer ayrılmamış olup konut alanları dışında kalan boş alanlar sadece çocuk oyun alanı olarak belirlenmiş olması

- Restorasyon projelerinin uluslararası ilke ve standartlara uygun olarak hazırlanmaması, uygulamalarda özgün malzemeler kullanılmaması (aslına uygun ahşap, taş malzemenin temin edilememesi, kestane ağacının bulunamıyor olması) yanlış müdahaleler sonucunda yapıların özgünlüğünü kaybetmesi,
- Turizm sektörünün restorasyon çalışmalarını hızlandırma baskısı ve bunun sonucu olarak tarihi kent dokusunda aslına uygun olmayan restorasyonların yapılması,
- Konut olarak kullanılmayan tarihi Safranbolu evlerinin konaklama amaçlı işletilecek olmasından kaynaklanan mekânsal değişimlerin (ıslak zemin ihtiyacının artması vb.) kentin özgün dokusuna zarar vermesi,
- Restorasyon çalışmalarını yürütecek yüklenici kuruluşlarda uzman restoratör bulunmaması ya da kalifiye restorasyon elemanı (usta, kalfa v. s.) eksikliği,
- Restorasyon için gerekli olan ve tarihi yapılarda kullanılmış taş, tuğla, harç, sıva, kerpiç, ahşap, çini, metal, cam vs. özgün malzemelerin piyasada temin edilememesi,
- Birçok tarihi yapının bakımsızlık nedeniyle yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olması
- Tescilli binalara kaçak eklentilerin yapılması ve Safranbolu kent merkezinde çevre sorunu yaratan imalathanelerin (demir çelik ve yan mamulleri üretimi yapan haddehaneler) varlığı

tespitleri doğrultusunda mevcut durum analizlerine yönelik belirlenen hedef ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylemler belirlenmiştir. Dünya Miras Alanı Safranbolu'da "Koruma ve Planlama" temasına yönelik SWOT bulguları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: “Koruma ve Planlama” Temasına Yönelik SWOT Bulguları

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Safranbolu'nun özgün bir Osmanlı kenti olması UNESCO sertifikalı Dünya Miras Alanı niteliği Kentin Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması Kentte çok sayıda geleneksel Türk Mimarisi'ne ait örneklerin bulunması Tarihi konutların yapım tekniğinin özgünlüğü <ul style="list-style-type: none"> Özgün sokak dokusu Restore edilen birçok tarihi yapının amaca uygun biçimde işlevlendirilmesi Kentteki yükseköğretim kurumlarının varlığı <ul style="list-style-type: none"> Genellikle iyi korunmuş durumdaki tarihi fiziksel/ kentsel doku Konutların depreme dayanıklı olarak inşa edilmiş olması (Bu tespit bilimsel mi? Kaynak var mı?) <ul style="list-style-type: none"> Türkiye'de bulunan yaklaşık 50 bin kadar korunması gerekli Kültür ve Tabiat varlığının 1131'inin Safranbolu'da bulunması Doğal coğrafya üstüne tarihi yerleşim ve kültürel birikimin oluşturduğu sosyal çevre bütünlüğü 	<ul style="list-style-type: none"> Restorasyon çalışmalarında ara kalifiye eleman, usta eksikliği Konak ve konutların konfor koşullarında tesisat problemlerinin olması (özellikle mutfak, banyo gibi servis mekanlarında ki sorunları ve genel ısıtma problemleri) <ul style="list-style-type: none"> Evlerin turizm odaklı restore edilerek yeni işlevler kazandırılması (geçmişte oturma odası olarak kullanılan bölümün yatak odasına dönüşmesi, katlara ıslak zemin ilaveleri vb) <ul style="list-style-type: none"> Restorasyon çalışmalarının maliklerin bütçelerini aşan maddi külfeti ifade etmesi ve miras paylaşımı gibi mülkiyet sorunları Yerel halkın Safranbolu'dan diğer illere göç ederek evlerini tarihi mira bilinci olmayan aile yaşam kültüründen uzak kişilere satmaları. Tarihi kent dokusu işlevlerini belirlemek üzere uzmanlar tarafından hazırlanarak Koruma Kurullarının onayından geçen Planlama kararlarının sosyolojik, ekonomik ve ekolojik yaklaşımlar içermemesi 1970'li yıllardan itibaren yerel halkın başka illere göç etmesiyle bazı çevrelerde Safranbolu'nun "kendini koruyan kent" unvanını kaybettiği izleniminin ortaya çıkması
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Korumanın Başkenti Statüsü UNESCO Dünya Miras Statüsü <ul style="list-style-type: none"> "Müze kent" imajı <p>Doğal, tarihi ve kültürel peyzaj öğelerinin birlikteliği</p>	<ul style="list-style-type: none"> DMA Safranbolu için hukuken geçerli koruma zonunun ilgili Bakanlıkça henüz belirlenmemiş olması Sit alanları çevresindeki aykırı yapılaşmanın baskısı (Tarihi silüetin bozulması) Kentin çeşitli kesimlerindeki kaçak yapılaşma süreçleri Yıkılan ya da eskiyen kültür varlığı değerine sahip binaların restorasyonu veya yeniden inşa edilmesi sürecinde özgünlüğünü yitirmesi Hatalı restorasyonlar (Ör: Cinci Hamam'ın ısı yalıtımı amacıyla çatısının kaplı olduğu toprak örtünün restorasyon sırasında tamamen kaldırılması) <ul style="list-style-type: none"> Yangınlar ve kaya düşmelerinden dolayı binalarda hasar oluşması Tarihi kent içerisindeki motorlu taşıt trafiğinden kaynaklanan gürültü, hava kirliliği gibi çevre zararları <ul style="list-style-type: none"> Sanayi kuruluşları, konut ısıtma sistemleri ve ulaşım araçları emisyonlarına bağlı hava kirliliği 1970'li yıllardan itibaren yerel halkın evlerini, satarak yeni konutlara geçmek ya da ucuz ve dokuya uymayan malzemelerle onarma girişimleri <ul style="list-style-type: none"> Karabük kent merkezindeki haddehaneler, sanayi tesisleri ve motorlu araç kullanımına bağlı olarak hava kirliliği.

Hedef 1 Dünya Miras Alanı Safranbolu'da çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlamak.

İlgili yöneticiler ve uzmanlarla yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen tespitler doğrultusunda mevcut durum analizlerine yönelik olarak belirlenen hedefler şunlardır;

DMA Safranbolu için miras alanının korunmasına ilave bir katman olan tampon bölge yasal mevzuatlara uygun olarak belirlenmelidir. Doğal ve kültürel miras alanları için tampon bölgenin belirlenmesi alanın korunmasına ilave bir katman oluşturmak üzere kullanımı ve gelişimine uygulanan tamamlayıcı yasal ve/veya alışagelmış kısıtlamaların olduğu ve aday gösterilen varlığı çevreleyen bir alandır. Sit alanları çevresinde koruma zonu belirlendikten sonra tarihi kent çeperlerinde yapılmış imarlı ve imarsız konutların kent silüetine olan etkileri Safranbolu Belediyesi, Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından değerlendirilerek yeni bir düzenleme yapılmalıdır.

Çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Restorasyon uygulamalarında yaşanan sorunları önlemeye yönelik geçmişte Safranbolu da geçmişte olduğu gibi günümüzde de lonca birlikleri kurulmalı restorasyonda çalışacak ustalar buralarda yetiştirilmelidir. Bu birliklerde eğitimli restoratörler, kalifiye işçiler ve ustalar yetiştirilmelidir. Başarılı restorasyon çalışmaları tarihi kent geçmişinin geleceğe aktarılmasında önemli rol oynayacaktır. Safranbolu'da Eski Çarşı, Kıranköy ve Bağlar kesimindeki yapı grupları kullanım açısından belirgin farklılıklar gösterse de konutlar, kullanılan inşaat malzemeleri, ahşap işçiliği, depreme dayanıklı taşıma sistemi, yapı elemanları gibi ortak mimari özelliklere sahiptirler. Yapılış tarihleri farklı olsa da Kıranköy deki Rum evi ve Bağlar'daki Rum evinde yapı dilinde ve ayrıntılarda çok büyük benzerlikler vardır. Yapı dilindeki bu birlik kentte inşaat işleriyle uğraşan meslek erbabı bireylerin inşaat lonca örgütünü oluşturması ile sağlanmıştır.

Geçmişte olduğu gibi bugün de başarılı inşaat loncaları kurularak restorasyon konusunda uzman nitelikli ekipler oluşturulabilir. Restoratörlerin ve koruma kurullarının restorasyonun, "eskisi gibi ya da eskiyi andırır gibi yeniden yapmak" değil aslımı bozmadan onarmak olduğu bilinci ile çalışması gerekmektedir. Bu nedenle restorasyon

projelerinin uygulamaya geçirilmesi esnasında görevin verileceği yerli veya yabancı ekiplerin seçimi titizlikle yapılmalıdır. Çok farklı bölgesel özelliklere sahip olan ülkemizde restorasyon konusunda araştırma yapacak ve restorasyon yöntemleri geliştirecek kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Restorasyon araştırmalarının bilimsel ortamda yürütülmesi için bölge laboratuvarlarının kurulması özgün inşaat tekniklerinin saptanması, yapının daha önce onarım geçirip geçirmediğinin tespit edilmesi restorasyon projeleri için özgün malzeme tespiti ve temininde önemli rol oynayacaktır. Restorasyon uygulaması yapılacak binaların tespit edilmesinde koruma-kullanma dengesi içinde çalışmalar sürdürülmelidir. Safranbolu yönetim alanı ve yakın çevresinde yapılacak tüm projeler için “ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu’nun dikkate alınması gerekmektedir.

Safranbolu evleri; 18. ve 19. yüzyıl Türk tarihini, kültürünü, ekonomisini, yaşam biçimini ve teknolojisini yansıtan önemli mimari öğelerdir. Safranbolu evlerinin ahşap taşıyıcı sistem elemanları Sarıçam (*Pinus brutia* L.) ve Köknar (*Abies* sp.) türü ağaçların kerestesi ile yapılmıştır. Taşıyıcı eleman olarak kullanılacak nitelikli ahşap temini için Karabük Orman İşletme ve Zonguldak Orman Bölge Müdürlükleri ile ortak çalışmalar yürütülerek restorasyon için gerekli ahşap malzeme elde edilebilir.

Bu bağlamda diğer önemli hedefler, koruma ile ilgili alanlarda iş yapan firmalarda ve ilgili kamu kurumlarında Sanat Tarihçisi, Arkeolog, Mimar, Restorasyon Uzmanı Mimar, Restoratör gibi uzman sayılarının artırılması, Restorasyon uygulamaları yapacak firmalarda restorasyon uygulama tecrübesi ve usta sertifikalı kişilerin çalışmasının aranması ve yerel işgücünden yararlanmak için önerilerin geliştirilmesidir. Ayrıca Safranbolu gençlerinden geleneksel tekniklerle onarımları yapabilecek bir ekip oluşturulmalıdır. Başarılı restorasyonları ödüllendirmek bu konuda yapılacak çalışmalar için motive edici olacaktır.

Safranbolu’da konut olarak kullanılmayan tarihi yapıların konaklama amaçlı restore edilmesi birçok yapının alan kullanımında özgün işlevini yitirmesine neden olmaktadır. Koruma kullanma dengesi açısından işlev değişikliği bazı durumlarda tercih edilse de uzun dönemde kentin tekdüze bir görünüm almasına neden olabilmektedir. Bu nedenle tarihi yapıların mimari, estetik, sosyal ve kültürel değerlerini koruyarak, bu yapılarda kullanıcı

gereksinimlerine cevap verecek şekilde, yeni kullanım olanakları oluşturulurken özgün dokunun korunması restorasyonlar da temel hedef olmalıdır.

Özgün dokuya sadık kalınması kısa vadede ekonomik ihtiyaçlara cevap verememek gibi görünse de bu yaklaşım "Müzekent" statüsünün sürdürülebilmesi açısından kaçınılmazdır. Ayrıca Safranbolu özelinde geçmişte yapılan restorasyon hatalarının farkında olunması ve kaybedilen değerlerin bir daha asla geri getirilemeyeceği unutulmamalıdır. Bu bakımdan, turizm odaklı restorasyonlar da konutlara yeni işlev kazandırma kararlarında yapının mimari ve estetik özelliklerini etkileyecek ve değiştirecek, geri dönülmez uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir.

Safranbolu' da bir çok sivil mimari örneği (cami, hamam, çarşı, çeşme) restorasyon maliyetlerinin yüksek olması nedeni ile restore edilememiş, ucuz kira geliri ile sağlanan yaşam standardı, düşük konut sınıfında değerlendirilmiştir. Ayrıca bu yapılar sahibi tarafından restore edilemediği için ya terk edilmiş ya da düşük ücretlerle kiraya verilmiştir. Terk edilmiş birçok yapı örneği bugün ya yıkılmış ya da yıkılmak üzeredir. Yok olmak üzere olan mimari öğelerimizin restorasyonu için bilindiği gibi UNESCO'dan, Dünya Mirası Fonu'ndan, ulusal ve uluslararası fonlardan, sivil toplum/meslek kuruluşlarından ve özel sektör yatırım ve kaynaklarından faydalanma imkanı bulunmaktadır.

Hedef 2 Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı, Safranbolu'nun sosyolojik, ekonomik ve ekolojik özelliklerine bağlı olarak alanın tüm paydaşları ile ortak çalışmalar yapılarak revize edilmelidir.

Mevcut koruma amaçlı imar planı kararlarında kamusal alanlarda kentsel tasarım odaklı proje - uygulama stratejileri geliştirilemediği görülmektedir. Kentsel ve arkeolojik Koruma Alanları içerisinde Özel proje alanları belirlenerek bu alanlara ilişkin Koruma Amaçlı kentsel tasarım ve peyzaj tasarım projeleri hazırlanarak yapıların cephe ve Peyzaj düzenleme çalışmaları yapılmalıdır.

Koruma amaçlı imar planları, koruma-kullanma dengesinin sosyo- ekonomik faaliyetlere izin veren ama bir taraftan da doğanın dengesinin bozulmadığı, değer ile kazanım arasında dengenin sağlanabildiği planlar olarak tanımlanabilir. Koruma-kullanma dengesinin

sağlanabildiği planların gerek Safranbolu gerekse ülkemizdeki diğer tarihi kentler için büyük bir gereksinim konumunda olduğu söylenebilir.

Türkiye doğal ve kültürel miras alanları, orman varlığı, tarım alanları, içme ve kullanma suyu kaynağı, sulak alanlar, flora ve fauna varlığı, kıyıları ile geçmişten günümüze gelen mirasın pek çoğunu aynı yerleşim biriminde barındırabilen nadir ülkeler arasındadır. Ülkemizde kent planlarını, “koruma amaçlı” ve “koruma amaçlı olmayan”; planlar olarak ayırma yol açabilecek şekilde sınıflamak, uygulamada diğer planlamalar için koruma boyutunu göz ardı etmeyi ya da koruma planlarının diğer planlamalardan ayrı ele almayı öngörmektedir. Oysa tüm fiziksel plan çalışmaları özünde bir koruma hedefi içermelidir. Çünkü ülkemiz kentlerinin büyük bir bölümü doğal, tarihi ve kültürel miras değerleri bakımından oldukça zengin niteliklere sahiptir. Ayrıca kentsel kullanımların turizm ve ikinci konut yapılaşmaları gibi nedenlerle kırsal alanlara sıçraması kırsal alanların özgün kimliklerinde de yıpranmalara neden olmaktadır. Bu nedenle kent gelişim planları, kentlerin ve kırsal alanların yerel dokusunu güçlendirecek koruma-gelişme dengesi içerisinde kurgulanmalı ve sosyal, ekonomik, mekansal vb. tüm boyutları ile irdelenerek ilgili meslek alanları ile uzmanların katılımı ile hazırlanmalıdır. Böylece kent bütününe yönelik planlama çalışmaları ile o kentin sahip olduğu doğal ve kültürel mirası koruma önlem ve kararları da içeren bütüncül planlar geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Safranbolu sit alanı içerisindeki ve çevresindeki uyumsuz ve kaçak yapılaşmalar, Şekil 29’da görüldüğü gibi kendi haline terk edilmiş bakımsız konaklar kentin imajını önemli ölçüde zedelemektedir.

Şekil 29: Safranbolu Çarşı'da kendi haline terk edilmiş bir ev (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Bu tarz yapılaşmanın kent silüetinde yarattığı bozulmalara karşı acil önlemlere gerek olduğu görülmektedir. Tarihi kent dokusuna tamamen zıt yapı örneklerinin varlığı kentin silüetini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda Safranbolu'da sit alanı çeperlerindeki Şekil 30'da görülen yapılaşmalar ile ilgili dış cephe rehabilitasyonları yapılarak tarihi kent silüeti ile uyumlu hale getirilmelidir. Ayrıca Kıranköy sit alanı içerisindeki tescilli fakat yıkılmak üzere olan yapılar acilen restore edilmelidir. Tescilli yapılara yapılmış olan kaçak ilaveler yıkılarak yapılar özgün formlarına geri döndürülmelidir.

Şekil 30: Safranbolu Çarşı bölgesinin çeperlerinde kent silüetini olumsuz etkileyen yapı topluluğu (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

İmar planı kapsamında Bağlar bölgesinde parsel büyüklüklerinin azaltılmasına bağlı olarak yapı yoğunluk eğiliminin artması ve Bağların özgün dokusunun zarar görmesi Safranbolu sit alanının özgün dokusunu kaybetmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, parsel büyüklüklerinin azaltılması yeni imar alanlarının açılmasına neden olmakta bu da kent silüetinin bozulması ve bağlar içindeki konut dokusuna yeni konutların eklenmesi ile özgün dokunun kaybolması gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Safranbolu'da yerleşim merkezinde ve sit alanlarına yakın sanayi tesislerinin kent merkezinden uzak uygun bir bölgeye taşınması sağlanarak bu bölgelerin rekreasyon alanı olarak değerlendirilmesi sağlanabilir. Böylece hem tarihi kent imajı zedelenmeyecek hem de Kültür varlıklarının hava kirleticilerine karşı korunması bir nebze de olsa sağlanmış olacaktır.

4.1.4 Dünya Miras Alanı Safranbolu'da “Kültürel Yapı ve Kültürel Mirası Destekleyen Ekonomik Girdiler” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler

Bu bölümde “Tarımsal üretim, hizmetler ve ticaret” başlığı altında genel olarak tanıtım ve turizme yönelik sektörler ve el sanatları üretimi konularında tespit edilen mevcut durum analizleri ortaya konulmuştur.

Bu bölümde alanı etkileyen “Güçlü Yanlar ve Fırsatlar”, “Zayıf Yanlar ve Tehditler” hedeflerin belirlenmesinde yol gösterici olmuşlardır. Mevcut durum analizini ortaya koymak üzere yapılan çalışmalar sonucu; Safranbolu'da el sanatları üretiminin giderek azalması, üreticilerin kendi beyanlarına göre emeklerinin karşılığını alamamaları, mevcut esnafın ziyaretçiye ticari yönden bakması, geleneksel ve yöresel olmayan özellikle Uzakdoğu kökenli ürünlerin turistik ürün olarak pazarlanması, tarihi kent merkezindeki yeme-içme hizmetlerinin talebi karşılayamaması, yöreye özgü tarımsal üretimin turizm ile uyumlu bir şekilde gelişmemesi tespitleri doğrultusunda, mevcut durum analizlerine yönelik belirlenen hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylemler belirlenmiştir.

Dünya miras alanı Safranbolu'da “kültürel yapı ve kültürel mirası destekleyen ekonomik girdiler” temasına yönelik SWOT bulguları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10:“Kültürel yapı ve Kültürel Mirası destekleyen ekonomik girdiler” temasına yönelik SWOT bulguları.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Somut olmayan kültürel mirasın varlığı Osmanlı'daki pek çok el sanatlarının ve zanaatlarının bir meslek formu olarak Safranbolu'da var oluşu <ul style="list-style-type: none"> Lonca Kültürü Kırsal tarım faaliyetleri, meyve-sebze çeşitliliği <ul style="list-style-type: none"> Geleneksel mutfak kültürü 	<ul style="list-style-type: none"> Lonca kültürün yaşatılmaması Kentin diğer illere ve büyük kentlere göç vermesi, genç nüfusun azlığı <ul style="list-style-type: none"> Yerel ürünlerin yetersiz tanıtımı ve, pazarlanamaması Tarihi çarşıda atıl durumda bulunan işyerleri, esnafın yetersiz ve verimsiz üretim faaliyetleri, kaybolan el sanatları Genç kuşakların ahşap, dericilik vb. geleneksel el sanatlarına olan ilgisizliği Zanaat ürünlerinin (Bakır, ahşap, tabak, kase v. s.) hizmet sektöründe tercih edilmemesi <ul style="list-style-type: none"> Geleneksel Safranbolu yemeklerinin unutulmaya yüz tutması ve üretilmemesi
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Ev hanımlarının üretkenliği, Geleneksel el sanatlarının varlığı Geçmişte bölgenin güçlü lonca kültürü Geleneksel zanaat kollarından demircilik, bakırcılık ve dericilik faaliyetlerinin kısmen de olsa devam etmesi Bölgedeki sanayi kuruluşlarının ve şirketlerin sponsorluk yaklaşımları <ul style="list-style-type: none"> Geleneksel Altın Safran Film Festivali Bölgede bağcılığa elverişli toprakların varlığı Safranbolu'da Bağcılık sektörü için uygulanan kamu sübvansiyon programları 	<ul style="list-style-type: none"> Lonca kültürünün bozulması, el sanatlarının kaybolması <ul style="list-style-type: none"> Zanaatkarların meslek öğreteceği organizasyonların yetersiz olması Usta-çırak ilişkisine göre yürüyen el sanatları ve zanaatların hızla yok olması Bağcılık sektörünün yok denecek düzeye gelmesi Geleneksel kırsal yapıya uygun tarımsal faaliyetlerin sürmemesi Esnafın baba mesleğini terk etmesi, Tarihi ticaret merkezlerinin(Yemeniciler Loncası, Demirciler Loncası, Aşağı Tabakhane ve Yukarı Tabakhane Loncası) yok oluş sürecine girmesi

Hedef 1 Tarım sektörünün kültür turizmi ve sürdürülebilir gelişme ile uyumlu biçimde geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Safranbolu UNESCO Dünya Kültürel Miras listesinde yer almasının avantajı ile ülkemiz kültür turizminde önemli bir yere sahiptir. Ancak Safranbolu'da Kültürel Turizme yönelik ekonomik girdiler konaklama, yeme-içme ile sınırlıdır. Oysa ki Kültür turizmin harcama oranı sadece konaklama ile sınırlı kalmamalı, yörenin ekonomik girdilerini müze ziyaretleri, yerel aktiviteler ve kültürel etkinlikler ile artırma yolları araştırılmalıdır.

Bu bağlam da Safranbolu'da turizmin diğer sektörlerle (tarım, geleneksel üretim yöntemleri, hizmetler, ticaret vb) sosyoekonomik bağları geliştirilmeli ve tek sektöre bağımlılık ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Yöreye özgü Safran bitkisi ve Çavuş

üzümünün üretimi, bu ürünlerin ve yan ürünlerinin pazarlanması, Safran Festivali faaliyetlerinin geliştirilmesi Safranbolu ekonomisine katkı sağlaması beklenebilir.

Safranbolu ve çevresinde yapılan kazı çalışmalarında bulunan küpler, taş lahit üzerine işlenmiş üzüm figürleri yörenin Roma döneminde önemli bağıcılık merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir. Yörede uzun yıllar üzüm üreticiliği yapılmış 19. yüzyılın başlarından itibaren bağıcılık, Safranbolu'daki Rumlar için önemli bir ekonomik kaynak haline gelmiştir. Bağıcılığın gelişmesi ile birlikte yörede yaşayan Rumlar evlerinin alt katını şarap mahzenleri yapmışlar ve ürettiklerini satmışlardır(Kalyoncu, 2010). Roma döneminin önemli bağıcılık merkezlerinden biri olan Safranbolu'da üreticilerin,1930' lu yıllarda Karabük Demir Çelik fabrikasının açılması ile bağıcılığı bırakarak bu Fabrikanın üretim faaliyetlerine katılması, bağıcılığın da zamanla yok olma sürecine girmesine neden olmuştur (Ulukavak, 2010).

İnce kabuklu, iri taneli, ve sulu Çavuş üzümü Safranbolu ve çevresi için önemli ekonomik getiriler sağlayabilecek niteliktedir. Safranbolu'da bağıcılığın yeniden canlandırılması için kamu destekleriyle üretimi teşvik edici programlar uygulanabilir. Üzüm yetiştiriciliği ve buna bağlı olarak gelişecek yan sektörler (Şarapçılık, pekmez, kuru üzüm) ile kültür turizmine de katkıda sağlanmış olacaktır. İlçe Tarım Müdürlüğü ve İl Özel idare tarafından üzüm yetiştiricilerine yönelik teşvik uygulamalarından faydalanılarak bölgede üzüm yetiştiriciliği arttırılabilir.

Bağıcılığın Safranbolu'da yeniden canlandırılması ile hem yöre halkına ekonomik anlamda katkı sağlayacak hem de gelen ziyaretçilere bağ kültürünü yaşatmış olacaktır. Safranbolu'da yapılacak Bağ bozumu festivalleri sosyal, kültürel ve ekonomik hareketlenmeyi beraberinde getirecektir. Bölgede Çavuş Üzümü' nün hasat dönemi olan Ağustos Kasım ayları arasındaki dönemde gerçekleştirilecek bağ bozumu festivalleri ile bütünleştirilmesi, gerek ürünün gerekse çalışma alanının tanıtımında ve ekonomisinin canlandırılmasında önemli bir kaynak olacaktır.

Yüzyıllarca kokusu, rengi, tedavi edici özelliğinden dolayı insanlar tarafından kullanılmakta, olan Safran Bitkisi (*Crocus sativus* L.) halen Türkiye'de sadece Safranbolu'da küçük bir alanda yetiştirilmektedir. Geçmişte yörenin ekonomisinde önemli bir yer tutan safran üretimi günümüzde giderek gerilemiş ve yok denecek düzeye

gerilemiştir. Yalnızca yerel halkın içe dönük bir şekilde tarımsal üretimini gerçekleştirdiği Safran üretimi Safranbolu'ya gelen ziyaretçilerin de bizzat içerisinde yer aldığı uygulamalarla arttırılabilir. Böylece hem yerel halk ekonomik anlamda kalkınacak, hem de ziyaretçiler gerek deneyim gerekse eğitim anlamında yararlanmış olacaktır.

Safran Bitkisi üretimine ziyaretçi katılımı ve Çavuş Üzümünün bağ bozumunun bir festival programı çerçevesinde tanıtılması bölge de turizm kaynaklı ekonomik girdiyi arttırmış olacaktır. Safran ve Çavuş Üzümü sürdürülebilir tarım kapsamında değerlendirildiklerinde alanın kırsal turizm potansiyelini önemli ölçüde arttıracak ve geliştirecek büyük güce sahiptirler. Bu kapsamda üretimi yöresel önem arz eden Safran ve Çavuş Üzümü gibi bitkisel ürünlerin tescilinin yapılması tarımsal gen kaynaklarının korunması açısından da önem taşımaktadır. Böylece hem yöresel tarımsal ürünler ziyaretçilere tanıtılacak hem de DMA Safranbolu'yu ziyarete gelenlere alternatif deneyimlere katılma imkânı bulacaklardır.

Safranbolu'da verimli arazilerin korunması, tarım arazilerinin terk edilmesinin önlenmesi ve kırsal turizmin gelişmesinin teşvik edilmesi geleneksel turizme alternatif olacaktır. Geleneksel turizm ile bütünleşen turist akışlarını rasyonelleştiren yöntemlerin geliştirilmesi, Safranbolu Belediyesi, Safranbolu Kaymakamlığı, Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Karabük Orman İşletme Müdürlüğü, Karabük İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Safranbolu Müze Müdürlüğü, Karabük Tarım İl Müdürlüğü, Karabük Üniversitesi (İktisat, Turizm, El Sanatları, Ormancılık bölümleri) kurumlarının ortak çalışmaları ile hayata geçirilebilir.

Hedef 2 Safranbolu'da somut olmayan kültürel miras olarak geleneksel üretimin kültür turizmi ile uyumlu biçimde gelişmesi sağlanmalıdır.

Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi, Tarihi kentsel alanlar geleneksel kent kültürünü geleceğe aktarmada önemli rol üstlenmektedirler. Safranbolu'nun sosyal ve kültürel çeşitliliğinin ekonomik yapıdaki yansıması en belirgin biçimde zanaat kollarında görülmektedir. Bölgenin ve İlin kültürel çeşitliliğinden beslenen zanaat kolları hem gösterdiği çeşitlilik hem de özgünlüğü açısından somut ve somut olmayan kültürel miras içinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Safranbolu'da yaşayan zanaatkârların UNESCO Yaşayan İnsan Hazine Listesi'ne girmesi için gerekli girişimlerin yürütülmesi, zanaat

motiflerinin ve kollarının kaybolmasının engellenmesi, zanaat üretiminin teşvik edilmesi ve Zanaat Yapısının Güçlendirilmesi ve Tanınırlığının Arttırılmasını sağlanmalıdır.

Safranbolu’da turistik geziden arta kalan zamanlar için turistlerin ilgisini çekebilecek zanaat eğitimleri verilebilir. Tur operatörleri ve zanaatçılar arasında anlaşmalar yapılarak turistlerin zanaat eğitimlerine katılmaları sağlanıp yöreye özgü ürün tanıtımı ve satışı yapılarak zanaatçılığın yaşatılması sağlanmış olacaktır. Dünya üzerinde zanaatlerin tanıtılması ve yaşatılmasına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Şekil 31’de İtalya’nın Murano adasında bir zanaat kolunun tanıtımına örnektir.

Şekil 31: Venedik Murano Ada’sında ziyaretçilere cam yapımı gösteri alanı (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

El sanatlarını teşvik politikalarında zanaat kollarının kültürel değerinin vurgulanması bağlamında Üniversitelerin meslek yüksekokulları, halk eğitim merkezleri veya bazı meslek edindirme atölyeleri bünyesinde açılacak kurslarda yetişecek ustalarla zanaatçılığın kültürel anlamda devamlılığı sağlanabilir.

Geleneksel yöntemlerle küçük boyutlarda üretilecek bu el zanaatı ürünleri, turistik eşya olarak kültür turizmi açısından ekonomik değere dönüştürülebilir. Kaybolma sürecinde olan üretim teknikleri, üretim biçimleriyle ve kendi mekânsal ortamlarında canlandırılmalı, bu çalışmaları tanıtım ve ziyaretçi yönetimi çalışmaları ile bütünleştirmekte amaca uygun

olabilecektir. Ayrıca Uzakdoğu orijinli ürünlerin yerine Safranbolu’da geleneksel el sanatlarının yeniden canlandırılarak yöreye özgü hediyelik eşya üretilip pazarlanmasıyla yöre insanı için de yeni bir istihdam alanı yaratılmış olacaktır. Hatıra ve hediyelik eşyaları, turistik el sanatlarını ve yöresel ürünleri, yörenin mutfağını, folklorunu, tanıtma amacına yönelik iç ve dış talep kamu destekleriyle teşvik edilmeli, Safranbolu’ya gelen yabancı konuklar için yerel zanaatlara yönelik tanıtıcı faaliyetlerde bulunmalıdır. Böylece Safranbolu için turistik ürünlerin ve hizmetlerin üretim ve pazarlaması sağlanmış olacaktır.

Safranbolu’da kültür mirası olan üretim konularının, küçük imalat geleneğinin ve geleneksel el sanatlarının korunması için etkin politika ve uygulamalar geliştirilmesi bağlamında ilgili kurumlar arası işbirliği sağlanmalıdır. Konu ile ilgili tüm kurum ve kuruluşları araştırma, geliştirmeye, proje üretmeye teşvik etmek ve bu çalışmaların eşgüdüm içinde yürütülmesini sağlayacak mekanizmalar oluşturmak, bölgeye ekonomik olarak katkı sağlamak açısından yararlı olacaktır.

4.1.5 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler

Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “**Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma**” başlığı altında genel olarak Korumada farkındalığın artırılması, DMA Safranbolu hakkında bilimsel araştırmaların desteklenmesi konularında tespit edilen mevcut durum analizlerine bağlı olarak geliştirilen hedefler yer almaktadır.

Bu bölümde alanı etkileyen “Güçlü Yanlar ve Fırsatlar”, “Zayıf Yanlar ve Tehditler” hedeflerin belirlenmesinde yol gösterici olmuşlardır. Mevcut durum analizini ortaya koymak adına yapılan çalışmalar sonucu;

- Safranbolu hakkında karar verici ve uygulamacı kurumlarda çalışan kişilerin doğal ve kültürel miras ve bu mirasın korunması konusundaki farkındalığının yetersiz olması
- Safranbolu’da, yaşayanların, çalışanların kültür mirası konusundaki bilgi birikiminin yeterli olmaması,
- Tarihi yapıların onarımında çalışacak ustalar ve teknik elemanların bilgi ve deneyime sahip olmaması

Geleneksel üretim sektörlerinde (dericilik, demircilik, bakırcılık, yemenicilik, kunduracılık) zanaatkarlar ile yapılan görüşmelerde usta-çırak ilişkisinin hızla yok olduğu ve gençlerin bu mesleklere ilgisiz kalması, tespitleri doğrultusunda mevcut durum analizlerine yönelik belirlenen hedef ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylemler belirlenmiştir. Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “eğitim, bilinçlendirme ve araştırma” temasına yönelik SWOT bulguları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: “Eğitim, Bilinçlendirme ve Araştırma” Temasına Yönelik SWOT Bulguları.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Geleneksel lonca sistemi • Çeşitli zanaat kollarının temsilcilerinin hayatta olması • Tarihi Arasta Çarşısı'nın restorasyonunun tamamlanmış olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Dericilik, yemenicilik, bakırcılık gibi geleneksel üretim sektörlerinin yok olması • Lonca sisteminin giderek bozulması, el sanatlarının yok olmaya yüz tutması <ul style="list-style-type: none"> • Usta-çırak ilişkilerinin devam ettirilmemesi • Genç nüfusun geleneksel üretim sektöründen ekonomik faaliyet olarak faydalanamaması • Okullarda DMA Safranbolu'nun tanıtımına yönelik çalışmaların yapılmaması <ul style="list-style-type: none"> • Genç nüfusun azlığı • Arasta Çarşısı'nda atıl durumdaki turistik iş yerleri • Kent halkının ve yerel yönetimin Tarihi çevreye karşı ilgisizliği
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Vatandaşların eğitim programlarına olan yoğun talep ve ilgisi • Karabük Üniversitesi'nin varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Eski ustaların zanaatlarını öğretecek öğrenci bulamaması <ul style="list-style-type: none"> • Zanaat ustalarının ölümü • Restorasyon ustalarının eğitimsizliği

Hedef 1 DMA Safranbolu'nun özgün değerleri ve UNESCO üyesi olmanın avantajları hakkında yerel halkın bilgilendirilmesi ve bu konuda eğitimlere ağırlık verilmesi

Safranbolu Dünya Mirası Alanı'nın taşıdığı evrensel değeri tanıma, önemini fark etme ve gelecek nesillerden emanet aldığımız bilincinin oluşturulması için etkili bir eğitim ve bilgilendirme sistemine gereksinim bulunmaktadır. Bu nedenle toplumun tüm bireylerince Safranbolu'nun eşsiz doğal ve kültürel değerlerinin tanınmasına yönelik eğitim programları düzenlenmesi yararlı olacaktır.

Bu eğitimlerde toplumun çeşitli kesimlerinin, Dünya Mirası kavramının ve Dünya Mirası Statüsünün yararlarının bilincine varmasına yönelik çalışmalar yapılabilir. Ayrıca Safranbolu ve Karabük'te karar verici ve uygulamacı birimlerin çalışanlarına doğal ve kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve geleceğe aktarılması konusunda uzman kişiler tarafından eğitimler verilebilir.

Hedef 2 Doğal ve Kültürel değerlerin gelecek nesillere taşınmasının sağlanması

Kültürel değerleri, gelecek nesillerden emanet aldığımız bilinci ile korumak ve geliştirmek tüm bireylerin önemli bir görevi olarak düşünülebilir ve toplumda bu bilinci oluşturmaya yönelik verilecek eğitimler önemli yararlar sağlayabilir. Bu tür programlar çerçevesinde vatandaşlar ve ziyaretçiler bilgilendirilerek Safranbolu'nun tarihi gelişimi ve önemi etkili biçimde aktarılması yararlı olabilir.

Hedef 3 Kültür varlıklarının sürdürülebilirliği için geleneksel yapı ustalarının yetiştirilerek usta-çırak ilişkisinin devam ettirilmesi koruma süreçlerinin sağlıklı yürütülebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Safranbolu'nun somut olmayan kültürel miraslarından biri olan geleneksel yapı üretiminin yeniden hayata geçirilmesiyle hem geleneksel sanatlar ve zanaatlarda kalifiye yapı ustaları (ahşap, taş, demirci vb.) yetişecek, hem de inşaat sektöründe yok olmaya yüz tutan usta çırak ilişkisi canlandırılmış olacaktır. Bu amaç doğrultusunda yapı ustalarının ve teknik elemanların mesleklerinde uzmanlaşmaları için sürekli eğitim merkezleri kurulabilir. Bu bağlamda İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Karabük Üniversitesi, Safranbolu Belediyesi, Ticaret ve Sanayi Odası, Halk Eğitim Merkezleri ve ilgili STK'lar ile ortak çalışmalar yürütülebilir.

Hedef 4 DMA Safranbolu'nun okunabilirliğinin artırılması sağlanmalıdır.

Safranbolu Dünya Miras Alanının anlam ve önemini ziyaretçiler tarafından daha iyi kavranmasını sağlamak üzere gezi güzergâhlarını belirlemek için vatandaşlar ve ziyaretçilere yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi destekli, Turist rota planlayıcıları gibi internet tabanlı uygulamalar geliştirilebilir.

Hedef 5 Safranbolu hakkında araştırmaların yapılması ve bu araştırmaların desteklenmesi

Dünya Mirası bir varlık sürdürülebilir bir kalkınma için yol gösterici niteliktedir. Ancak bu varlığın etkin biçimde irdelenerek kamuoyunca algılanması, bilimsel araştırmalar ile mümkün olacaktır.

Bu bağlamda yürütülecek kapsamlı bilimsel araştırmaların Safranbolu Dünya Mirasının korunmasına, geliştirilmesine ve gelecek kuşaklara aktarılmasına önemli katkılar sağlaması beklenebilir. Bu çerçevede örneğin alana ait tarihi belgelerin ve eserlerin ya da elektronik kopyalarının araştırmacıların hizmetine sunulması yararlı olabilir. Ayrıca DMA Safranbolu ile ilgi her türlü bilimsel çalışmalar dünya mirasının daha iyi korunması, uluslararası platformlarda tanınması ve geleceğe aktarılmasında önemli rol oynayacaktır

4.1.6 Dünya Miras Alanı Safranbolu’da “Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi” Temasına Yönelik Hedefler ve Eylemler

Bu başlık altında genel olarak Kentsel tasarım rehberinin eksikliğine bağlı olan sorunlar, doğal ve kültürel peyzaj alanları üzerindeki baskı, engelli kullanıcı ve ziyaretçilere yönelik dış mekan düzenlemelerinin olmayışı, kent içi ulaşım problemleri, otopark eksikliği, semt ve kent ölçeğindeki rekreasyon alanlarının yetersizliğinin çözümlerine yönelik olarak geliştirilen öneriler, ve hedefler yer almaktadır.

Bu bölümde alanı etkileyen “Güçlü Yanlar ve Fırsatlar”, “Zayıf Yanlar ve Tehditler” hedeflerin belirlenmesinde yol gösterici olmuşlardır. Mevcut durum analizini ortaya koymak adına yapılan çalışmalar sonucu;

- Tarihi kentsel peyzajın bütünlüğünün bozulması;
- Doğal ve kültürel peyzaj alanlarında ki yoğun yapılaşma baskısı;
- Geleneksel doku ile uyumsuz yapısal tasarım ve uygulamalar;
- Birbirinden oldukça farklı ve uyumsuz kent mobilyaları
- Kentsel imajı zedeleyen birbirinden bağımsız bilgilendirme levhaları

- Safranbolu kent merkezinde hava kirliliği, gürültü gibi çevre sorunları oluşturan imalathanelerin (demir çelik ve yan mamülleri üretimi yapan haddehaneler) varlığı
- Kentsel ulaşım alternatiflerinin eksikliği
- Otopark yetersizliği
- Fiziksel engelli ve çocuklu ziyaretçilerin tarihi Çarşı (Şehir), Kıranköy ve Bağlar'da erişim problemi yaşaması
- Rekreasyon alanlarının yetersizliği,

tespitleri doğrultusunda mevcut durum analizlerine yönelik belirlenen hedef ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik eylemler belirlenmiştir. Dünya Miras Alanı Safranbolu'da "Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi" temasına yönelik SWOT bulguları Tablo 12' de verilmiştir.

Tablo 12: "Kentsel Peyzaj ve Yaşam Kalitesi" temasına yönelik SWOT bulguları.

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Vadi topografyasının oluşturduğu kültürel peyzaj • Safranbolu'nun tarihi şehir dokusunda yer alan meskenlerin coğrafi çevreyle uyumu ve bulunduğu çevrenin etkisini taşıması <ul style="list-style-type: none"> • Tarihi kentsel peyzaj • Tarihi Çarşı (Şehir), Kıranköy ve Bağlar bölgelerinde hakim noktalarda önemli vistaların bulunması • Bağlar bölgesinin doğal dokusu • Gümüş, Akçasu, Tabakhane ve Bulak, derelerinin varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel tasarım rehberinin olmaması <ul style="list-style-type: none"> • Estetik kaygı ve tasarım yokluğu • Kentsel tasarım öğelerinin (tabela, durak, aydınlatma elemanları, bina cephelerindeki öğeler vb.) düşük kaliteli, yetersiz ve çevresiyle uyumsuz olması • Sosyal donatı elemanları ve yeşil alan eksikliği <ul style="list-style-type: none"> • Otopark alanlarının yetersizliği • Kent yerleşkesi ve vadi topografyası arasında ulaşım bağlantısı sağlanamamış olması • Geleneksel doku içerisinde yer yer dokuya uyumsuz sert zemin uygulamaları • Bağlar bölgesinin yoğun yapısal müdahaleler sonucu özgün karakterini kaybetme tehlikesi • Belediye İmar Planında öngörülen uygulamalara göre Bağlar bölgesinde parsel büyüklüklerinin azaltılmasına bağlı olarak artan yapı yoğunluğu • Tarihi çarşı içerisinde kent mobilyalarının yetersiz olması • Kıranköy bölgesinde kavşak nokta ile Tarihi Çarşı (Şehir) iniş güzergahı arasında yol kenarlarının kural dışı park alanı olarak kullanılması • Safranbolu'ya ait Kentsel Peyzaj ve Master planlamasının olmaması <ul style="list-style-type: none"> • Yörede bulunan turistik değerlere yönelik yapılan geziler için toplu taşıma hizmetlerinin eksikliği • Konut bahçelerinin peyzaj düzenlemelerinde yöreye özgü olmayan bitkilerin kullanılması • Ağır Sanayi bölgesi olmasından kaynaklanan çevre kirliliği <ul style="list-style-type: none"> • Tarıma elverişli alanların yerleşime açılması • Yenilenebilir enerji kaynaklarının bölgede yeterince değerlendirilememesi • Kent yakın çevresinin rekreasyon potansiyelinden etkin bir şekilde yararlanılamaması • Kente estetik bir kaygıyla yaklaşılmaması, yeni yerleşim alanlarının kimliksiz ve aynışmış olarak gelişmesi
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Doğal ve kültürel peyzaj öğelerinin uyumu ve birlikteliği • Alternatif otopark alanlarının tarihi Çarşı'ya (Şehir) yakın oluşu Merkez'deki trafik yoğunluğun azaltılmasını sağlayacak Akçasu mahallesi, Gümüş Bölgesi ve Kaleiçi bölgesinin varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Sit alanı çeperlerinde yapılaşma baskısı doğal ve kültürel peyzaj bütünlüğünü bozması • DMA Safranbolu Çarşı bölgesi sit alanı içerisinde motorlu taşıt trafiğine izin verilmesi • Tarihi Çarşı (Şehir) merkezinde motorlu taşıt trafiğine izin verilmesi • Tur otobüslerinin Tarihi Çarşı (Şehir) merkezine girişine izin verilmesi <ul style="list-style-type: none"> • İmar Planı uyarınca Bağlar bölgesinde parsel büyüklüklerinin azaltılmasıyla yapı yoğunluğunun artması • Tarihi Şehir (Çarşı) çevresinde özgün dokuya aykırı yapılaşma Konut ısıtma sistemlerinden ve endüstriyel kuruluşlardan kaynaklanan Hava kirliliği

Hedef 1 Safranbolu için kentsel tasarım rehberi hazırlanmalıdır.

Geçmişe saygılı, doğayla dost, estetik kaygılar güden ve yaratıcı karakter taşıyan kentsel tasarım çalışmaları ülkemiz kentlerinin sürdürülebilir gelişimi için büyük bir gereklilik arz etmektedir. Ülkemiz tarihi kentlerinde kentsel tasarım çalışmaları ile öncelikli olarak mevcut tarihî dokunun gelişiminin sürdürülebilir şekilde sağlanması, yapıların biçimlenmeleri, toplumsal etkinlikler, politik ve sosyo-ekonomik süreçlerin tanınması, değerlendirilmesi ve denetimli bir şekilde uygulaması ayrıntılı biçimde belirlenmelidir. Bu aşamada tarihi çevrede yaşayan bireylerin ve ziyaretçilerin mevcut insan-çevre ilişkileri, yaşam biçimleri, hareketlilikleri, estetiğe yönelik ilgi alanları ve duyarlılıkları, yerinde yapılacak anket, gözlem vb. alan çalışmaları ile tespit edilmelidir. Yapılan tespitler sonucu tarihi çevre ile uyumlu kamusal alan beklentilerine yönelik tasarımlar gerçekleştirilmelidir. Kentin vizyon ve imajını yöneten kentsel tasarım rehberi ile doğal, kültürel ve ekolojik çevre değerlerini gözeten, sosyal ve kültürel donanımlarla zenginleştirilmiş, sürdürülebilir ve nitelikli bir yaşam alanının ortaya konulması temel hedef olmalıdır.

DMA Safranbolu'da tarihi çevrenin koruma-kullanma dengesini gözeten kentsel tasarım çalışmaları yapılamamaktadır. Turizm odaklı çözümler koruma kullanma dengesini sağlamamakta ziyaretçilerin alanı kullanımı, alanda yaşayanların beklenti ve istekleri kenti biçimlendirmektedir. Günübirlik çözümler, tarihi dokuya uygun olmayan tasarımlar, donatılar kentte sıklıkla karşılaşılan uygulamalardır. Kaldı ki tarihi dokuda tasarım ve uygulama kararları bir bütünlük içinde ve tarihi dokuya saygıyla ele alınmalıdır. Böylece tarihi dokunun kentsel tasarımı kent imajına katkı sağlarken alanda yaşayanlar, ziyaretçiler, engelliler, yaşlılar ve çocuklar için yapılan tasarımlar, bitkisel peyzaj çözümleri, kent mobilyaları ile kent için estetik bir dil birliğini de sağlamış olacaktır. Bu nedenle DMA Safranbolu için Kentsel Tasarım Rehberi geliştirilmeli ve bu rehber, uygulamaya yönelik olarak, konuyla ilgili çalışmalar, araştırmalar ve uluslararası tasarım ve koruma ilkeleri doğrultusunda güncellenmelidir. Ayrıca Safranbolu'da gerçekleştirilecek projelerde bu rehberin uygulanmasını sağlayacak önlemleri geliştirmek; eğitim, tanıtım ve bilgilendirme süreçlerini kurgulamak gerekmektedir.

Safranbolu'da yerleşik tarihi doku karakteri, parsel büyüklüklerinin belli olması, kültürel mirasın kültürel ve morfolojik değerler taşıması kentsel tasarımda kısıtlayıcı etmenler

olarak karşımıza çıksa da bu karakteri özgün dokusunu bozmadan güncel gereksinimlerle uyumlu bir şekilde yeniden tasarlanmalıdır.

Safranbolu kentsel tasarım rehberi, Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu kapsamında kent planları bütününde ele alınmalıdır. Özel proje alanları (meydan düzenlemesi, rekreasyon alanları, otopark düzenlemeleri) belirlenmelidir. Projeler “tarihi dokunun özelliklerinin korunarak gelecekte de olabildiğince yaşatılması ve yeni yapılacak yapılarda da bu özelliklerin benimsenmesi” ilkesi doğrultusunda hazırlanmalıdır. Bu projeler mimarlar, şehir plancıları, peyzaj mimarları, sanat tarihçileri, restorasyon uzmanları ile çok disiplinli ve katılımcı bir süreç içerisinde yapılmalı, uygulanmalı ve izlenmelidir.

Ayrıca kentsel politikalar kentsel tasarım rehberinin etkin bir şekilde kullanımını ve sürekliliğini sağlarken alanı aşırı yoğun kullanan plan kararlarından kaçınılmalıdır. DMA Safranbolu için proje alanları korumaya yönelik (öncelikli koruma alanı, sağlıklaştırma alanı vb.), ulaşımaya yönelik (meydan, yaya yolu, yaya bölgesi, toplu taşıma vb.), Çevre düzenlemesine yönelik (anıtsal, sivil mimarlık örneklerinin yakın çevrelerini de içine alan düzenleme alanları) olarak hazırlanmalıdır. DMA Safranbolu için, 1/500 -1/200....1/1 ölçeklerde etkin olarak uygulanabilecek kentsel tasarım projeleri tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

Bu projeler Safranbolu Belediyesi, Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Karabük Orman İşletme Müdürlüğü, Karabük İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Karabük Üniversitesi (Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Arkeoloji, Çevre Mühendisliği), STK'lar ile ortak çalışmalar yürütülerek hazırlanmalıdır.

DMA Safranbolu'nun daha yaşanabilir, estetik ve sürdürülebilir tarih kent imajına kavuşması amacıyla Sağlıklaştırma, Güzelleştirme plan ve projeleri kentsel tasarımda ağırlıklı olarak tasarlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır. Çevre düzenlemeleri, Meydan düzenlemeleri, yaya bölgesi/sokağı düzenlemeleri, anıtsal yapı (cami, han, hamam, bedesten vb.) tarihî kent merkezlerinde belirli yönlendirici bir plan bütünü çerçevesinde kentsel tasarım ölçeklerinde (1/500 ve daha büyük) ele alınarak yönetilmelidir (Tunçer, 1998). Projeler Safranbolu'nun doğal, kültürel, mimari, tarihi, estetik, görsel değerlerini ve özgün kimliğini koruyarak ön plana çıkaran bir anlayış ile tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

Hedef 2 Tarihi kentsel peyzajın korunması, iyileştirilmesi sağlanmalıdır.

Kentsel peyzajının önemli unsuru olan yeşil alanlar, insanı doğaya yaklaştırarak kent içerisinde parklar, bahçeler, gezi alanları ve dinlenme alanları ile insanların doğa ile buluşmalarını da sağlamaktadır.

Tarihi çevreler doğal ve kültürel peyzaj değerleri ile koruma-yaşatma-geliştirme ana hedefi ile içerisinde bulunduğu günün yaşam koşulları ile bütünleştirilmelidir. Tarihi çevrenin korunmasında kamusal alanların varlığı önem taşımaktadır. Nitelikli kamusal alanlar kentlinin tarihi çevreyi koruma, tarihi çevreyi kullanma ve tarihi çevrenin korunması için bilinçli olmasını sağlayacaktır.

DMA Safranbolu Çarşı Bölgesi Hıdırlık seyir alanı, Arasta dükkânları, cafe ve lokantaları özellikle hafta sonları yoğun bir şekilde ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler ortalama birkaç saat burada vakit geçirdikten sonra Çarşı bölgesi gezintileri sona ermektedir. Aslında DMA Safranbolu, ziyaretçileri Çarşı Bölgesinde daha uzun süre alanda tutacak potansiyele sahiptir.. Mevcut durum nedeniyle ziyaretçiler rekreasyon, dinlenme ve seyir gibi farklı aktivitelerde bulunamamaktadır. Oysaki DMA Safranbolu sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj alanları ile ziyaretçileri uzun süre içerisinde barındıracak kadar önemli bir potansiyele sahiptir.

Tarihi bölgenin doğusunda Akçasu deresi boyunca Tabakhane bölgesi kaderine terk edilmiş bir şekilde atıl olarak bulunmaktadır. Oysa bu bölge 1940'lı yıllara kadar ilçedeki dericilik faaliyetleri ile ülke ekonomisine katkı sağlanmıştır. Dericilik üretiminin yapıldığı Tabakhane bölgesinin de günümüzde üretim yapılmamakta fakat üretimin yapıldığı ahşap karkas binalar varlığını sürdürmektedir. Kendi haline terk edilmiş tabakhane çevre açısından kötü görünüm ve koşullar oluşturmaktadır.

Tabakhane deresinin içinden geçen kentsel ekolojik yaşamın vazgeçilmez kaynağı Akçasu deresinin sahip olduğu ekolojik değer (su varlığı, hayvan varlığı, hareketli topografya, zengin bitki çeşitliliği vb.) ve doğal eleman (su aynası, farklı vistalar, su sesi) çeşitliliği ile Safranbolu adına doğal kaynaklara dayalı rekreasyon uygulamaları için önemli bir fırsat alanıdır. Akçasu deresi boyunca yer alan tarihi, sosyal ve kültürel kaynaklar peyzaj ile güçlü birliktelik oluşturmuştur.

Bu nedenle Tabakhane bölgesinin sahip olduğu doğal ve kùltürel özellikleri dikkate alınarak yenilenmesi bölgedeki kaynakların insan ile buluşması sağlanmalıdır. Böylece alanın hem sosyal kapasitesi arttırılacak hem de kaynak değerleri korunarak geleceğe aktarılacaktır.

Bu nedenle Akçasu deresi boyunca yer alan deri atölyeleri yenilenerek ve peyzaj planlaması yapılarak kentin hafızasındaki yerini alması sağlanmalı endüstri mirası hak ettiği değere kavuşmalıdır. Tabakhane bölgesinin kùltür turizmine yönelik olarak planlanması (açık hava müzesi, dinlenme ve seyir alanları, restoranlar vb.) ile tarihi çarşı içerisinde yeni bir çekim noktası oluşturulması hem ziyaretçilere farklı aktiviteler sunacak hem de yoğunluğun Çarşı'nın diğer bölgelerine dağılmasını sağlayan bir alt merkez gelişimi sağlanmış olacaktır.

Bu bölgedeki birkaç eski deri işleme atölyesinin onarılıp kùltürel amaçla aktif hale getirilerek ziyaretçilere açılması ve deri eşya üretimine yönelik eğitim ve seminerler verilmesi (eldiven, çanta, kemer yapımı vb.) Tabakhane Bölgesinin çekiciliğini arttırırken ziyaretçilere farklı deneyimler yaşatacaktır. Ayrıca bölgenin kùltürel aktivitelerle, sergi, dinlenme ve eğlenme yeri olarak projelendirilmesi bölgenin çekiciliğini arttıracaktır. Bu kapsamda Dere hamam sokak çevresinden Akçasu deresine kadar olan açık ve yeşil alanların bitkisel ve yapısal peyzaj düzenlemesi yapılmalıdır. Akçasu deresi boyunca topografyaya uygun bir şekilde yaya dolaşım gezi yolu oluşturularak ziyaretçilerin su ile bağlantıları sağlanarak rekreasyonel aktivite alanları oluşturulmalı dere üzerinden özgün dokuya uygun köprüler ile ulaşım bağlantıları kurulmalıdır.

Safranbolu Belediyesi, Safranbolu kaymakamlığı, kùltür ve turizm bakanlığı, dericilik işinde çalışmış Safranbolu esnafı, Karabük Üniversitesi mimarlık ve peyzaj mimarlığı Bölümleri, danışmanlar, yapı ustaları ortak çalışmalar yürüterek Avrupa Birliği fonları, Kùltür Turizm Bakanlığı, Tarihi Kentler Birliği hibelerinden yararlanarak kentsel peyzaj kalitesini arttıracak projeler hayata geçirilmelidir.

Tarihi çevrelerin korunması yaşatılması ve geliştirilmesi, kentsel peyzaj tasarım süreci ile istenilen düzeye ulaşabilecektir. Kentsel peyzaj tasarımı, yöresel şartlara uygun ve detay çalışmaları ile alanların tarihi niteliklerine uygun düzenlemeler getirebilecektir. Sıklıkla

kullanılan kamusal alanlar kentsel estetik açıdan çekici olan tarihi çevrenin ekonomik değerinin artmasını sağlarken tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini de sağlayacaktır.

Açık ve yeşil alan ilkelerine ilişkin öneriler:

Kentin görünümünün daha estetik ve çekici hale getirilmesinde önemli rol oynayan peyzaj mimarlığı meslek disiplini uyarınca DMA Safranbolu incelendiğinde de bölgenin görsel estetik açısından zayıf kaldığı görülmektedir. Yerel yönetim kadrolarının bu konuda DMA Safranbolu için özel bir programla çalışması ve daha çekici görünümlü Safranbolu için özel peyzaj tasarım çalışmaları yürütmesi gerekmektedir.

Kentsel yeşil alan sisteminin bir parçası olan konut bahçeleri geleneksel Safranbolu evlerinin önemli yaşam alanları arasında yer almaktadır. Anadolu'da bir yörenin, topoğrafik özellikleri, ekolojik, sosyokültürel ve sosyo-ekonomik değerleri geleneksel konut mimarisinde avlunun gelişmesinde belirleyici etmenler olmuştur. Geleneksel Safranbolu evleri de gerek avluları gerekse çevresel özellikleri başarılı şekilde kullanan konutlardır. Safranbolu'da konut bahçesi geleneksel olarak yörenin en önemli üretim alanlarından biridir. Safranbolu'da yazlık-kışık oturma düzeni yazlık bahçelerde yapılan üretime dayanmaktadır. Safranbolu evlerinin bahçeleri, eğim, rüzgâr, toprak yapısı, ulaşım, sulanabilme vb. özelliklere göre sebze-meyve bahçeleri, üzüm bağları ya da oturma-dinlenme alanları olarak düzenlenmiştir. Görkemli DMA Safranbolu evlerinin bahçeleri toprağın eğimine göre teraslanmış, böylece olası bir erozyon tehlikesine karşı önlem alınmıştır. Safranbolu'da herkese açık yeşil alan ve parkların bulunmamasına rağmen her evin bahçesinin olması kentin yeşil bir görünüme sahip olmasını sağlamıştır. Çoğu bahçe duvarlarından sarkan meyve ağacı dalları sokaklarda gölgeli mekânlar oluşturmaktadır.

Zaman içinde Safranbolu evlerinde işlev değişikliğine bağlı olarak konut bahçe kullanımları da değişiklik göstermiştir. Geçmişte oturmak, dinlenmek, serinlemek, üretim yapmak, yiyecek hazırlamak için kullanılan avlu ve bahçeler konutların turizm amaçlı olarak kullanılması ile işlev değişikliğine uğramış oturma/yemek yeme mekânı olarak düzenlenmiş ve modern eşyaların kullanıldığı özel mekânlar haline gelmiştir. Bazı konutlarda bu bahçe ve avlulara uyumsuz eklentiler yapılarak bu mekânlara farklı işlevler yüklenmiştir. Bu süreç içinde geleneksel konutların avlu ve bahçelerinin özgün dokusu bozulmuş, değişen bahçe kullanımına bağlı olarak geleneksel bitki dokusundan

uzaklaşmış, onun yerine yöreye uygun olmayan egzotik bitki türleri *Acer palmatum* (Alev Akçaağaç), *Picea pungens* (Mavi ladin) *Cycas revoluta* (Siykas), *Magnolia soulengiana* vb. yer almıştır. Ayrıca geçmişte sebze ve meyve üretimi için kullanılan bahçelerin bir bölümü sert zemin kaplama uygulamaları kullanılarak ziyaretçilerin misafir edileceği mekânlar haline getirilmiştir. Safranbolu'da değişen yaşam koşulları ve turizme bağlı olarak meydana gelen alan kullanımlarındaki farklılaşma zamanla Safranbolu evlerinin bahçe dokusunun yok olmasına neden olmuştur.

Safranbolu'nun Müze kent karakterini koruyabilmek için geleneksel bahçe kültüründen uzaklaştıran bu uygulamalardan kaçınılarak günün gereksinimlerini karşılayacak şekilde, fakat geçmişe ait değerleri koruyarak peyzaj düzenlemeleri yapılmalıdır. Konut bahçeleri ve kamusal alanların çevre düzenlemeleri yapılırken yörenin doğal florasını göz ardı etmeden peyzaj tasarımında kullanılacak bitkisel materyalin yetişme ortamı ve iklim koşullarıyla ilişkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Safranbolu evlerinin bahçe ve avlularındaki ocak, kuyu, tandır gibi geleneksel öğeler korunarak bitkisel tasarımlar ile zenginleştirilerek ziyaretçilerin farklı deneyimler yaşaması sağlanabilir. DMA Safranbolu'da faaliyet sürdüren ya da sürdürme amacında olan işletmelere tarihi kentsel peyzaj düzenlemeleri ile yapı-bahçe, yapı-su, bahçe-su, ilişkilerini ortaya koyan mekan düzenlemelerini peyzaj projeleri ile sunma zorunluluğu getirilmelidir.

DMA Safranbolu geleneksel evleri ve Bağ evlerinin somut olmayan kültürel mirası olan bahçe düzenleme sanatlarının envanteri çıkartılmalı ve bahçe sanatının tanıtılması sağlanmalıdır.

Kentsel peyzaj içerisindeki bitkilendirme tasarımı profesyonel tarzda uygulanmalıdır. Böylece Safranbolu'nun hem biyoklimatik konfor değerleri korunacak hem de doğal ve kültürel kimlikle örtüşen bitkisel çözümler geliştirilecektir.

Geleneksel Safranbolu evlerinin bahçe duvarları en az bahçeleri kadar topografya ile uyumlu ve estetik olarak tasarlanmıştır. Sokak dokusunun oluşmasında önemli rol oynayan, bahçe duvarları, harpuşa, bahçe ve ev kapıları, pencereler, parmaklık ve kafes örgülerin onarımları özgün biçimlerinde yapı ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Geleneksel Safranbolu evlerindeki yaşam biçimi ve yörenin karakteristik özelliklerinin geçmişten geldiği gibi geleceğe aktarılması tarihi kentin daha ilgi çekici bir merkez

olmasını sağlayacaktır. Bölgenin kültürel yaşamının canlı olarak sergilenmesi ve gelen ziyaretçilerin eski yaşam biçimine dahil olması Safranbolu'yu cazip bir tarihi kent merkezi haline getirirken kentin kimliği de korunmuş olacaktır. Safranbolu'nun cadde ve sokakları tamamen topografik yapının elverdiği ölçüde kurulmuştur. Safranbolu'nun zengin topografik peyzajı kamusal rekreasyon ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak planlanmalı geleneksel konutların bahçelerinden beklenen rekreasyon talebi bu alanlarda karşılanmalıdır (Bu önerileri harita üzerinde somutlaştırılabilir). Vadi boyunca ve kentin içinden geçen Gümüş ve Akçasu derelerinin çevresinde ya da doğal peyzajın imkan verdiği önemli vistalarda rekreasyon alanları planlanabilir yürüyüş yolları, seyir terasları, oturma dinlenme alanları planlanarak kentlinin ve ziyaretçilerin rekreasyon ihtiyacı karşılanabilir. Özellikle dere boyu promenad, kamusal rekreasyon amaçlı çevre düzenleme projeleri ile kente yeni ve rekreatif yeşil alanlar kazandırılabilir.

Meydan, Cadde ve Sokaklara ilişkin ilke önerileri:

Kentlerdeki nitelikli kamusal alanlar o kentin yaşam kalitesinin temel göstergelerindedir. Nitelikli kamusal alanların varlığı nitelikli sokaklar, parklar ve meydanların tasarlanması ile mümkündür. Estetik ve fonksiyonel olarak tasarlanmış kamusal alanların varlığı kullanıcı memnuniyetini artırırken tarihi dokunun korunmasına olan ilgiyi de arttıracaktır. Açık ve yeşil alanların tasarımında kullanılan, ağaçlar, yer örtücü bitkiler, su ögesi gibi peyzaj elemanları mikroklima ortamı oluşturarak tarihi çevrenin yıpranmasını da önleyecektir. DMA Safranbolu'nun önemini vurgulamak ve alanın ihtiyaçlarına cevap verebilmek üzere sağlıklı, yaşanabilir, estetik bir çevre elde etmek amacıyla 1/500 veya 1/200 ölçekli Çarşı, Kıranköy ve Bağlar bölgelerinin niteliğine uygun bir şekilde kentsel peyzaj tasarımı projeleri hazırlanabilir.

Bu projelerde DMA'nın ekolojik ve kültürel özellikleri ile alanda yaşayan halkın istek ve ihtiyaçları, ziyaretçilerin rekreasyon alanlarına ilişkin talepleri göz önünde bulundurularak çevreyle uyumlu peyzaj tasarım projeleri yapılabilir. Safranbolu Belediyesi, Karabük Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü ve Sivil Toplum Örgütleri aracılığı ile DMA Safranbolu'nun tarihi kentsel peyzaj tasarımına yönelik yarışma projeleri düzenlenebilir. Başarılı bulunan projeler, uygulamaya konularak tarihi kentin açık yeşil alan imajını yükseltilebilir.

Çarşı Bölgesinde özellikle Hamam ve Cami çevrelerinin görünümünün düzenlenmesi kente gelen turistler üzerinde olumlu bir imaj bırakmak adına önem teşkil etmektedir. Çarşı bölgesine ilk girişte göze çarpan yapıların görünümü, yer kaplamaları aslına uygun bir şekilde yenilenecek dikkat çekici hale getirilmelidir.

Yol kenarlarına çiçek tarhları ve saksılarının yerleştirilmesi, bina çevre ve pencere önlerinin çiçeklendirilmesi kenti daha bakımlı ve güzel hale getirecektir. Şekil 32’de pencere önlerinin çiçeklendirilmesine ait bir örnek verilmiştir. Kent halkı, bölgenin iklimine uygun mevsimlik çiçeklerin seçilmesi ve düzenli olarak bakımının yapılması konularında teşvik edilmelidir.

Şekil 32: Tarihi Kent Dubrovnik’e ait çiçeklendirilmiş cephe görünümü (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2011).

Safranbolu sokaklarının yer yer dar oluşu çoğu zaman yol ağaçlandırma uygulamalarına izin vermemektedir. Sokak ağaçlandırması için uygun olmayan yerlerde, sokağa cephesi olan konutlardaki pencere önlerine saksı içinde çiçekler konularak cephe ve sokak güzelleştirmeleri kentin estetiğine önemli katkılar sağlayabilir.

Tarihi dokuya uygun donatı elemanları kentin kimliğini güçlendirirken kentte dil birliğini de sağlayacaktır. Kentsel donatı elemanları (çöp kutusu, bank, aydınlatma elemanları, yönlendirme ve dükkan levhaları) malzeme, renk, doku ve biçimi ile tarihi dokuya uygun olarak tasarlanmalıdır.

Şekil 33’de tarihi doku ile uyumlu bir dükkan tabelasına bir örnek verilmiştir. Yönlendirme ve dükkan levhaları tarihi yapı üzerinde yer almayıp köşe başlarında algılama açısından uygun noktalarda bulunmalıdır.

Şekil 33: Tarihi Kotor Kenti’ne ait tarihi doku içerisinde dış cephe ile uyumlu dükkan tabelası görünümü (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2011).

DMA Safranbolu içerisinde yer alan kültür varlıklarının algılanmasını olumlu yönde etkilemek amacıyla sokak döşemeleri, sokak mobilyaları, aydınlatma elemanları, çöp kutuları, çiçeklikler, oturma bankları, otobüs durakları alanın karakterine uygun malzeme ve üslupta seçilerek tarihi kentsel peyzaj ile uyumlu bir şekilde uygulanmalıdır. Kentteki otobüs durakları göze çarpmayacak şekilde saydam camdan yapılarak tarihi kent ile uyumlu basit bir çatı olarak tasarlanmalıdır. Kentin birçok noktasında ahşap bankların kullanılması kent sakinleri ve turistler için önem taşımaktadır. Ayrıca gezi güzergâhları boyunca kısa süreli dinleme mekânları olarak büfe ve kahvehanelere yer verilebilir.

DMA Safranbolu için donatı elemanları da kentin kimliğine uygun bir şekilde tasarlanmalı Çarşı, Bağlar ve Kıranköy bölgesi başta olmak üzere Safranbolu kentsel sit alanında yolların biçimi orijinal kaplama özellikleri korunmalı ve aynı malzeme ile onarılmalıdır. Şekil 34'te Safranbolu'da tarihi doku ile uyumsuz yer döşemelerine ait örnekler görülmektedir. Alt yapı çalışmaları için sökülen taşlar sökülmeden numaralandırılıp çalışmalar bittikten sonra aynı numaralarına göre yerleştirilmelidir.

Şekil 34: DMA Safranbolu Çarşı'da alt yapı çalışmaları sonrası tarihi doku ile uyumsuz yer döşemelerine ait görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2011).

DMA Safranbolu'da diğer tarihi kent meydanlarında bulunan şehir meydanına benzer şekilde bir yapılanma yoktur. Çarşı bölgesinde Kazdağlı Camii ve Cinci hamam önünde meydan olarak tanımlanamayacak ölçülerde bir açık alan yer almaktadır. DMA Safranbolu'da Çarşı bölgesi en çok ziyaret edilen bölgedir. Ancak alan gelen ziyaretçilerin toplanma, dağılma yapabilecekleri bir meydan düzenlemesi mevcut değildir Şekil 35'de DMA Safranbolu Çarşı bölgesinin hali hazır durumu görülmektedir.

Şekil 35: DMA Safranbolu Çarşısı'nda toplanma ve dağılma mekanı olarak kullanılan alana ait bir görünüm (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Bu bakımdan Çarşı bölgesi, Kıranköy ve Bağlar için meydan düzenleme düşüncesinin yeniden ele alınarak, tarihi kentsel peyzaj öğeleri ve kentsel tasarım uygulamaları alana girecek ziyaretçileri bilgilendiren bir formatta yeniden düzenlenebilir. Meydan olarak uygun görülecek alanlar bitkisel materyaller, su ögesi (Havuz, çeşme vb.), oturma birimleri, gölge elemanları ile yeniden biçimlenmelidir. Meydan olarak tasarlanacak alanlarda Doğu çınarı (*Platanus orientalis* L), Gümüş İhlamur (*Tilia tomentosa*), Saplı Meşe (*Quercus robur*) gibi bölgenin ekolojik koşullarına uygun gölge yapan yapraklı ağaç türleri kullanılmalıdır.

Safranbolu'da su ögesi yüzyıllar boyunca kent yaşamını biçimlendirmiş konut bahçelerinde havuz, sokaklarda çeşme olarak yaşamın önemli parçası olmuştur. Bugün Safranbolu'nun kültürel nitelik taşıyan ve tescilli olan 93 adet Çeşmesinin yeniden aslına uygun bir şekilde bakım ve onarımdan geçirilerek işlevini sürdürmesi sağlanmalıdır.

Safranbolu Belediyesi tarafından Kent estetiği birimi kurularak kentsel peyzaja yönelik çalışmalar yapılmalı ve bakım-onarım faaliyetleri sürekli ve düzenli bir şekilde yürütülmelidir.

Hedef 3 Kentsel sit alanında ulaşım ve yol dokusu yeniden ele alınarak değerlendirilmeli otopark ve araç trafiği düzenlenerek özellikle yayalar için kolay erişim imkânları sağlanmalıdır.

DMA Safranbolu'nun herkes için erişilebilir bir kent niteliği kazanabilmesi için, alanda öncelikle dezavantajlı gruplara ve engellilere yönelik erişilebilirliğin sağlanması amaçlanmalıdır. Safranbolu'da yaya, bisiklet, motorlu taşıt ulaşım güzergâhlarında, otomobil parklarında, ulaşım araçlarında açık alanlar ve meydanlarda, temel kamu yapılarında, anıt eser ve Dünya Miras Alanlarında, dezavantajlı grupları da kapsayan “evrensel tasarım” ilkelerini geliştirmek ve sistemin tüm donatılarını, fiziksel/mekânsal standartlarını oluşturmak, geliştirmek, uygulamak, uygulamasını takip etmek, bu alanda etkinlik gösteren kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak gerekmektedir. Hızla gelişen turizm sektörünün yoğunlaştığı yerleşmelerin altyapı ve ulaşım sorunlarının giderilmesi temel stratejisi kapsamında turizm şehirlerinde altyapının geliştirilmesi, ulaşımın çeşitlendirilmesi ve niteliğinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Ulaşım tarihi çevrenin korunmasında önemli ölçütlerden biridir. Ulaşım politikalarıyla desteklenen tarihi çevreler daha iyi korunurken ziyaretçi memnuniyeti de sağlanmış olacaktır. Entegre bir ulaşım sistemi tarihi çevrenin kent ile bütünleşmesini sağlayacaktır. Raylı sistemler ve karayolu ulaşımı ile ulaşılabilirlik arttırılmalıdır.

Safranbolu'da turizm sektörü ve Üniversite'ye bağlı olarak artan nüfus yoğunluğu kentteki motorlu taşıt kullanımının fazlalaşması ve beraberinde getirdiği trafik problemlerinin yarattığı sıkıntılar, hava kirliliği ve gürültü hem insan sağlığını hem de kent yaşantısını olumsuz yönde etkilemektedir. Safranbolu'da toplu taşıma sistemlerinin etkin ve yaygın bir şekilde tesis edilememiş olması, otomobil kullanımının artması, trafik problemleri ve çevresel olumsuzluklar, kentin erişilebilirlik ve yaşam kalitesi seviyesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ulaşım ve erişimde kolaylık kentsel koruma alanlarının tasarlanmasında önemli bir yere sahiptir. Kent bütününden koparılmış ve ulaşımın kolaylıkla sağlanamadığı sit alanları giderek yok olma ve kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Safranbolu'da ulaşım genellikle otobüs, minibüs ve özel araç ile sağlanmaktadır. Bu ulaşım türleri benzin, mazot vb. yakıtların daha fazla kullanılmasına neden olurken kirlilik ve küresel ısınmayı da

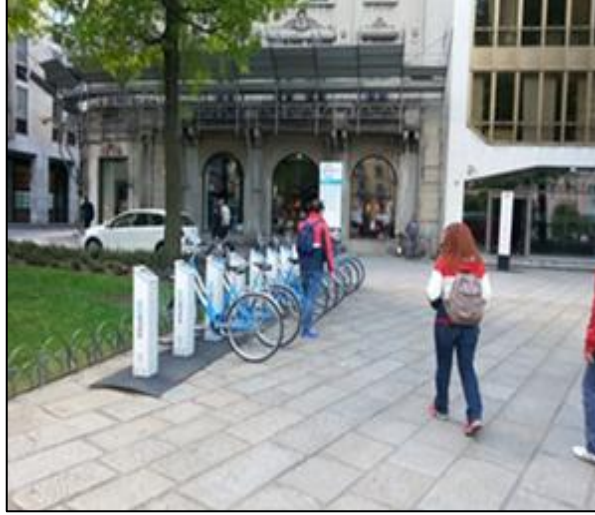
beraberinde getirmektedir. Ancak günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan ulaşım sistemleri, doğal ve kültürel peyzaja çeşitli zararlar verebilmektedir.

Bu nedenle Safranbolu ulaşım sisteminde alternatif ulaşım türlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Safranbolu için yeni bir ulaşım kurgusu belirlenmelidir. Örneğin Tramvay veya hafif raylı çevre dostu sistem alternatifleri ile ulaşım planlaması yapılması düşünülebilir. Ayrıca DMA Safranbolu'da at arabası ya da elektrikli küçük araçlarla taşıma yapılması da kenti daha ilgi çekici hale getirebilir. Ulaşım, hem tarihi doku içerisinde hem de kent bütününde hizmet veren ulaşım sistemi şeklinde bir bütün olarak düşünülmelidir.

Tarihi doku içerisinde hem yaya ölçeğinde hem de kent bütünüyle olan diğer ulaşım türleri de özellikle tramvay, raylı sistemler ile desteklenebilir. Ulaşımında kolaylık sağlanması, hem yaya-taşıt ilişkisini düzenleyecek hem de yaya ölçeğinde ulaşım ve yaşam sunan tarihi çevreyi daha yaşanabilir kılacaktır.

Turizm şehri Safranbolu'da altyapının geliştirilmesi, ulaşımın çeşitlendirilmesi ve niteliğinin yükseltilmesi, ulaşımında demir yolu taşımacılığının payının artırılması, kara yolu ulaşımında için sağlanması planlanmalıdır. Safranbolu'da özellikle, dünya kentlerinde çevreyi, insan sağlığını, ekonomiyi, atmosferi korumanın en önemli araçlarından biri olan bisiklet kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Kısa ve orta mesafeli yolculuklar için özel araçların yerini alma potansiyeline sahip bisiklet ulaşımı Şekil 36' da görüldüğü gibi Safranbolu'da alternatif ulaşım türlerinden biri olarak hayata geçirilebilir. Safranbolu Belediyesi ve Karabük Üniversitesi bisiklet güzergâhları belirleyerek ve ortak çalışmalar yürüterek bisiklet kullanımını cazip hale getirebilir.

Şekil 36: Milano’da kent içi bisiklet kiralama noktasının görünümü (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Safranbolu’da yaya bölgesi olarak tanımlanmış alanlara araçlar Şekil 37’de görüldüğü gibi kural dışı park edilmekte ve hatta yaya bölgeleri birer otoparka dönüştürülmektedir. Kaldırımlara yürüyüş alanlarına ve yayalara ait alanlara araç park etmek yayaları hem tehlikeye sokmakta, hem de yürüyüş alanlarını kısıtlamaktadır. DMA içerisinde bu alanların dışında büyük kapasiteli otoparklar bulunmamaktadır. Sit alanı içerisinde için yeterli alan bulunmadığından DMA Safranbolu’da sit sınırı dışında otopark çözümlenmeleri yapılarak ziyaretçiler kentsel sit alanlarına servisler ile taşınmalıdırlar. DMA içerisinde taşıt ile gezinmek isteyenler için motorsuz alternatif ulaşım türleri ile gezinti imkânı sağlanabilir.

Şekil 37: DMA Safranbolu Çarşısı’da yaya bölgesine park edilmiş araçlar (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

DMA Safranbolu’da yürüyüş yolları yayaların, özellikle fiziksel engelli, yaşlı ve çocuklu yayaların güvenli bir şekilde sirkülasyonunu sağlayamamaktadır. Yürüyüş yolu güzergâhlarında belirli bir genişlik ve süreklilikte bir yol ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç karşılanırken tarihi kentin doğal ve kültürel özellikleri göz ardı edilmeden bir tür restorasyon yaklaşımı içinde yürüyüş yolları planlanmalıdır. Engelli, yaşlı ve bebekli annelerin rahat bir şekilde kullanabilmeleri için yaya kaldırımları, zemin kaplamaları, işaret ve aydınlatma levhaları, kavşak noktaları, merdivenler, rampalar ve konutlardan çıkış noktaları standartlara uygun bir şekilde yeniden düzenlenmelidir. Safranbolu’da yol güzergâhlarında karşılaşılan en önemli problemlerden biri de, Şekil 38’de görüldüğü gibi yaya yollarında kullanılan malzemelerin özgün doku ile uyumsuz ve bakımsız olmasıdır.

Şekil 38: DMA Safranbolu Çarşı bölgesi bakımsız kaldırım örneği (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

Fiziksel engelliler, yaşlı ve bebekli anneler için önemli bir sorun olan yaya yollarındaki malzemelerin, özgün doku ile uyumlu, düzgün ve sıkı olmasına dikkat edilmelidir. Engelli, yaşlı ve bebekli annelerin kentsel yaşama uyum sağlarken karşılaştıkları fiziksel engeller onların toplumsal yaşamdan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Oysaki toplumun tüm bireyleri ile eşit fırsatlara sahip olabilmeleri ancak Şekil 39’daki örnekte görüldüğü gibi engelsiz mekânsal düzenlemeler ile sağlanabilecektir.

Şekil 39: Tarihi doku ile uyumlu herkes için erişimi sağlayan rampa (Fotoğraf: Çiğdem BOGENÇ 2016).

DMA Safranbolu'nun yaşadığı en büyük problemlerden birisi ulaşım yoğunluğu ve sit alanı içerisindeki otopark yetersizliğidir. Bu nedenle tarihi Sit alanını taşıt trafiği açısından rahatlatacak acil çözüm önerilerine gereksinim bulunmaktadır. Korunmuş bir sokak dokusunun sağlanması için yayalaştırılmış bir tarihi çevre, DMA Safranbolu için büyük önem arz etmektedir.

DMA Safranbolu Çarşısı ve Kıranköy Bölgesi geleneksel yapı ve dokuyu koruyarak güncel gereksinimlere en iyi cevap verebilecek bir düzenlemenin gerçekleştirilmesi ile yayalaştırılmalı, bu bağlamda. Çarşısı ve Kıranköy'ün yayalaştırılmasına yönelik yönetmelik hazırlanmalıdır. Ayrıca yönetmelik otopark, trafik, servis araçları, inşaat çalışmaları, çöp toplama ve seyyar stantlar hakkında hükümler içermelidir.

Tarihi kenti, kentte yaşayanları ve ziyaretçileri trafiğin olumsuz etkilerinden korumak, tarihi kent cazibesini arttırmak, kullanıcıların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri yaya mekânları yaratmak suretiyle geleneksel dokunun korunması da sağlanmış olacaktır.

4.2 Bölüm Değerlendirmesi

Doğal ve kültürel miras alanlarının korunarak geleceğe aktarılması her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. 1980'li yıllarda başlayan uluslararası kuruluşların yoğun çabası koruma yaklaşımını geliştirmiştir. Bu çabalar sonucu koruma sadece fiziksel yönü ile değil sosyal ve ekonomik yönü ile de değerlendirilerek koruma ve gelişmenin bir arada olması

gerektiğinin farkına varılmıştır. Bu farkındalık ile çağdaş bir koruma yaklaşımı için Alan Yönetim'i gündeme gelmiştir.

Bu süreçte UNESCO Dünya Mirası Komitesi doğal ve kültürel miras varlıklarının Dünya Mirası Listesinde yer alma koşulu olarak Alan Yönetim Planı hazırlanmasını şart koşmuştur. Daha önceden Dünya Miras Listesine girmeye hak kazanmış doğal ve kültürel varlıklar için de Yönetim Planı hazırlama zorunluluğu gündeme gelmiştir. Alan Yönetim kavramı ülkemiz gündeminde yer bulmuş 2005 yılında yasallaşmıştır. Ülkemizde Dünya Mirası Listesinde yer alan Safranbolu için Alan Yönetim Planı talebiyle birlikte yeni bir sürece girilmiştir. Fakat Merkezi ve yerel yönetimlerin Alan Yönetimine karşı duyarlı olmayışı, kurumlararası eşgüdüm eksikliği ve çalışanların yönetim planını iş yükü olarak görmesi nedeniyle Dünya Miras Alanı Safranbolu için Alan Yönetim Planı hazırlanamamıştır.

Doğal ve kültürel miras alanların korunarak geliştirilmesi için Alan Yönetim Planları sürece rehberlik ederken yöneticilere de yol göstermektedir. Çalışma kapsamında Dünya Miras Alanı Safranbolu Alan Yönetim Planının hazırlanmasına rehberlik edecek analizler yapılmıştır. Bu kapsam da yapılan çalışmalar ile yüz yüze görüşmeler sonrasında yönetim planı için 6 tema belirlenmiştir. Belirlenen bu temalara yönelik 50 kişi ile yapılan SWOT analizi sonucunda Dünya Miras Alanı Safranbolu Alan Yönetim Planı için hedefler tespit edilmiştir. Hedeflerin tespit edilmesinin ardından bu hedeflerin geliştirilmesine yönelik eylemler ortaya konularak Alan Yönetim Planı geliştirilmiştir.

BÖLÜM 5

SONUÇ ve ÖNERİLER

Tüm dünyada Uluslararası kuruluşların 1980’li yıllarla beraber korumaya olan ilgisinin artması çağdaş koruma yaklaşımlarının benimsenmesinde önemli bir adım olmuştur. Yakın geçmişe kadar korumanın sadece fiziksel boyutu ön plandayken artık ekonomik ve sosyal boyutu da göz önüne alınarak koruma ve gelişme bir bütün halinde ele alınmaya başlanmıştır. Koruma da katılımcı ve sürdürülebilir yaklaşım Alan Yönetimi kavramını doğurmuştur. Koruma ve gelişmenin birlikte ilerlemesi düşüncesi UNESCO Dünya Mirası Komitesi’nin çalışmalarını hızlandırmış doğal ve kültürel miras alanlarına verilmesi gereken önemi arttırmıştır. Böylece Dünya Mirası Listesinde yer almak isteyen miras alanlarının doğal ve kültürel kaynakların akılcı kullanımını öngören alan yönetim planı hazırlaması gerekliliği gündeme gelmiştir.

Türkiye’de 2004 yılında 5226 sayılı kanun ile Alan yönetimi konusunda ilk adım atılmış 2005’te yayınlanan yönetmelik ile yönetim planı süreci ve süreçte yer alacak kurum ve kuruluşlar tanımlanmıştır. Ülkemizde Alan yönetimi planının yasal statü kazanması ile yönetim planı konusunda çalışmalara başlanmıştır. Ancak UNESCO DMA Listesinde yer alan Safranbolu için aradan 11 yıl geçmesine rağmen Alan yönetim planı hazırlanmamıştır. Alan yönetiminde merkezi ve yerel yönetimler, meslek odaları, STK’lar ve üniversiteler ile alanda mülkiyet hakkı bulunanların bir araya gelerek ortak çalışma gerekliliği, eşgüdüm içerisinde çalışma kültürü olmayan birçok kurum yetkilisi ve idareci tarafında çok başlılık olarak algılanmış bu da Safranbolu’nun Alan Yönetim Planı hazırlanmasını geciktirmiştir. Oysa Alan Yönetimi bir güç odağı değil kurum ve kuruluşları ortak hedefe yönelten bir görev birimidir. İlgili kurumların DMA Safranbolu için ortak hedefe yönelmesini sağlayarak sahip olduğumuz doğal ve kültürel peyzaj değerlerini gelecek nesillere aktarmak düşüncesi ile bu çalışmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada DMA Safranbolu’nun doğal ve kültürel sit alanlarının sürdürülebilir korunması ve geliştirilmesine yönelik şeffaf, katılımcı ve eşgüdüm ilkeleri doğrultusunda Alan yönetimi planının tema, hedef ve eylemlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın DMA Safranbolu Alan yönetim planı hazırlanması sürecine rehberlik ederek kentin sahip

olduğu eşsiz doğal ve kültürel peyzaj değerlerini geleceğe aktarması sürecine eşlik etmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışma ile DMA Safranbolu'nun korunarak geliştirilmesi amacıyla sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal oluşumuna yönelik hedef ve eylemler tanımlanarak kültürel miras alan yönetim modeli oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında DMA Safranbolu alan yönetim planı hazırlanması 4 aşamadan oluşmuştur. İlk olarak ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılarak Tarihi çevre ve kültürel miras, Dünya da koruma kavramının gelişimi ve Tarihi Alanların Yönetimi Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Alan yönetimi planlarına ilişkin kavramsal çerçeve tanımlanmıştır. Safranbolu'nun doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ortaya konulmuştur. İkinci aşamada Safranbolu Kapsamında Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim, Özel Sektör ve Yöre Halkı ile yüz yüze Görüşmeler yapılmış ayrıca Alana ait Sayısal Verilerin CBS Yardımı ile Eğim, Bakı, Yükseklik, Toprak, Jeoloji, İmar Planı Analizlerinin Yapılması ve Değerlendirilmesi yapılmıştır. 3. aşamada ise Yönetim Planı Tema Hedeflerinin Belirlenmesi İçin Alana Yönelik Olarak Güçlü ve Zayıf Yönler İle Tehdit Ve Fırsatların Değerlendirilmesi İçin GZFT Analizi yapılarak DMA Safranbolu Alan Yönetim Planı Hedef ve eylemler belirlenmiştir. Son aşamada ise yapılan tüm çalışmalardan sonuca varılarak DMA Safranbolu için öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmada, Dünya Miras alanlarında ve dünya miras adayı alanlarda stratejilerin geliştirilerek doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin korunabilmesi ve sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi amacıyla DMA Safranbolu'yu etkileyen ve DMA Safranbolu'dan etkilenen paydaşlar belirlenmiştir. Bu kapsamda, merkezi ve yerel yönetim, özel sektör, stk ve ilgili meslek odaları, uzman grubu ve yöre halkının oluşturduğu 50 katılımcıdan oluşan “yönetim ve eşgüdüm, turizm ve tanıtım, koruma ve planlama, kültürel yapı ve kültürel mirası destekleyen ekonomik girdiler, eğitim, bilinçlendirme ve araştırma, kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi” ilgi grupları belirlenmiştir. Bu ilgi gruplarının görüş ve tutumlarını ortaya koymak için 50 katılımcı ile SWOT gerçekleştirilmiştir. SWOT analizinde kullanılacak temaları belirlemek adına ilgili tüm paydaşlardan görüş alınmıştır. Temalara yönelik “Güçlü ve Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT)” analizi bulguları yönetim planının hedeflerini belirlemiştir.

GZFT analiz sonuçlarına göre; DMA Safranbolu’da Birçok kamu kurum ve kuruluşu tarafından Alan Yönetim Planı'nın biçim ve içerik açısından tam olarak bilinmediği, Kurum içi ve kurumlar arası yetersiz eşgüdüm ve iletişim, bölgeye gelen turistlerin çoğu zaman günübirlik konaklaması ve konaklama sürelerinin az olması, turizm gezilerinin belli bir bölgeye yoğunlaşmış olması, ziyaretçi yönetim planının bulunmayışı, Safranbolu’nun sit alanlarına ait koruma zonunun belirlenmemiş olması, Restorasyon projelerinin uluslararası ilke ve standartlara uygun olarak hazırlanmaması, birçok tarihi yapının bakımsızlık nedeniyle yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olması, geleneksel üretim sektörlerinin hızla yok olması, tarihi kentsel peyzajın bütünlüğünün bozulması, kentsel ulaşım alternatiflerinin eksikliği ve otopark eksikliği ve rekreasyon alanlarını yetersizliği tespitleri yapılmıştır. Elde edilen veriler, sorunlarının ve önceliklerin belirlenmesi ile DMA Safranbolu Alan yönetim planı tema ve hedeflerin oluşturulması aşamalarında değerlendirilmiştir. Mevcut durum analizlerinin ortaya konulması sonucu doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilirliğine yönelik eylemler de belirlenerek DMA Safranbolu’nun alan yönetim planı modeli geliştirilmiştir.

DMA Safranbolu için önerilen yönetim planı ile, uygulamaların gerçekleştirilmesi halinde belirlenen hedeflere ulaşmak mümkün olacaktır. Belirlenen hedefler ile varılacak temel sonuçlar;

- Yönetim ve eşgüdüm temasının hedefleri ile sürdürülebilir bir Safranbolu için şeffaf, katılımcı ve eşgüdüm içerisinde bir alan yönetimi sağlanacak,
- Turizm ve tanıtım, hedefleri ile bölgenin turizm potansiyelinin artırılması sağlanırken, ziyaretçi yönetimi ile yöreye gelen ziyaretçilerin memnun ayrılması ve tekrar gelişleri sağlanmış olacak,
- Koruma ve planlama hedefleri ile DMA Safranbolu’da tarihi çevre, doğal ve kültürel peyzaj kaynakları sürdürülebilir şekilde korunacak,
- Kültürel yapı ve kültürel mirası destekleyen ekonomik girdiler hedefleri ile Safranbolu’da zanaatçılık yeniden hayata geçirilerek bölgenin geleneksel kimliği canlandırılacaktır. Kaybolmaya yüz tutmuş olan zanaatlerin sürdürülebilirliği sağlanırken ziyaretçilerin alabilecekleri yöreye özgü yeni ürünlerin satıldığı dükkanların varlığı da turistik ürünlere olan talebi arttıracak,

- Eğitim, bilinçlendirme ve araştırma hedefleri ile hem ziyaretçiler hem de bölgede yaşayanlara yönelik olarak korumada farkındalık arttırılmış olacaktır. Ayrıca alanla ilgili yapılacak akademik araştırmalara yönelik teşvik ve destekler Safranbolu ile ilgili yürütülecek çalışmalarının daha başarılı olmasını sağlayacaktır.

Kentsel peyzaj ve yaşam kalitesi hedefleri tarihi kentsel peyzajın dinamik karakteri korunurken sürdürülebilir kullanımı ile sosyal ve fonksiyonel çeşitlilik sağlanarak insanların yaşadığı peyzajın kalitesi artmış olacaktır. Doğal ve kültürel peyzaj alanlarının dengeli ve sürdürülebilir kullanımı gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da karşılamış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abacılar, P. (2008). Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi Arnavutköy Örneği”, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, 29 s.
- Ahunbay, Z. (1999), *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. 8. basım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, Yem Yayınevi, İstanbul, s. 102-126.
- Ahunbay, Z. (2005), *Tarihi Çevre Yönetimi ve Yönetim Planları*, Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, 3 Şubat, s.35-50.
- Aksoy, A., Enlil, Z. (2012), *Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Kültürel Miras Yönetimi Kitabı, s.2-29.
- Aksoy, M., Kuş, A. (2003). *Müzekent Safranbolu*, 6. Basım, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayını No:1.
- Aktüre S. ve Şenyapılı, T. (1976), Safranbolu'da Mekânsal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi* Cilt 2, Sayı 1, s.61-96.
- Avrupa Konseyi (1985), Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması için Sözleşme, Granada.
- Baker, D., Shephard I. (1993). *Archaeological Resource Management in UK*, Sutton Publishing Ltd, UK, 101.
- Başbakanlık Resmi Gazete (2004). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5226
- Başbakanlık Resmi Gazete (2005). Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Resmi Gazete Tarihi: 27.11.2005 Resmi Gazete Sayısı: 26006, Mad.11).
- Başbakanlık Resmi Gazete (2004). WEB, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/07/20040727.htm> (18.05.2015).
- Bayazıt, N. (2014). *Safranbolu Geleneksel Konutları ve Toplumsal Değişme*, Safranbolu Belediyesi Safranbolu Araştırmaları Merkezi, Kültür Yayını No. 9 İstanbul, ISBN: 978-605-85791-8-7.
- Canbulat, İ. (2016). “*Safranbolu*”, *UNESCO World Heritage in Turkey 2016*, Ankara: Turkish National Commission for UNESCO, 225-251.

- Chape S., Spalding, M., Jenkins, M.D. (2008). “*The World’s Protected Areas; Status, Values and Prospects in the 21st Century*”, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Berkeley, USA, 26, 125, s.133-136.
- CIAM Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (1933), Athens Charter, WEB, http://www.open2.net/modernity/4_2.htm (26.03.07).
- Cleere, H. (1993). *Archaeological Resource Management in the UK*, Allan Sutton Publishing, UK, 115-124.
- Comer, D.C. (2002). “*Guide for Producing Site Management Plans: Planning for Sustainable Management of Archaeological and Historic Sites*”, UK, 56.
- Cullen, G. (1961). *Townscape*, Architectural Press, London.
- Çetinor, B. (1976), *Safranbolu Evleri*, İlgı Dergisi (Petrol Ofisi yayını) Yıl:10, Sayı 23.
- Demirel Ö., Sarıkoç E., Özdemir B. ve Pirselimoglu Z. (2005). Ülkemizde Koruma Bölgeleri (Milli Parklar) ile ilgili sorunlar ve yeni korunan alan planlama yaklaşımı. *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Isparta, s. 71-80.
- Diñer, İ., Akın, O. (1994). “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı”, 2. *Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokiyumu*. İstanbul, s.127-131.
- Dobby, A. (1978). *Conservation and Planning Built Environment Series*, Hutchinson Co. Ltd.: London
- Dostoğlu, Neslihan (2014), “UNESCO Yolculuğunda Bursa’nın Başarısı: Bursa UNESCO Dünya Miras Listesi’nde”, *Bursa’da Zaman Dergisi*, Sayı: 11, Temmuz 2014, s. 2-7.
- Dostoğlu, N. (2016). “*Bursa and Cumalıkızık: The Birth of the Ottoman Empire*”, *UNESCO World Heritage in Turkey 2016*, Ankara: Turkish National Commission for UNESCO, s. 314-341.
- Dönmez, Y. (2013). Seyfe Gölü Tabiatı Koruma Alanının Biyosfer Rezervi Olarak Planlanması, Doktora Tezi (yayımlanmamış), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 173 s.
- Eke, D., ve Özcan, Ü. (1987). Tarihi Dokunun Korunması ve Uluslararası Deneyimler, *Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu*. Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Eke, F. ve Özcan, Ü. (1988). “Tarihi Dokunun Korunması ve Uluslararası Deneyimler”, *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 2, s. 34-35.

- Emiroğlu, M. (1981). “Korunması Gereken Örnek Bir Kentimiz., Safranbolu” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını* No: 297, Ankara.
- Erder, C. (1975). Tarihi Çevre Bilinci, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını*, Ankara.
- Erkan, H., (1991). *Ekonomi Sosyolojisi*, Fakülteler Barış Kitabevi, İzmir. 276 s.
- Feilden, B. and Jokilehto, J. (1993). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, ICCROM, Roma.
- Feilden, B., Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, ICCROM, Roma.
- Gülersoy, N. (2003). *Sit Koruma Ders Notları*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Gülersoy, N., ve Ayrancı, İ. (2011). *Koruma Alanlarında Yönetim Planı*, İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, ISBN:978-975-561-386-4.
- Gültekin, N., Yürü N. (2008). “Kentsel Sit Alanlarında Alan Yönetimi”, *Kent Yönetimi, İnsan ve Çevre Sorunları'08 Sempozyumu*, İstanbul, s.159-168.
- Günay, R. (1981). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, 1. Baskı, Kültür Bakanlığı Yay. No. 456. Tanıtma Eserleri Dizisi No. 23, Ankara.
- Günay, R. (1989). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, 2.Baskı, Kültür Bakanlığı Yay. No:456. Tanıtma Eserleri Dizisi No:23, Ankara.
- Günay, R. (2003). *Safranbolu Evleri*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları. Yapı Yayın No:94. İstanbul.
- Güneş, G. (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları, *Ekonomi Bilimleri Dergisi* Cilt 3, No 1, 2011 ISSN: 1309-8020 (Online)
- ICOMOS (1987). Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi (Charter For The Conservation of Historic Towns and Urban Areas), ICOMOS Genel Kurulu, Ekim 1987, Washington. WEB, <http://www.international.icomos.org/charters/charters.pdf> (01.05.2015.).
- ICOMOS (2013). Türkiye Mimari Koruma Bildirgesi.
- ICOMOS Australia, 1999, Burra Charter for Places of Cultural Significance, <http://www.icomos.org/australia/burrasig.html> (10.04.07).
- Kain, R (1981). *Introduction: Definitions, Attitudes and Debates*, In: *Planning For Conservation*, Eds. Kain. R., Mansell Publication, London.
- Kalyoncu, H. (2010). *Tarih İçinde Safranbolu*, Özlem Matbaacılık ve Reklamcılık, İstanbul.

- Karabük İl Çevre Durum Raporu (2010). Karabük Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.
- Kejanlı T., Akın C. T., Yılmaz A. (2007). "Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, s.179-196.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kerber, J. E. (1994). *Cultural Resource Management: Archaeological Research Preservation Planning and Public Education in the Northeastern United States*, Bergin & Carvey.
- Koçan, N. (2012). *Safranbolu'da Zaman ve Mekan*. Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları/2, Safranbolu, 225 s.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu - Kuram ve Uygulama*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.207.
- Kuş, A. (2009). *Belediye Başkanı Gadartalıoğlu Osman Akın'ın Özel Arşivinden Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)*, TDV Yayın Matbaacılık, Ankara, s. 332.
- Kuzucular, K. (1976). Safranbolu Çarşısı, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bülteni* Sayı: 54/333, s. 29.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun No: 2863, Kabul Tarihi: 21.7.1983, Yayın Tarihi: 23.7.1983 <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.5.2863&MevzuatIliski=0>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2000). *Safranbolu Tanıtım Rehberi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5226, Yayın Tarihi: 27.7.2004, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5226.html> (18.01.2016)
- Lackwood, M., Worboys G., Kothari A. (2006). *Managing Protected Areas A Global Guide*, Earthscan, London. s. 469.
- Larkham, P.J. (1996). *Conservation and the City*. London and New York: Routledge.
- Lodge, B. and Terrace, H. (2006). *Durham Riverbanks Management Plan*, Durham City Council, www.durhamcity.gov.uk/Pid/5142 - 26k, (30.03.07).
- Madran, E. (1996). Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında Koruma Alanının Örgütlenmesi, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi* (16:1-2) s. 59-97.
- Madran, E. (2002). *Tanzimattan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği Ankara, s.232.

- McManamon, F. P., Hatton, A. (2000). *Cultural Resource Management in Contemporary Society Introduction*, London and Newyork: Routledge, s. 1-19.
- Mimarlar Odası (1990). *Kültürel Gelişmenin Dünya On Yılı ve Türkiye*, İstanbul, E Yayınları.
- Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi (1997), *Yapı Malzemeleri Kataloğu*, İstanbul, s.53-53.
- Okyay, İ. (1986). Safranbolu Koruma İmar Planı: Yönetmelik Rapor.
- Orbaşlı, A. (2008). Yönetim Planlaması-Kültürel Miras Yönetimi”, *Kentsel Sit Alanlarında Alan Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, s. 4-5.
- Öztürk, H. (2007). Tarihi ve Kültürel Çevre Korumasında Sivil Toplumun Rolü: Hamamönü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 156 s.
- Dönmez, Y. (2013). Seyfe Gölü Tabiatı Koruma Alanının Biyosfer Rezervi Olarak Planlanması, Doktora Tezi (yayımlanmamış), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 173 s.
- Palalı, E. (1992). Neyi Korumak İsteriz? *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, Peyzaj Mimarlığı Odası, İstanbul Bölge Şubesi Yayını, İstanbul.
- Ringbeck, B. (2008). *Management Plans for World Heritage Sites A Practical Guide*, German Commission for UNESCO Colmantstraße 15, D-53115 Bonn, ISBN: 978-3-940785-02-2.
- Şenel, S. (1994). *Eski Safranbolu Hayatı*, Sadi Yaver Ataman, Gürmen Grup Kültür Yayını 1. Baskı ISBN: 975-98678-0-X. s.390.
- Tapan, M. (1998). *Korumacılık Üzerine İlke ve Görüşler*, “Çağdaş Kültürümüz Olgular Sorunlar” İstanbul, s.455-461.
- Tekeli, İ. (1987). Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu: Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Tekeli, İ. (1998). *Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması*, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık Bilanço ’98, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Thomas, L., Middleton, J. and Phillips, A. (2003). *Guidelines for Management Planning of Protected Areas*, World Commission on Protected Areas (WCPA), www.iucn.org/themes/wcpa/pubs/guidelines.htm, (11.05.2015).
- Thorsell, J. (1995). *A Practical Approach to the Preparation of Management Plans for Natural Heritage Sites*.

- Tunçer, M. (1998). Kentsel Tasarımın Tarihsel Çevre Korumasında Etkin Olarak Kullanımı, Böl ve Yönet Modeli, Ankara, Konya ve Antalya Tarihî Kent Merkezleri, *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tunçözgür, Ü. (2002). *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*, Işıl Yayıncılık, Safranbolu.
- Ulukavak, K. (2007). *Bir Safranbolu'lunun penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)* Bizim Büro Basımevi, Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti. Ankara.
- Ulukavak, K. (2010). *Safranbolu'da Bir Zaman Bir Başkan (1974-1980)* 2. Basım. Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti.
- Ulukavak, K., Safranbolu Evlerinin Geleceği ve Hacıhüseyinler Evi http://www.ulukavak.net/PDF_2/02-26.pdf
- Ulukavak, K. (2015). *Safranbolu Korumada 40. Yıl*. Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları: 2, Göksu Ofset Matbaacılık, İstanbul, s. 287 -296.
- UNESCO (1999). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, url <http://whc.unesco.org/archive/opguide99.pdf>, (13.05.2015)
- UNESCO (2005). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.
- UNESCO Paris (1972). The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, whc.unesco.org/en/conventiontext, (29.04.2015).
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi (2009) *Türkiye'nin Dünya Miras Alanları / Koruma ve Yönetimde Güncel Durum*. Ankara.
- Venice Charter (Venedik Tüzüğü) (1964). II'nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, 1964, Venice. http://www.international.icomos.org/charters/venice_e.pdf, 10.05.2015.
- Vurdu, N., Allahverdiev, S., Vurdu, H. (1997). Safran'ın (*Crocus sativus* L.) Büyümesine Hormonların Etkisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Yıl:3, Sayı:4, Ankara, s.85-89.
- Whitehand, J.W.R and Larkham P.J. (1992). *Urban Landscapes*, London and New York: Routledge.
- Yazıcıoğlu, H., Al, M., (1982). *Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflâni. Tarihçe, Kaynaklar*, Özer Matbaası, Karabük, s. 131.
- Yıldırım, A., Çobanoğlu, N. (2009). Biyoetik Bir Miras: Geleneksel Yerleşim Biçimlerinde Biyoetik Değerler, Ankara: *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1).

- Yürü, N. (2009). Kentsel Sit Alan Yönetimi-İstanbul, Beyoğlu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Ankara, 203 s.
- Zeren, N. (1981), Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği: Türkiye'de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma, Doktora Tezi,(Yayınlanmamış) İstanbul Teknik Üniversitesi. Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Zeren, N. (1984). "Tarihsel Kentlerin Korunmasında Çağdaş Yaklaşımların Değerlendirilmesi", *Mimarinin Son 25 Yılı Semineri*, 1984, 24-27 Nisan 1984, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, s.63-68

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı Çiğdem BOGENÇ
Doğum Yeri ve Tarihi Trabzon 15/08/1981

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi Karadeniz Teknik Üniversitesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı
Bildiği Yabancı Diller İngilizce

Bilimsel

Faaliyet/Yayımlar

ESERLER

A. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

A1. Bekci B., Taşkan G., Bogenç Ç., 2013. "A habitant-focused approach to the concept of eco-city at industrialized cities with a rural city character (Bartın-Karabük) Turkey sample", Journal of Food, Agriculture & Environment, Vol. 11 (2): 867-872

A2. Bekci B., Taşkan G., Bogenç Ç., 2013. " The effect of courtyard designs on young people, which have been made according to different functional preferences: Bartın university (Turkey)", Journal of Food, Agriculture & Environment, Vol. 11 (3&4):132-141

B. Yazılan Uluslararası Kitaplar Veya Kitaplarda Bölümler

Kitap Bölümü

B1. Bekci, B., Bogenç, Ç., Dinçer, D., 2014. "Examination Of The Relationship Between Historical City Form And Modern Green Way Practices In The Case Of Bartın City", 2014 Town, City and Urbanization in Globalizing World: A theoretical and Practical Perspective, 2014.

C. Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan Ve Bildiri Kitaplarında Basılan Bildiriler

C1. Bekci, B., Bogenç, Ç., Kentsel Peyzajda Kullanılan Vitis

Vinifera'nın Bartın Kent Ölçeğinde Değerlendirilmesi İNÖNÜ
ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ İnönü
University Journal of Art and Design ISSN: 1309-9876 E-
ISSN: 1309-9884 Cilt/Vol. 5 Sayı/No.11 (2015): 39-47

C2. The Investigation of Endurance of The Domestic and Imported Abies Species Used in The Landscaping Works in The Campus of Karabük University Against Climatic Conditions And Soil Conditions. Banu Bekci, Çiğdem Bogenç, Gaye Taşkan 2014

C3. Bekci, B., Taşkan, G., Bogenç, Ç., Dinçer, D., “Kentsel Boşluk Alanlarını Estetik Değeri Yüksek Ergonomik Yeşil Nefes Noktalarına Dönüştürebilir Miyiz?”, 19. Ergonomi Kongresi, 27-29 Eylül 2013, s: 649-655, Balıkesir (Sözlü)

C4. Bekci, B., Taşkan, G., Bogenç, Ç., Dinçer, D., 2013. Ekolojik Peyzaj Tasarım Hedefinde Ergonomik Tasarım Yaklaşımları, 19. Ergonomi Kongresi, 27-29 Eylül 2013, s:655-664, Balıkesir (Sözlü)

C5. Bekci, B., Bogenç, Ç., Taşkan, G., Dinçer, D., 2013. “Karabük Üniversitesi Kampüs Alanında Kullanılan Rosa canadensis (Kanada Gülü) Türünün Ekolojik Dayanıklılığının İrdelenmesi”. V. Süs Bitkileri Kongresi, Yalova (Poster)

C6. Bekci, B., Bogenç, Ç., Taşkan, G., Dinçer, D., 2013. “Mevsimlik Çiçeklerin Oluşturduğu Renk Etkisinin Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Psikolojik Etkilerinin İrdelenmesi: Karabük Üniversitesi Kampüs Örneği”, V. Süs Bitkileri Kongresi, Yalova (Poster)

C7. Bekci, B., Bogenç, Ç., Taşkan, G., Dinçer, D., 2013. “Lavandula angustifolia Mill.’nın Peyzaj Mimarlığındaki Kullanım Alanlarının Estetik ve Fonksiyonel Açından İrdelenmesi”, V. Süs Bitkileri Kongresi, Yalova (Poster)

C8. Bekci, B., Bogenç, Ç., Taşkan, G., Dinçer, D., 2013. Geleneksel ve Modern Konutların Ön Bahçelerinde Kullanılan Bitki Materyalinin Görsel Ve Ekolojik Özelliklerinin

İrdelenmesi: Bartın Kent Merkezi Örneği, EKOLOJİ 2013, Tekirdağ, 2-4 Mayıs 2013 (poster)

C9. Sarı D., Karaşah B., Bogenç Ç., 2004." Dağ Turizmi ve Zigana Dağı (Gümüşhane) Turizm Potansiyelinin Ortaya Konması", 5. Ulusal Orman Fakülteleri Öğrenci Kongresi, 3. Cilt, 62-66 Trabzon (sözlü)

Projeler

1. Bogenç Ç., Trabzon Havaalanı Çevre Tasarım Projesi ve Proje Uygulama Danışmanı
2. Bogenç Ç., Çarşıbaşı- Vakfıkebir Sahil Bandı Çevre Tasarım Projesi
3. Bogenç Ç., Alkan Gayrimenkul Ankara Çatı Bahçesi
4. Bogenç Ç., Karabük Eskipazar Çok Programlı Lisesi Çevre Düzenleme Projesi
5. Bogenç Ç., Nida Kule İş Merkezi, Çatı Bahçesi Düzenleme Öneri Projesi (İstanbul)
6. Bogenç Ç., Yalçınkaya Kent Parkı Projesi (Bartın)

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar

Karabük Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi

cigdembogenc@karabuk.edu.tr

Tarih

19/08/2016 (Tez sınav tarihi)